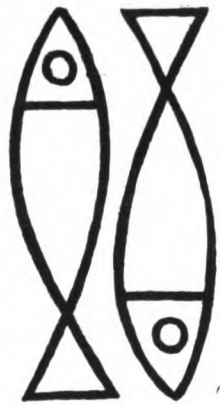

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Antwoord aan de zotten

Antwoord een zot niet naar zijn dwaasheid opdat gij zelf hem niet gelijk wordt.

Antwoord een zot naar zijn dwaasheid, opdat hij niet wijs zij in eigen oog.

Spreuken 26 : 4, 5.

Bij het eerste lezen lijkt hier een tegenstrijdigheid onmiskenbaar. Een zot niet antwoorden naar zijn dwaasheid en hem wel antwoorden naar zijn dwaasheid, hoe kan men dat in één adem zeggen? Als dan ook een lijstje opgesteld wordt van **tegenstrijdigheden in de Bijbel**, dan prijkt daarop ook wel bovengenoemde Schriftplaats. Toch is, wanneer wij goed toezien van een tegenschrijdigheid geen sprake. Veeleer hebben wij hier te maken met een spitse wijze van zeggen, waardoor wat in deze beide spreuken staat bij ons een goede ingang zal vinden en in ons hart zal blijven vasthaken, opdat wij het nooit vergeten en er steeds naar handelen. De woorden der wijzen zijn immers ook als prikkelen; als ingeslagen nagelen zijn de verzamelingen daarvan; gegeven zijn zij door één herder. (Pred. 12 : 11).

Wat is nl. het geval. De woorden **naar zijn dwaasheid**, zoals die in beide verzen voorkomen, kunnen een verwante maar toch verschillende betekenis hebben. **Naar zijn dwaasheid** kan vooreerst betekenen: overeenkomstig zijn dwaasheid, in overeenstemming daarmee, daarbij aangepast. Het op deze wijze gegeven antwoord is dan vanzelfsprekend ook een dwaas antwoord. En hij die zo'n antwoord geeft, wordt daarmee gelijk aan een zot, die dwaas spreekt. En dat wil de Here bij ons voorkomen. Daarom zegt Hij tot ons: antwoord een zot niet naar zijn dwaasheid.

Dus wij verstaan: de bedoeling is niet, dat wij een zot niet zouden mogen antwoorden; dat, wanneer hij het woord tot ons richt, wij onze mond gesloten moeten houden en hem maar laten praten en te keer gaan of hoe hij zich ook uit en gedraagt. Neen, de bedoeling is, dat ons antwoord niet even dwaas zal zijn als zijn woord, ons reageren niet even verstandeloos als zijn ageren. Wanneer wij nl. zo zouden doen, dat zouden wij aan hem gelijk worden, d.w.z. dus ook een dwaas, een zot.

Nu kan echter **naar zijn dwaasheid** ook een andere betekenis hebben. Het kan ook betekenen overeenkomstig zijn dwaasheid, maar dan in de zin van overeenkomstig die dwaasheid het verdient; een antwoord, dat zich niet aanpast aan de dwaasheid, maar dat wel een passend bescheid geeft aan een zot; zo'n bescheid, dat zijn dwaasheid als dwaasheid aan de dag komt en een verdiende bestraffing ontvangt. Geef dus de zot wel een antwoord, maar dan een antwoord naar zijn dwaasheid het waard is, naar het de dwaasheid in al haar leegheid tentoonstelt. Zo wordt voorkomen, dat de zot wijs is in eigen ogen.

Als een zot geen antwoord ontvangt of een antwoord, dat zich aangepast heeft bij zijn dwaasheid, dan zal een zot zich wat gaan verbeelden — daar is een zot toch al toe geneigd — en menen, dat hij het toch maar goed weet te zeggen en een hele baas is. Zo wordt hij niet genezen van zijn dwaasheid, maar zal hij zich daarin verharderen. Pas een antwoord, dat zijn dwaasheid in het licht stelt, kan hem tot

bezinning roepen en hem tot inkeer brengen.

Want wat is een zot? Is dat iemand, die niet helemaal normaal is, die wat achterlijk is en zich daarom wat wonderlijk gedraagt; en die het daarom ook niet zozeer helpen kan, dat hij is, zoals hij is? Neen, dat is met een zot niet bedoeld in het Spreukenboek.

In het boek Spreuken is een zot of een dwaas iemand, die geen kennis heeft, die verstandeloos is en die zich daarom ook onverantwoordelijk gedraagt én die ook dit gebrek aan kennis en verstand aan zichzelf te wijten heeft. In hoofdstuk 1 wordt de Wijsheid voorgesteld als luid-roepend op de straat en als op de pleinen haar stem verheffend. Zij zegt dan o.m.: Hoelang zult gij, onverstandigen, het onverstand liefhebben en dwazen de kennis haten? Dus, onverstandigen hebben het onverstand lief en dwazen haten kennis. Onder kennis is hier te verstaan de kennis, die le Here geeft door zijn Woord-openbaring, door de openlijke prediking van het Evangelie van onze Here Jezus Christus. Daar willen dwazen en zotten niet van weten. Daarom zijn ze ook dwaas en zot. Een dwaas of zot is dus in wezen iemand, die van het Evangelie van Christus niet weten wil en zich daarnaar niet gedragen wil.

Met zulke dwazen en zotten, met mensen die onchristelijk spreken en zich onchristelijk gedragen, komen wij in aanraking. Zij spreken ons aan, pogen ons te beïnvloeden en willen ons meetrekken.

En hoe moeten wij nu in deze wereld ons gedragen? Moeten wij op alle onchristelijke actie, die op ons uitgeoefend wordt maar niet reageren, moeten we dat maar laten gewor-

den? Neen zeker niet! Maar onze reactie moet nu wel een recht christelijke wezen. We mogen ons niet aanpassen. We mogen, waar men ons onchristelijk aanspreekt, niet mee onchristelijk gaan spreken en we mogen niet de taal der wereld overnemen. Maar we mogen ook niet onchristelijkheid met onchristelijkheid beantwoorden. Als men ons uitscheldt, mogen we niet gaan terugschelden en we mogen niet hatelijk bejegenen, die zich hatelijk jegens ons gedragen. Door zo te doen zouden wij immers de zot antwoorden naar zijn dwaasheid in de zin van vs 4 van onze tekst. Wij zouden op hetzelfde niveau gaan staan als hij, ons bij hem aanpassen en daarmee aan hem gelijk worden, ook een zot, ook onchristelijk. We moeten daarentegen zo antwoorden, zo reageren, dat het onchristelijk spreken en doen op juiste, op christelijke wijze wordt beantwoord. Wij moeten zegenen die ons vervloeken en wel doen, die ons haten. Zo wordt ook de onchristelijkheid op klare wijze blootgelegd en wordt wie zich verkeerd gedraagt niet gestijfd in zijn doen.

Misschien was het ook niet ongewenst, dat we ons Schriftwoord toepasten op onze onderlinge polemieken. Wanneer wij menen op grove en onbroederlijke wijze te worden bejegend, dat dan niet op dezelfde wijze beantwoorden: op spot niet reageren met spot. Zo worden we immers zelf aan hem gelijk. Maar zo antwoorden, zo reageren, dat zo iemand onmogelijk wijs kan zijn in eigen ogen, maar zijn verkeerde wijze van doen hem duidelijk voor de aandacht komt te staan.

Ongetwijfeld is het niet gemakkelijk wat dit Schriftwoord van ons vraagt. Toch zullen wij ons er toe moeten zetten. Christus is ons immers ook tot wijsheid geschonken.

H. Venema.

Gereformeerde vroomheid

IV.

Uit wat we zoëven opmerken omtrent het woord en het daarmee corresponderende geloven dringt zich als vanzelf een ander aspect van de vroomheid aan ons op.

We hoorden immers, dat het woord, dat God in deze wereld tot de mensen richt naar zijn eigenlijke aard of natuur een *genade*-woord, een *heil*woord is. Dat het als een „kracht Gods tot behoud” in deze wereld uitgaat. Daaruit volgt, dat we door dat woord — en dan via het geloven waardoor dat woord in ons hart indringt en daar gaat wonen en werken — deel krijgen aan de genade Gods die in Christus wordt geopenbaard. Daar deze dingen nu zo zijn, behoort het ook tot het wezen van de vroomheid welke uit het geloven wordt geboren, dat ze is een *leven uit Gods genade, een deel hebben in Christus*, kortom een *rusten in en leven uit de verlossing welke God in Christus aan de zondaren schenkt*. En dan zo, dat die verlossing steeds weer in het woord gegrepen en ontvangen, en door het geloof aangenomen, bezeten en genoten wordt.

Het is nodig vooral dit aspect van de vroomheid in grote klaarheid te zien. Want

wij hebben daarin ongetwijfeld met het hart ervan te doen.

We moeten eruit leven, het moet ons vlees en bloed geworden zijn, dat het God behaagt het heil, de verlossing, die Christus Jezus voor ons verwierf *door de Heilige Geest in het woord der Schrift naar ons toe te laten dragen*. Het gaat in dat heil en die verlossing immers niet om dingen, om zaken. De vergeving der zonden, de heiliging, het eeuwige leven, de zaligheid zijn niet een reeks afzonderlijke, geestelijke „geschenken”, die we zonder meer kunnen krijgen en bezitten. Neen, het gaat in de verlossing om *Jezus Christus*, om de levende Heiland. Hij is de vergeving der zonden, de gerechtigheid, de heiligheid en de volkomen verlossing. Die zijn „in Hem”. Die is Hij. En die „hebben” we dan ook alleen in zoverre we Hem „hebben”. Daarom komt het er op aan, dat we deel hebben aan Jezus Christus, dat er een persoonlijke band wordt gelegd tussen Hem en ons, ons en Hem. Het komt er op aan, dat we ranken zijn van de wijnstok die Hij is. Het komt er op aan, dat Hij in ons is en wij in Hem. Welnu deze wonderlijke, unieke, persoonlijke band aan Zichzelf geeft Christus *door het woord dat Hij door*

de Heilige Geest tot ons spreekt en in ons laat doordringen. Daarom is het woord een kracht Gods tot behoud, een zaad der wedergeboorte, een spijze der ziel. Daarom is het geloof uit het gehoor. Daarom zegt Paulus dat de gelovigen de Heilige Geest hebben ontvangen door de prediking des geloofs en dat het God behaagt de mensen zalig te maken door de prediking!

Het zijn weer de reformatoren geweest, die deze orde Gods met verbluffende klaarheid hebben gezien en gepredikt. Calvijn predikt het overal in zijn machtig oeuvre, dat Jezus Christus ons in het Evangelie, en daarin alléén, wordt aangeboden; dat de Heiland ons door zijn woord z'n schatkamers opent; dat we de genadige aanneming tot kind en de opstanding uit de doden uit het woord ontvangen. Niet één druppel gerechtigheid, leven of enig ander goed, zo verzekert hij, is voor ons beschikbaar dan voor zover God ons die in zijn woord aanbiedt. Kortom: het woord is de band waarmee God ons aan zich verbindt. Het staat tussen God en ons in om zijn goedheid en ónze zaligheid door een onvernietigbare band aan elkaar te verbinden.

Deze prediking van het woord en het geloof als de weg waarlangs, het middel waardoor, de wijze waarop we deel krijgen aan de verlossing in Christus staat diametraal tegenover de neiging van ons hart en de wijsheid der wereld. Want deze prediking roept het met alle macht uit, dat de verlossing geheel en alleen het werk is van Gods genade; dat daarin werkelijk niets is van de mens; dat ze ten volle, geheel en alleen, uit God en door God is. De verlossing is voor de volle honderd procent geschenk van Gods genade. God bracht die geheel en alleen tot stand. En Hij draagt die in het woord dat de Heilige Geest tot ons spreekt naar ons toe. Hij geeft er ons deel aan in de weg van het geloof, dat de Heilige Geest door het woord in onze harten werkt en dat omgekeerd alleen in dat woord rust en daaruit leeft.

En in de weg van woord en geloof ontvangen we niet alleen het heil in Christus, maar ook de zekerheid dat we daaraan deel hebben. Want het woord waardoor we dat heil deelachtig worden is het woord Gods. Hij spreekt het. En in dezelfde mate als dat voor ons leeft geven we ons daaraan gewonnen. We geven dan de strijd tegen dat woord op. We dŕven het niet meer tegenspreken. We worden er door overwonnen. Gij hebt mij overreed, HERE en ik heb mij laten overreden, roept Jeremia. Gij zijt mij te sterk geweest en hebt overmocht. Zeker dat geschiedt onder allerlei strijd, moeite, twijfel, aanvechting. Maar ten slotte overwint God met zijn woord in de zijnen, telkens weer. En het geloven dat zo in ons leven komt is niets anders dan ja-zeggen tegen God en zijn genadewoord. Het is Hem niet tot een leugenaar durven maken. Het is Hem verzegelen als de Waarachtige. Het is wéten, dat we onrein zijn — en nochtans gewassen zijn in Christus' bloed. Het is er diep van overtuigd zijn dat we schuldig voor God staan — en nochtans rechtvaardig zijn voor zijn aangezicht. Het is onszelf als strafwaardig kennen zo radicaal en totaal, dat we de eeuwige verdoemenis verdienen en nochtans bij God gerekend worden als hadden we nooit enige zonde gekend of gedaan, ja, als hadden we zelf alle gerechtigheid volbracht, die Christus voor ons volbracht heeft! Kortom geloven is het weten, dat we peccator, zondaar zijn, radicaal boos en verdorven — en toch en tegelijk justus zijn, een rechtvaardig, een volkomen rechtvaardige in Jezus Christus onzen Heer.

Zie dit gelóven in Gods genade in Christus, dat zó geloven daarin is een tweede en ongetwijfeld ook het centrale moment in de vroomheid, die met de liefde Gods onlosmakelijk verbonden, eerbied voor de Almachtige.

Ik moge nu nog op één aspect van de vroomheid wijzen. Het is zonder meer duidelijk welk dat zal zijn. Als vroomheid inderdaad de met de liefde tot God verbonden eerbied voor God is, dan behoort het ook tot het wezen daarvan, dat we de levende God, onze Heere, met alles wat we zijn en hebben dienen.

In dit aspect van de vroomheid opent zich voor ons een bijna oneindig perspectief. Want het dienen van God raakt het mensleven in al zijn facetten en situaties, individueel en in alle vormen van menselijk samenleven. In het tekenen van dit aspect moeten we ons dus wel zeer beperken. Dat moet ongetwijfeld vanwege het zeer vele dat zich hier aan ons voordoet. Maar dat moet ook, en zelfs in de éérste plaats, krachtens de aard van het door ons in behandeling genomen thema. De vroomheid doorstraalt en doorgloeit wel als het goed is heel het leven, maar zij raakt toch in eerster instantie het centrum van ons bestaan. Zij is de grondleggende en dominerende gesteldheid van ons hart tegenover God.

Daarom moge ik beginnen met er op te wijzen, dat het dienen van God zoals dat bij het bezien van de vroomheid in ons gezichtsveld komt naar zijn diepste wezen liefde is. O ja, ik weet het óók wel: er wordt met de liefde, ook in de christelijke wereld, dikwijls een gevaarlijk en soms zelfs frivoool spel gespeeld. Vaak wordt liefde genoemd wat niets anders is als camouflage van ontrouw in de strijd welke de HERE van ons vraagt. Of ze is de schone façade voor een ontstellend en door en door liefdeloos verachten van Gods waarheid. Ook noemt men liefde wat niets anders is dan het overbruggen van kloven, welke God zelf geslagen heeft, of het elimineren van een vijandschap, welke door God zelf werd gesteld. In zo'n situatie kan men soms bang worden om over liefde te spreken. Maar — aan zulk een vrees moeten we toch nooit toegeven. Ze is openbaring van een reactie-houding welke steeds zondig en gevaarlijk is.

En daarom poneren we met alle kracht en ernst, dat naast de kennis van zonde en schuld en het leven uit Gods genade de liefde een dominerend aspect van de vroomheid is.

Deze liefde nu is radicaal en totalitair. Ze is radicaal, omdat ze in het hart is verankerd en totalitair, omdat niets in het leven buiten haar invloedssfeer mag blijven. Deze liefde is voorts de volkomen antithese van een wettische levenshouding. Het is geheel in strijd met haar aard het leven te binden aan een stel regels en voorschriften. Men heeft er wel eens op gewezen, dat naarmate de openbaring Gods voortschrijdt, Gods geboden en verordeningen eenvoudiger worden. En dat is ook inderdaad zo. De vele regels en bepalingen, welke in de mozaïsche wetten waren geformuleerd, lossen zich op in de tien geboden van de twee stenen tafelen. Maar deze worden weer gereduceerd tot één gebod, één zaak, één woord, namelijk de liefde. Zeker, we horen ons toeroepen: Hebt God lief én de naaste. Maar we moeten nooit vergeten, dat in dit woord uiteindelijk toch maar één liefde van ons wordt gevraagd. Want we zullen onze naasten liefhebben om Gods wil. We zullen in onze naaste alléén God liefhebben! En terwijl in de wereld van het Nieuwe Testament de farizeesche godsdienstigheid de regels en de voorschriften tot in het absurde vermenigvuldigt, horen we ons in het Nieuwe Testament met steeds toenemende kracht en duidelijkheid toeroepen: Heb lief! Heb nooit anders dan lief! Heb nooit anders dan volkomen lief!. Want liefde, alleen liefde is de vervulling der wet!

Wanneer we nu over de liefde als wezens-element van de vroomheid spreken moet het ons niet ontgaan, welke gestalte deze liefde naar Gods wil in deze wereld vertonen moet.

één lichaam - véél leden

In haar verhouding tot Christus heet de gemeente diens lichaam. Kan het ene lid het andere missen? De vraag zelf is dwaas. Zij kunnen zonder elkaar niet eens leven; als gij de stukken van een werktuig uit elkander neemt, blijft elk stuk op zichzelf ongeschonden, maar als gij de leden van een lichaam van elkander scheidt, geeft gij ze de dood. Zo is het ook in de gemeente. In elk opzicht is het éne lid bepaald door het ander. Hand en voet liggen ver van elkaar; toch kan de een niet tegen de ander zeggen: ik heb u niet nodig. Het lichaam is zo ingericht, dat het een het ander aanvult. Zal één lid gezond zijn, dan moeten alle het zijn; want lijdt één lid zo lijden alle leden. Daarom brengt het belang van elk lid mede, om voor het belang van alle leden te zorgen; men doet zichzelf schade, als men zich aan zijn broeder onttrekt. Dàn alleen, als de leden der gemeente zó met elkander verkeren, als de leden van ons lichaam met elkander in betrekking staan, vormen zij een gemeenschap, die hun Hoofd eer aandoet. Zo niet, dan gelijken zij op een mens, die een wonderschoon hoofd heeft, maar een zeer misvormd lichaam. We zouden zelfs ernstiger kunnen spreken.

EEN GEMEENTE ZONDER LIEFDE IS EEN LICHAAM ZONDER LEVEN.

En nu kan een lijk schoon en liefelijk opgetooid zijn, met klederen en kranzen, 't is toch een lijk.

J. van Andel

Pas zo krijgt het gebod der liefde zijn volle concreetheid.

Onze Heiland heeft deze gestalte der liefde op indrukwekkende wijze geopenbaard. Hij heeft die namelijk niet slechts in woorden aangeduid, maar haar voor alles in een daad verwerkelijkt en zichtbaar gemaakt.

Men kent de geschiedenis. Als Jezus Christus Zich aan de voet van het kruis reeds als het offer voor de zonde der wereld aan zijn discipelen in het eerste Avondmaal weg-schenkt, openbaart zich onder de discipelen de oerzonde der mensen in brutale vorm. De discipelen gaan namelijk twisten over de vraag wie onder hen de meeste is. Onze Heiland reageert daarop zo, dat we beseffen dat Hij in die twist een demonisch kwaad op Zich af ziet komen. Maar Hij doet dan nog meer. Hij stelt namelijk een dáád. Want Hij maakt zich tot slaaf. Neen, Hij doet niet maar zoals een slaaf gewoonlijk doet. Neen, Hij wordt een slaaf. En dan en zo is Hij een slaaf. Hij is dat in het rondkruipen aan de voeten van de discipelen om hen de voeten te wassen. Dat is verbijsterend. Want hier is de Zone Gods, de Heilige, Die alléén géén zonde heeft; Die alléén gelijk heeft terwijl allen tegenover Hem ongelijk hebben; Die het volle recht aan zijn zijde heeft terwijl allen onrechtvaardig zijn. En Hij gaat nu onder hen staan en leven en werken. Hij neemt de laagste, de meest verachte, plaats in onder de mensenkinderen. In volle werkelijkheid. Met de laatste ernst. Midden in een wereld, die het uitroept: „Hoe kan een mens die dient ooit gelukkig zijn?” en: „Wij hebben nog nooit iemand gediend!” wordt de Heiland in verschrikkelijke werkelijkheid aller slaaf!

En zo in en door deze daad — kan het

ooit directer, concreter, meer existentieel? — heeft Jezus Christus de nieuwe levensorde van zijn rijk geopenbaard, voorgeleefd, geïnitieerd en aan de zijnen als de enig goede, de enig mogelijke levensvorm en levenshouding voorgehouden. En een christen is nu alleen hij, die deze gestalte heeft en vertoon. Christenen zijn alleen zij in wie deze Christus gestalte kreeg, deze Christus, de Christus aan de voeten der zijnen.

Wat nu dat dienen in concreto inhoudt, wel dat licht uit heel de Schrift voor ons op. We zien het op indrukwekkende wijze in een man als Paulus, die het voor God uitroept, dat hij wel voor eeuwig verdoemd wil zijn als de Joden, die hem rusteloos haten, vervolgen, martelen, maar behouden worden. En die als vlak voor zijn marteldood alle broeders hem verlaten tot God bidt: Het worde hun niet toegerekend. Dienen is voorts: het innerlijk los zijn van alles wat tot deze wereld behoort: van man, vrouw, kind; van positie, geld, eer; ja van leven en dood. En dan zó los dat men naar waarheid zeggen kan: Wie heb ik nevens U in de hemel? Nevens U mijn God en mijn Heiland lust mij ook niets op aarde.

Dienen omvat ook het permanent zichzelf verloochenen. Dat is het ononderbroken „neen” zeggen tegen zich zelf, en het naar waarheid in Christus zijn levenscentrum, zijn levensgrond en levensdoel zoeken en vinden.

Dienen is het leven uit Hem, om Hem, door Hem, voor Hem, naar Hem toe. Het is daarom en zo ook het dienen van en in de kerk van onze Heer Jezus Christus, de kerk, welke Hij kocht met zijn bloed en met al haar ellendigheden ononderbroken draagt in zijn wonderbaarlijke trouw. Het is een liefhebberend dienen van de broeders ook al zijn dat nare, geborneerde, eigengereide wezens en al brengt ons dat dienen niets dan moeite, ondank, lijden en teleurstelling. Dienen is

eveneens een rusteloos afwijzen van deze wereld”, van de wereld zoals ze reilt en zeilt, van de wereld, die geladen, doorgloed is van daemonische energie en alle machten, die van politiek en kapitaal, van arbeid en cultuur, van propaganda en ontspanning samenbundelt en organiseert tot één machtig apparaat in een wanhopige, totalitaire — gelukkig ook uitzichtloze! — strijd tegen het koninkrijk Gods. Dienen is... maar waar zou ik eindigen? Het omvat zoveel, want het omvat heel ons leven, al onze krachten. Ik kan het misschien samenvattend niet beter typeren dan met het woord van Paulus waarin hij verzekert, dat hij en zijn broeders in alles wat ze zijn en doen en spreken een lieflijke geur zijn vóór God, ván Christus en ín alle mensen!

* * *

Zie, dat zijn enkele, ik geloof de voorname, aspecten van de vroomheid welke God geeft en vraagt. En, laat ik daarmee eindigen: ze zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden. Vóór alles leeft daarin het concrete kennen door het geloof van Gods barmhartigheid in Christus. Daaruit vloeit voort en daarmee gaat van het begin tot het eind gepaard het kennen van eigen zonde en schuld. En in het dienen manifesteert zich de kracht en de triump van Gods genade in de bekering van die zonde, welke we in het licht van Gods liefde hebben gezien en beleeden.

Deze vroomheid was steeds de essentie van het leven van Gods kind en Gods kerk en daarom: zal die kerk en dat kind weer leven in Gods licht en de wereld overwinnen dan moet deze vroomheid weer als een wonder van genade opbloeien in onze donkere, ondergaande wereld en een geschokte en verwarde kerk.

C. V.

Kerkelijk Leven

De jongste aanval op de vrijmaking als acte van trouw

Het opschrift boven dit artikel is de titel van een nieuwe brochure „Rond de zaak ds. Van der Ziel” zoals de ondertitel luidt. Ze wordt in de pers aangekondigd en is geschreven door ds. D. van Dijk te Groningen en ds. W. G. de Vries te Helpman. We zijn met de komst van deze brochure blij. Om de volgende redenen.

1. We zijn tegen eenzijdige voorlichting, en daarom achten we het een goed ding dat nu eens een paar broeders, die dicht bij het vuur zitten ons in gaan lichten.

2. Ds. D. van Dijk heeft het anderen nogal eens kwalijk genomen dat zij over deze zaak schreven: het heette een aangelegenheid te zijn, die alleen de kerk van Groningen-Zuid, die van Groningen-Noord aanging. Dat hij thans zelf de pen opneemt om ons allemaal in te lichten is een verheugende zaak.

3. Het is ook nadat de generale synode in deze zaak gesproken heeft nog altijd niet duidelijk wat nu de openbare en grove zonde is waarom ds. A. v. d. Ziel twee jaar geleden werd geschorst. Daarover was onrust. We mogen aannemen dat de beide broeders, die van het begin af zo nauw bij deze procedure waren betrokken, hierover het licht zullen doen opgaan.

4. Het was ook een oorzaak van onrust dat de raad van Groningen-Zuid ds. A. van der Ziel schorste zonder en tegen het oordeel van de raad van Groningen-Noord. Dat zulk een opzij zetten van artikel 79 k.o. geoorloofd zou zijn is nog door niemand waarlijk duidelijk gemaakt. Dat zal dan nu komen.

We zien de brochure met belangstelling tegemoet. Ze verschijnt bij J. Scholma en Zoon,

Grotestraat 21, Bedum. Telefoon 2286 - 05901. En bestellingen worden vast en zeker ook aangenomen bij de boekhandel.

In de pers aankondiging lezen wij: „Het gaat de schrijvers erom, nu de zaak die de kerkeraad van Groningen-Zuid met zijn predikant ds. A. van der Ziel heeft, steeds meer gaat dienen tot het verwekken van onrust in het hele land, het kerkvolk te laten zien wat er ten diepste aan de hand is.”

Het is niet duidelijk wie dat nu schrijft. De auteurs of de uitgever. Maar het wordt gróndig.

We zullen niet maar horen wat er aan de hand is, maar was er TEN DIEPSTE aan de hand is.

Niet maar de OPENBARE dingen, de openbare grove zonde van ds. Van der Ziel, komen aan het licht, maar de diepere, de niet-openbare zaken ook.

En dat omdat de zaak Van der Ziel steeds meer gaat dienen tot het verwekken van onrust in het gehele land. Dat moet wel betekenen dat niet de zaak Van der Ziel, de schorsing van deze predikant, de schorsingsgronden en de wijze waarop die schorsing tot stand kwam, onrust brachten, in Groningen en daarbuiten, maar de zaak staat anders: deze „zaak”, zo stelt men het hier, wordt aangegrepen om onrust te verwekken. Dát is het dan. Het is jammer dat de broeders die ongetwijfeld vréde willen stichten hier weer nieuwe en ongeadresseerde beschuldigingen plegen. Wie grijpen de zaak Groningen-Z. aan om, in het gehele land nog wel, onrust te verwekken? Het gaat deze broeders dus niet om de záák, niet om het rechtsbestel in de kerk, dat is maar een doekje voor het bloeden. Ze willen onrust en deze zaak geeft hun de kans die onrust, die er helemaal niet was, te verwekken. Zoiets is meer voorgekomen. Niet Achab beroerde Israël, maar Elia. Opgepast:

TE BERDE

Het vrijwel doodgezwegen blad 'De Wachter'¹⁾ heeft zich in zijn nummer van 12 juni jl. bezig gehouden met wat geschreven werd over wijlen ds. H. Vogel, zowel voor als na zijn overlijden. "De Wachter" vermeldt wat geschreven werd over een Zwolse conferentie, die gehouden werd onder voorzitterschap van ds. Vogel. Er wordt geciteerd uit het kerkblad van Gelderland en Overijssel, uit "De Reformatie", uit het "Gereformeerd Gezinsblad". Het is duidelijk wat toen geschreven werd. Deze bladen spraken van "fractievorming", "eis tot vrijmaking losgelaten", illegale actie en meer van dit soort uitdrukkingen. Iedereen, die de kerkelijke pers leest kent dit soort jargon. De beschuldigingen waren mede gericht aan het adres van ds. Vogel. "De Wachter" geeft dan ook een overzicht van wat geschreven werd na het overlijden van ds. Vogel. Hij wordt dan, voor een deel door dezelfde schrijvers, en in dezelfde bladen, geprezen als een trouw dienaar der Woords.

"De Wachter" maakt zich boos over wat na de dood van ds. Vogel over hem werd geschreven. Men noemt dat "liegen als een necrologie".

Ik heb eerder mijn sympathie voor "De Wachter" uitgesproken. Niet omdat ik het eens ben met het ideaal waarvoor dit blad vecht. Het tegendeel is het geval. Maar wél omdat dit blad de zaken eerlijk wil doordenken tot de laatste consequenties. Het heeft dan ook een nuttige functie. Het laat nl. zien welke geestesgesteldheid er in de loop van de jaren in de kerken kon geboren worden. Een geestesgesteldheid die consequent vasthoudt aan de stelling "in de kerk mis, overall mis".

Het blad bedrijft een soort harde journalistiek, die vooral ook links politieke weekbladen tegenwoordig bedrijven. Daarin doet het mee aan de mode van de tijd. Deze harde journalistiek sluit in dit geval wonderlijk aan bij het ideaal, dat dit blad heeft. Dat is ook een hard ideaal. Van milde handen en vriendelijke ogen is geen sprake. Dat blijkt ook wel uit dit feit dat men niet aarzelt ds. Vogel te bestrijden, nu hij zich zelf niet meer verweren kan. Aan dit soort hardheid is geen grens.

"De Wachter" is van mening dat men na het overlijden van ds. Vogel onjuist schreef. Het blad heeft gelijk als het stelt dat het niet allebei waar kan zijn. Wat men vroeger over ds. Vogel schreef was juist. Maar dan waren de prijzende woorden bij zijn heengaan onjuist. Of omgekeerd. De prijzende woorden, die, voorzover ik kan beoordelen, terecht geschreven werden bij het overlijden van ds. Vogel maken duidelijk dat men vroeger verkeerd schreef. Ten onrechte heeft men hem verdacht gemaakt. Het is alleen maar te betreuren dat men dat niet erkend heeft tijdens zijn leven. Dat zou voor ds. Vogel aangenaamer geweest zijn en in overeenstemming met het gebod dat wij ontvangen hebben van Jezus Christus.

Als we bepaalde consequenties van onze opinies niet durven aanvaarden is het zaak of de opinies te herzien of zich af te vragen waarom men de consequenties niet durft te aanvaarden. Consequenties van bepaalde opinies laat "De Wachter" zien in ijzige hardheid. Men zwijgt ze dood of verwerpt ze. Maar doodzwijgen is geen goede zaak. Een dubbele levenshouding is ongeoorloofd. God vraagt van ons duidelijkheid. Het zou verblijdend zijn als nu algemeen erkend werd dat ds. Vogel tijdens zijn leven ten onrechte bestreden werd over de zaken, die "De Wachter" noemt. Dat zou sanerend werken in onze verhoudingen. Het zou ook aangenaam zijn voor de levenden, die tegelijk met ds. Vogel aangevallen werden. Het zou in Groningen-Zuid ook nog goed werken. Want ds. Vogel deed in principe niet iets anders dan ds. Van der Ziel. Ds. Van der Ziel werd geschorst en men bedreigt hem met afzetting. Ds. Vogel werd terecht geprezen. A.

¹⁾ Dit stuk was in hoofdzaak klaar toen ik las wat ds. Visee in ons blad schreef onder het kopje "onzindelijk bedrijf". Ik meen desondanks het te kunnen plaatsen.

ik zeg niet Groningen-Z. = Achab en de anderen = Elia

Van (en door?) de schrijvers wordt gezegd: „Hun streven is een totaal-blik op deze zaak te geven en in nieuwe aansluiting met het verleden te laten zien welke krachten vandaag aan het werk zijn om door middel van deze zaak te laten zien welke krachten vandaag aan het werk zijn om door middel van deze zaak het bestaan onzer kerken te bedreigen”. Het is weer hetzelfde: „door middel van deze zaak” — die daarvoor wordt misbruikt — zijn, alweer ongenoemde „krachten” aan het werk, die het bestaan van onze kerken bedreigen. Daar kan alweer iedereen alles bijdenken. Zijn b.v. degenen die tegen het misbruik van art. 79 bezwaar maakten mensen, die het bestaan onzer kerken bedreigen?

Dan wordt de zaak waarover het gaat getrokken in het verlengde van de actie B. A. Bos van 1948, door wijlen K. Schilder getypeerd als „een aanval op de vrijmaking als

acte van trouw”. Daaraan is de titel voor dit geschrift ontleend. Merkwaardig. Ds. B. A. Bos heeft iets heel anders en tien maal meer gedaan dan ds. A. van der Ziel. Hij voerde een openlijke landelijke actie met conferenties te Oosterbeek, en openlijke onderhandelingen met de synode der synodalen in de Haagse Valkenboskerk. K. Schilder heeft hem weerstaan. Ook openlijk. MAAR NIEMAND HEEFT OOI T DS. B. A. BOS TER SCHORSING VOORGEDRAGEN. HIJ IS NIET GESCHORST. De kerken waren toen blijkbaar sterk genoeg om die „crisis” te doorstaan. Thans zijn ze in de crisis niet door wat ds. Van der Ziel verkeerd deed, maar door de schorsing en de wijze waarop die plaats vond.

We zien de brochure met belangstelling tegemoet. G. Visee

*) Zie de advertentie in dit nummer.

den: Laat men een beetje voorzichtig worden met grote woorden.

In Groningen-Zuid heeft een schorsing plaats gevonden „in eigen verantwoordelijkheid”, zonder dat een leerkwestie in geding is gebracht. Het was daar een zaak van orde. Toch is met het oordeel van het kerkverband niet gerekend, maar is een kerkeraad in strijd met de kerkenordening tot schorsing overgegaan.

Een teken aan de wand!

En hoe stond het te Beverwijk met de zaken?

De kerkeraad heeft er zelf lange tijd over gedaan om tot een klaar oordeel te komen over de leringen van zijn predikant. Hij had die tijd nodig omdat er bij deze predikant méér sprake was van allerlei verwarde voorstellingen, dat van aperte ketterij.

Ik wil dit niet aanvoeren tot veronschuldiging van de predikant: hij is genoeg gewaarschuwd. En ik wil die voorstellingen ook niet vergoelijken. Ik heb mij er met de daad tegen verzet, waar ik daar toe groepen was.

Maar het was toch iets anders dan duidelijke en consequent gedreven ketterij.

De generale synode heeft geoordeeld

„dat hoewel ds. O. tracht aan de verwerpelijke en noodzakelijke consequenties van zijn boven omschreven leringen te ontkomen, hij niettemin steeds weer tot uitspraken komt, die niet vrij zijn van remonstrantisme en die de gemeente in grote verwarring hebben gebracht”.

Hier was dus alle reden voor de classis om met deze predikant te spreken over deze zaken in plaats van direct een tuchtprocedure in volle omvang in te zetten.

In de tijd van Dordt heeft men ook niet maar met het botte zwaard er op ingehakt.

Naast de genoemde Walesius stond te Hoorn ds. J. Welsingius, na de scheuring aldaar beroepen. Kuyper zegt in de genoemde Post-Acta van hem, dat hij zeer onvaste denkbeelden had. Hij geloofde, dat Christus voor alle mensen voldaan had, maar alleen naar de verdiensten, niet naar de vrucht; de laatste gold alleen voor de uitverkorenen. God gaf aan allen genoegzame genade tot bekering, en toch was het geloof een vrucht van de uitverkiezing.

Inderdaad, onvaste denkbeelden, die ik wel eens vaker ben tegen gekomen.

De Gedeputeerden van de Noord-Hollandse Synode achtten het nodig, dat „den voors. Isaacus hemselves van alle kerckelycke bedieninghe in deese kercke onthoude”. Zijn tractement zou hem worden uitbetaald, wanneer hij zich stil hield.

Vermoedelijk werd deze uitspraak gedaan om de beslissing van de nationale synode af te wachten.

Op deze beriep zich Welsingius.

Hij verklaarde daarbij, dat hij met de Gereformeerden eenstemmig dacht in de leer van de uitverkiezing en van de vrije wil, maar alleen wat de dood van Christus betreft uitdrukkingen gebruikt had die hij meende dat meer tot opbouw der gemeenten dienden, zie Kuyper.

De Synode van Dordt heeft uitgesproken dat bovengenoemde sententie van de Gedeputeerden van de Synode van Noord-Holland „wel gefondeert is”.

Maar toch werd de Synode van Noord-Holland vermaand en belast, dat zij nader onderzocht hebbende zijn zuiverheid in de leer en daarvan zowel door zijn belijdenis als ondertekening van de Confessie en de Catechismus en de Verklaring van deze Synode (de vijf artikelen dus) verzekerd zijnde, naarstiglijk te willen arbeiden, dat hij met de Magistraat en de Gemeente te Hoorn behoorlijk verzoend zijnde, wederom tot de kerkdienst moge gevorderd worden in zulk een plaats daar men zal verstaan, dat hij met de meeste stichting in dienst zal mogen staan. En met-

Een vlag, die de lading niet dekt

(slot)

Noodzakelijk geduld

De kerkenordening schrijft voor, d.w.z. de kerken zijn daarin onderling overeengekomen, dat schorsing (afzetting) van een predikant niet kan plaats hebben zonder medewerking van het kerkverband. Vooral — maar niet alleen — als het een leerkwestie geldt, kan het inroepen van deze medewerking enige tijd kosten. Dat was in de zaak, die ons bezig hield, ook het geval.

Vergeeten mag hierbij niet, dat de kerkeraad te Beverwijk er zelf maanden en nog eens maanden over heeft gedaan om tot een oordeel over bepaalde leringen, van zijn predikant te komen, en daarover met hem te handelen.

In zijn gang naar het kerkverband heeft hij wel de nodige moeilijkheden ondervonden.

De eerste oorzaak was, dat er moeilijkheden waren ten aanzien van de vraag, welke kerk als naastgelegen zou moeten fungeren. Daarmee zijn enkele kostbare maanden verloren gegaan.

De genabuurde kerk sprak tenslotte als haar oordeel uit, dat van schorsingswaardigheid niet gesproken kon worden en adviseerde tot doorspreken op de kerkeraad zelf van de betreffende punten, waarin de predikant niet kritiekloos werd geacht.

De kerkeraad te Beverwijk liet toen zelf tijd verloren gaan door de genabuurde kerk om revisie te verzoeken. Toen dit verzoek werd afgewezen, richtte hij zich tot de classis.

Deze heeft bijzonder snel gewerkt.

Op 9 dec. 1961 stelde zij een commissie in, wier rapport op 13 jan. 1962 ter vergadering van de classis werd behandeld.

In een voortgezette vergadering van 10 febr. deed de classis de reeds vroeger vermelde uitspraken, tot ongenoegen van de kerkeraad te Beverwijk.

Dat is dus binnen twee maanden.

Vroeger, in de „bloeitijd” van de Gereformeerde Kerken deed men daar wel langer over.

Ik denk aan de behandeling van de zaak-Walesius.

Deze Walesius werd in 1608 predikant te Hoorn. Hij was een goed spreker, maar „los in zijn doen”. In de wandeling droeg hij de naam van de „Rommelzooede”, zo vertelt H. H. Kuyper in „De Post-Acta”. Hij was in de leer Arminiaans, terwijl zijn ouderlingen streng Calvinistisch waren.

Dat gaf natuurlijk moeilijkheden.

In de kerkeraadsvergaderingen vielen harde woorden. Walesius beklagde zich hierover bij de classis, maar ook de ouderlingen

beklaagden zich over Walesius, en met name over zijn leer. Zij beschuldigden hem van „valsche leere”. Dit was op de classisvergadering van november 1913. De classis vergaderde met vijf geassocieerde predikanten, waaronder de vurige Plancius van Amsterdam.

Zij was na de aanklacht onderzocht te hebben op 7 april 1614 met haar oordeel gereed; dat was dus ongeveer vier maanden nadien.

Dan heeft de classis Haarlem in de zaak-Beverwijk toch nogal snel gewerkt.

Maar desondanks kon de kerkeraad niet langer wachten.

De classis mocht niet eerst meer vermanen en trachten de predikant op de rechte weg te krijgen; er moest op staande voet geschorst worden. Zie echter art. 43 K.O.!

Hier is door de kerkeraad het kerkverband niet voldoende gehonoreerd.

Dat treffen we eveneens aan, wanneer de kerkeraad na de beslissing van de generale synode in de zaak-Beverwijk, vlak voor zijn herintrede in de classis Haarlem, geheel op eigen houtje afgedane zaken met zijn predikant maakt, buiten het kerkverband om en dus rechtstreeks ingaand tegen de geest en strekking van art. 79 K.O.

Het samenleven in kerkverband vraagt echter een rekening houden met het kerkverband en sluit het handelen op eigen gelegenheid uit.

Waar dit niet bedacht wordt, wordt het kerkverband geweld aangedaan en loopt het ernstig gevaar opgebroken te worden.

De kerkenordening wordt dan opzij gezet en allerlei independentistische invloeden laten zich gelden.

Wij kunnen wel — terecht — wijzen op de gevaren, die een groepering als te Rijsbergen meebrengt en op anderen, die de kerkenordening schenden, en ons terecht daartegen te weer stellen, want hier is het karakter der Gereformeerde Kerken in geding, maar dan moeten we ook bereid zijn de lasten, die het kerkverband meebrengt, gewillig te dragen en ook ons mede te laten leiden door het oordeel der zusterkerken.

Anders wordt dat strijden voor de onderhouding van de kerkenordening een aanfluiting en is het zedelijk zwak en onvruchtbaar.

Laat ons toezien, dat niet eenzelfde subjectivistische geest als te Rijsbergen ons parten spelen gaat.

Moet ketterij dan ook maar één ogenblik geduld worden?

Wellicht vraagt men: Moet ketterij dan ook maar één ogenblik geduld?

Ik zou daarop het volgende willen antwoor-

een ook zorg te dragen, dat hij intussen van behoorlijk onderhoud zou mogen verzorgd worden.

Het is tenslotte met deze dominee toch niet goed gelopen, maar als men bedenkt dat hij heel wat op zijn kerfstok had en in de leer niet zuiver was, dan is het wel duidelijk, dat onze vaders uit de bloeitijd met veel overleg en geduld konden handelen, zonder valse leer voet te geven.

In overeenstemming hiermee oordeelde de Synode van Dordt ook, dat de Prov. Synoden, Classen en Kerkeraden degenen, die de Remonstrantse dolingen aanhingen en volgden, recht moesten onderscheiden door de geest der voorzichtigheid. Er moest onderscheid worden gemaakt tussen de hardnekkige roepers en aanrichters van rotterijen en beroerten en die uit zwakheid en door de verborgenheid der tijden zijn gevallen en verrukt en die mogelijk in zaken van minder gewicht twijfelden of ook anders gevoelden, doch stil, zedig en onstraffelijk van leven waren en zich leerzaam stelden. Zulken moesten de kerkelijke vergaderingen met alle zachtmoedigheid, diensten der liefde, en lijdzaamheid tot ware en volmaakte eendrachtigheid met de Kerk zoeken te brengen... steeds met handhaving van de rechte leer!

Noodzakelijk geduld

Er wordt tegenwoordig in de moeilijke en gevaarlijke situatie, waarin onze kerken zich bevinden, veel afgegeven op het kerkrecht en de kerkelijke organisatie.

Naar ik meen op ondeskundige wijze, en veelal ondoordacht.

Maar het ligt niet aan het kerkrecht en de kerkelijke "organisatie", dat er zoveel moeilijkheden zijn.

We hebben een veelszins goede en wijze kerkenordering.

Maar zij moet geestelijk gehanteerd worden en er moet naar gehandeld worden in de rechte gezindheid.

Dat afgeven op het kerkrecht en de kerkelijke organisatie is, naar mijn vaste overtuiging, mede een reactie-verschijnsel. Een reactie-verschijnsel op de synodocratie der veertiger jaren en op de formalistische juristerij bij ons daarna.

De waarschuwing van prof. P. Deddens

Hoe indringend en ernstig heeft prof. P. Deddens daartegen gewaarschuwd in het laatst van zijn leven. Dat valt te lezen in het Jaaroverzicht 1956-1957 in het Handboek ten dienste van De Gereformeerde Kerken in Nederland, waarin hij de methode van handelen, zoals die ter Synode van Enschede het laatst had plaats gevonden, radicaal afwees.

Deze weg loopt dood, schreef hij.

Het ging hem daarbij om de wijze, waarop appèlzaken werden behandeld. Hij waarschuwt dan al voor de overwoekering van "het louter formele"; voor de bergen papier, met als resultaat: papier. En dringt aan op het bewerken van verzoening, ook door de meerdere vergaderingen. Hij klaagt, dat men van deze vergaderingen thans heeft gemaakt een "formeel-juridische instantie".

"We mogen", schrijft hij, "van de meerdere vergaderingen geen half-juridische colleges maken, die ten slotte de resultaten van haar onderzoek samenvatten in tal van constatering, overwegingen, uitspraken en besluiten, waar een gewoon kerklid niet meer uit wijs kan worden en welke door andere meerdere vergaderingen worden tegengesproken. We moeten van die juristerij af, en m.i. terugkeren naar de oorspronkelijke opzet van behandelingen van appèlzaken".

Hij verwijst dan naar de bepalingen uit de tweede helft der zestiende eeuw, en de wijze, waarop men toen handelde. Men hoorde de betrokkenen in persoon. Ik citeer nu weer even letterlijk:

"Wanneer nu de feiten voor de vergadering vaststonden, stelde men vast, waar de schuld lag. Misschien aan één zijde, misschien aan beide zijden. En dan poogde men de betrokkenen van schuld te overtuigen, en **tracht men tevens de geslagen breuk te helen**. Men volstond niet met **aanwijzing van schuld, men poogde de geschonden gemeenschap weer te herstellen**. Men sprak herhaaldelijk op de meerdere vergadering uit: wij stellen ons niet tevreden met een rechterlijke uitspraak, wij willen zo mogelijk de kwestie uit de wereld hebben. **Wij streven naar accomodatie, herstel van de verbroken harmonie, eerst als dit in 't geheel niet gelukt, moeten we wel komen tot een decisie.**"

Wie, zegt Deddens, de moeite neemt, de oude Acta van classen en synoden na te gaan, ziet dat die meerdere vergaderingen slag op slag het doel van zulk een scheidsrechterlijke uitspraak ook bereikten. Heel wat zaken werden door de classicale vergaderingen **beslecht**, zoals men ook toen reeds zeide..."

En de hoogleraar verzucht aan het einde van zijn betoog:

"Wat zou er niet gewonnen zijn, als we tot de praktijk van de oude meerdere vergaderingen terugkeerden"

Hij is er van overtuigd:

- "a. we bleven dichter bij de Schrift — hoe ver is men met de huidige juristerij daarvan verwijderd!"
- "c. de behandeling zou minder formeel-juridisch zijn, en ook 'n eenvoudige broeder of zuster zou de kwestie in geding en de oplossing daarvan kunnen volgen;"
- "e. de billijkheid zou meer kansen krijgen dan vaak 't geval is".

De geest van wijsheid, die hieruit spreekt, moge in onze kerken eindelijk gaan heersen. Of er kans op is?

"De wal keert het schip", schreef Deddens. Het is te hopen, dat dat wordt ingezien.

G. Janssen

Commilitonengroet

(Sluiting van de lessen in de cursus 1964-1965 van de Theologische Hogeschool, door de rector, prof. H. J. Schilder, op vrijdag 4 juni 1965 te 11.45 uur.)

Amici commilitones,

Het zij me vergund aan het einde van de cursus met u stil te staan bij het einde van de Romeinenbrief¹⁾.

Dit einde heeft bijbellezers en exegeten vaak verbaasd. Dit laatste hoofdstuk draagt toch al een bijzonder karakter door de uitvoerigheid waarmee gegroet wordt en namen genoemd. Maar in het bijzonder verbaast IN dit hoofdstuk nog weer het gedeelte, dat omvat de verzen 17-20. Deze verzen lijken uit de toon van dit hoofdstuk te vallen; de hartelijke groeten en vriendelijke opwekkingen worden onderbroken door een nadrukkelijk, vrij uitvoerig en opvallend scherp vermaan tot vermindering van de veroorzakers van onenigheid en verleiding. Men heeft er wel aanschouwelijke verklaringen voor gezocht, bijvoorbeeld: de apostel was bezig rustig te dicteren, groeten zus en zo, plots beseft hij de noodzaak van een laatste dringende waarschuwing, hij grist Tertius papier en pen uit de hand en schrijft wat driftig enkele vermaningen eigenhandig tussendoor en geeft dan het materiaal weer aan de secretaris terug om de groeten te vervolgen en de brief te besluiten. Wat van die onderstelling ook de waarde zij, zij illustreert in elk geval op pakkende wijze het opvallende karakter van deze verzen, die helemaal lijken te vallen uit het kader van dit rustige vriendelijke hoofdstuk.

Maar ook lijken de verzen te vallen uit het kader van de *hele brief*. Het is mogelijk dat de brief al gewaarschuwd heeft tegen ongeveer dezelfde gevaren, toen hij de geloofsgerechtigheid stelde tegenover de eigengerechtigheid. Maar zelfs dat is niet zeker. Deze waarschuwing kan verband houden met dezelfde dwalingen, maar ook met andere. En wanneer hier sprake is van 'afwijking' van de 'leer', moet ernstig gerekend worden met de mogelijkheid dat het woord *didachè* hier, zoals vaak, met de leer het leven insluit, de levenswandel²⁾. Daarbij zou men weer kunnen denken aan wat in capita XII-XV is geschreven over verdeeldheden, maar ook dat is niet metterdaad uit deze paar verzen af te leiden. Deze pericoop blijft een eigen karakter dragen, zodat men oppervlakkig geneigd is te zeggen: de schrijver valt uit de toon, en verbreekt het verband — om dan nog te zwijgen van conclusies als zou dus de echtheid van het stuk te betwijfelen zijn.

Maar daartegenover zal nu met kracht moeten worden vastgehouden, dat deze verzen hiér staan en willen staan. De psychologie van de schrijver kan daarbij een factor zijn, hoofdzakelijk blijft ook in die middellijke weg de wil van de Heilige Geest om het zó te stellen en de brief zó af te sluiten. En daaraan willen wij ons houden nu we met dit gedeelte onze *cursus* besluiten.

Allereerst moeten we volledig recht doen wedervaren juist aan dit feit, dat deze pericoop een vervolg is op een hele reeks groeten, vergezeld van loffelijke evangelische complimenten, en in vers 16 besloten met een universele groet-opdracht voor de hele gemeente alsmede een groeten van al de andere gemeenten. Wat dat

hele voorgaande gedeelte betreft, de apostel heeft in lie eerste zestien verzen een stuk geschreven, zo hartelijk en zo persoonlijk en zo veelomvattend uitgewerkt, als nauwelijks een ander deel van enige andere brief. Dat is temeer opvallend, nu hij een gemeente groet waar hij nog niet is geweest, maar die hij in afzienbare tijd hoopt te bezoeken. Wel kent bij verscheiden reeds persoonlijk door contact op andere plaatsen, maar de gemeente als zodanig kent hij niet, daar hóópt hij weldra voor het eerst te komen. Doch nu is het alsof Paulus er bij voortaan al midden in staat en zich concreet omgeven ziet door de gemeente in haar diverse vergaderingen en afzonderlijke leden. Hij groet velen ervan hoofd voor hoofd, en op de warmste manier die men denken kan. Hij sluit hen allen in zijn armen, drukt hen allen aan zijn borst, groet hen in de vorm van zijn brief als het ware zélf met een heilige kus. En dan (16a) komt zijn groetrelaas tot een hoogtepunt. Hij noemt geen namen meer, maar vat nu allen saam door hun op te dragen elkánder te groeten. 'Groet elkander met de heilige kus'. Daarmee worden al die gemeenteleden op elkáár gewezen en aan elkáár gebonden. We zullen niet breed onderzoeken welke archeologische en dan vooral liturgische situaties achter deze woorden kunnen hebben gelegen. Veelszins wordt gedacht aan het gebruik van de broederkus in de eredienst, in verband misschien met het Avondmaal, of bijvoorbeeld na de voorlezing van een brief van de apostel. Men wijst dan graag op gegevens van die aard uit de oude kerkgeschiedenis, waarbij toch altijd de vraag blijft in hoeverre een bepaald vast gebruik in deze tijd van Paulus' brief reeds in zwang is geweest dan misschien wel naar aanleiding van zulke teksten als deze zich kan hebben gevormd. Hoofdzakelijk is, dat de apostel dit nu zegt in het kader van zijn eigen schriftelijke groeten. Zoals hij velen in de gemeente groet, of liever de geadresseerden opdraagt die en die van hem te groeten, zo doet hij nu dezelfde opwekking uitgaan tot allen over en weer: groet elkánder met de heilige kus. Een eventuele liturgische plaats van die kus is daarbij niet relevant, het gaat om dit gebaar als symbool van groetenis en gemeenschap in Christus. En dit simpel naar de aard van die tijd en omgeving: 'In het Oosten was de groet met een kus zo iets als onze handdruk' zegt prof. Jäger in zijn behandeling van de Romeinenbrief en daar kunnen we gevoelig bij blijven. En deze dan 'neilig', wat wijst - aldus hetzelfde dictaat - op de 'christelijke' begroeting, als broeders en zusters.

Dat is dus een climax in het groet-relaas van de apostel. En daar is de keerzijde tegelijk aan verbonden: 'U groeten al de gemeenten van Christus' (16b). Ziedaar een ongewoon ruime en veelomvattende groet áán de gemeente. Niet alleen groeten haar verderop (21, e.v.) enkele met name genoemde die nu bij de apostel zijn: Timotheüs, Lúcius, Jason, e.a. Maar direct aansluitend bij zijn groeten aan de gemeenteleden en zijn opwekking tot universele groet over en weer in de gemeente zelf, groet hij haar námens al Christus' gemeenten. Indien er ooit een oecumenische groet is geweest, dan wel deze. En indien er één tekst in de brieven fundamenteel is voor wat wij thans het 'kerkverband' noemen en als zodanig onderhouden, dan dit woord. Het is nog geen kerkverband in de zin van onder-

linge organisatie van kerken naar bepaalde afspraken — dát is roeping van later tijd, ter bewaring van het apostolisch woord en de leer der Schriften. Maar dat kerkverband vindt in een tekst als deze wel mede zijn oorsprong en fundament. Hier is het de apostel, die met apostolisch gezag namens al die kerken mag spreken en haar alle mag vertegenwoordigen, wanneer hij aan de hem nog van aanschouwing niet bekende gemeente te Rome de groeten van alle overbrengt.

Daarmee is in deze brief iets unieks geschied en in het kader van deze afsluiting een hoogtepunt bereikt. Was het in de vorige verzen reeds zo, dat het laatste hoofdstuk van de brief doorgeleid werd van een intense warmte en diepe hartelijkheid, dan nu wel in uitzonderlijke mate. Thans zijn in deze brief alle kerken verenigd op een manier die tegelijk zo persoonlijk is als we ons maar kunnen denken. De oecumenische kerkgemeenschap blijkt een zaak te zijn van al Christus' kerken op dezelfde leer gegrond, en daarin een zaak van al de leden van een bepaalde kerk, zoals Rome, elk in het bijzonder. Wij kunnen de zaken moeilijk anders uitdrukken dan met wat stijve termen, 'persoonlijk' enerzijds, 'gemeenschappelijk' anderzijds, maar indien ergens dan blijkt hiér hoezeer in die oecumenische verbondenheid van de éne leer iedere gelovige zijn heerlijke plaats ontvangt en het leven van iedere met name genoemde zijn heerlijkste ontplooiing krijgt; omgekeerd ook die katholieke kerk juist gebouwd wordt en bestaat door en in die vele gelovigen, slaven en slavinnen van Christus die zich elk met eigen gaven en krachten en naar elks speciale roeping inzetten voor het evangelie en de vergadering der kerk, Febe, Prisca, Aquila, Epénetus, Maria, Andronicus, Júnias en anderen.

Welnu, op dát punt gekomen onderbreekt de apostel zichzelf en schrijft hij zijn vermaning, zijn waarschuwing tegen hen die onenigheden en verleidingen veroorzaken. Ja, zo zeggen wij, stugge bijbellezers, het al gauw: de apostel 'onderbreekt zichzelf', 'last' hier een waarschuwing 'in'. Maar in feite 'onderbreekt' hij helemaal niet, maar laat deze waarschuwing nú juist als in één adem volgen. Het is een volkomen misvatting wanneer men menen zou, dat hij nu even een ander punt tussendoor afwerkt, met een zekere drift en wat onbeheerst uit zijn slof schietend om iets kwijt te zijn wat hij nog had opgekropt. Want dit vermaan wordt nu juist gevraagd door wat voorafging. De apostel ziet de gemeenschap der kerk, plaatselijk en oecumenisch, zó sterk, zo concreet, zo werkelijk voor zich en om zich, dat hij nú ook weet te moeten waarschuwen tegen al wat die hartelijke verbondenheid wil verstoren. Het is, als wanneer een man zijn vrouw omhelst en juist dan iemand aan de bel hoort trekken, die op bezoek komt met de bedoeling hem zijn vrouw afhandig te maken. De woede van die man is dan niet een volgend, ánder punt, met die hartelijke omhelzing in tegenspraak, maar de directe consequentie ervan. En hiér is dit beeld nog zeer onvolgende. Want niet alleen omhelsde Paulus de hele gemeente van Rome, maar hij zag de gelovigen daar elkander omhelzen en zag ál de kerken der oecumene in één geloof en één leer elkander omarmen. Het liefdesverkeer was universeel en alzijdig en allen hoofd voor hoofd omvattend. En in het légen van deze liefdesband en het opwekken en oefenen van dit liefdesverkeer bedenkt de apostel, d.w.z. doet Christus' Geest hem bedenken, dat er concurrenten zijn, die Hem zijn Bruid afhandig willen maken. Dat er zijn die afwijken van het onderwijs dat de gemeente ontving, daarmee haar aftrekken van haar enigheid en verstoren haar verbondenheid; die de elkander kussende gelovigen aftrekken de een van de ánder, hen samen aftrekkende van de Here Christus. Lieden die zichzelf dienen onder de schijn van Christus te dienen, argelozen misleidend met schoonklinkende woorden.

Dat zó het verband, de eenheid van het afscheidscaput verstaan moet worden, volgt mede uit de vriendelijkheid en hartelijkheid waarmee de apostel in deze zelfde verzen de gemeente blijft aanspreken. Hij gaat niet nu ineens doen alsof het met die tevoren geprezen gemeente toch maar een wankel zaakje is. Integendeel prijst hij haar. 'Uw gehoorzaamheid is bij allen bekend geworden' (19). Dat zegt hij tot een gemeente waar hij tevoren toch wel een en ander had recht te zetten ook wat de interne verhoudingen en de gemeenschappelijke geloofsgehoorzaamheid betreft, zie de al genoemde hoofdstukken XII-XV. Dat gebrek deed niets af van de redenen, die hij had om al groetende hartelijk te loven deze, en gene, en velen, om hun trouwe dienst. En het doet zelfs nú niets af van zijn blijdschap over haar, terwijl hij onder ogen ziet de mogelijkheid dat zij zich zou laten verleiden. Want zijn boosheid raakt de verleiders en zijn blijdschap blijft ongerept over de geméente. 'Over u verblijd ik mij dus', daar gaat niets van af, 'doch ik wil dat gij niet alleen wijs zijt tot het goede, maar ook onbesmet van het kwade' (19). De wijsheid tot het goede zou immers verloren gaan wanneer zij zich laten besmetten

(vermengen) met het kwade. Want wijsheid is ook hier de schriftuurlijke wijsheid, ons vooral reeds uit het Spreukenboek bekend. Of, om Greijdanus te citeren: 'wijs' 'doelt ook nu niet op grote geleerdheid, maar op intuïtief en praktisch doorzicht, dat het wezen der dingen grijpt, en recht naar de omstandigheden het vereischen, weet te handelen' (Comm. 675). Die wijsheid kan niet op zichzelf staan; een knappe kop kan nog gepaard gaan met een boos geweten en slechte praktijk, maar deze wijsheid-tot-het-goede kan slechts gepaard gaan met radicale vermindering van al wat kwaad is, de Spreuken zouden zeggen: met het vlieden der 'goddeloosheid'.

Tot zulke strijd tegen het kwaad, tot dat verzet tegen de verleiding, tot die overwinning op de verstoring van de band der enigheid, *bemoedigt* de apostel de gemeente ook. Het is weer een van die woorden, waarmee de Schrift in één greep vat wat wij vaak moeizaam in twee elementen uiteen moeten leggen, namelijk dat de overwinning alleen Gods werk is EN dat toch de menselijke verantwoordelijkheid daardoor allermint is uitgeschakeld. Het wordt hier in één woord gevat: 'De God des vredes zal weldra de satan onder uw voeten vertreden'. Góð zal hem vertreden, Hij zorgt voor de overwinning. Dat moet ook wel, want in die verleiding, in die verstoring van de band der enigheid hebben ze maar niet met die bepaalde ménsen doch met de *satan* zelf te doen. Hij zit er achter, wanneer de enigheid der gemeente en de hartelijke omhelzing in gevaar wordt gebracht. En dáárom is de strijd zo zwaar, en daarom Paulus' apostolische toorn zo groot, juist op het ogenblik waarop hij sprak over de oecumenische omhelzing van kerken en gelovigen op de grondslag der éne leer. Want die omhelzing zelf loopt gevaar, die hartelijkheid wordt aangevochten wanneer hun wijsheid tot het goede zich laat vermengen met het kwade. Doch in die strijd tegen dat kwade zijn zij dan ook sámen gezet. Zij zijn commilitones, tezamen-soldaten. Dat samen-zijn wordt aangevochten en de strijd juist daartegen is zwaar. Doch hun staat een sterke God terzij. Die zal hem vertreden, de weerpartijder. Maar... Hij zal hem vertreden onder hún voeten. Zij zelf werden immers even tevoren verantwoordelijk gesteld. Zij moeten de verleiders 'in het oog houden' en hen 'mijden' (vers 17). Dat brengt hún strijd met zich. Maar in die strijd geeft Góð hun de overwinning. Hij maakt hén tot overwinnaars. Hij vertreedt de satan onder hún voeten.

En dat doet Hij als God van vrede. Vrede, dat wijst ook hier op het 'heil', zo lezen we in een reeds aangehaalde verklaring, die daartoe kan verwijzen naar dezelfde uitdrukking in het laatste vers van het vorige hoofdstuk (XV) ³). Vrede als heil. Daar zien we reeds onwillekeurig achter liggen de rijke inhoud van het oud-testamentische 'sjaloom'. En in dit vers dat de beeldspraak van strijd en triomf gebruikt, is daarvoor o.i. nog wel bijzondere reden. 'Sjaloom' immers is nauwelijks speciaal een contrast met oorlog — alhoewel dat óók kan — maar gaat vaak gepaard met oorlog en bestaat in de overwinning die al strijdend wordt behaald. Pederesen overdrijft misschien enigszins en psychologiseert bovendien wanneer hij hierop wijst ('Israël' I-II, 311 v.), maar hij kán toch met goed recht de teksten noemen waar 'vrede' niet blijkt te zijn de toestand die volgt op de overwinning, wanneer men áflaat van de strijd, maar het hoogtepunt van de strijd zelf, n.l. in het wel-slagen ervan; vrede is dan de overwinning zelf. De grote krijgsheld is hij, die altijd 'vrede' heeft in zijn gevechten, d.i. die gaat van de ene triomf naar de andere.

Aan dié betekenis herinnert mede deze afscheidstekst van Paulus. De God des vredes is Hij die in de strijd overwint en overwinnend het heil verwerft voor wie in de strijd Hém volgden. Die God zorgt voor de triomf en Zijn triomf máákt Hij tot overwinning der Zijnen; en Hij doet dit niet tráág, zodat de strijd te uitputtend zou worden, maar met háást: de God nu des vredes zal 'weldra' de satan onder uw voeten vertreden.

Daarom temeer mag hun verwachting metterdaad van dié God zijn. Dié God is hun een 'God van heil'. 'De verwachting der Romeinse christenen moet niet zijn van zichzelf, alsof zij het met de dienaars van Satan wel konden redden. Op God mag hun vertrouwen gevestigd zijn. Ze behoeven niet bang te zijn dat ze door de dwaal-leraren zullen worden overwonnen, als zij maar bij de God des vredes blijven. Die zal de Satan... die als geheimzinnige boze op de achtergrond staat van dwaalleer en verleiding, onder hun voeten verpletteren' ³). Met die 'toezegging' 'sterkt' de apostel 'de gelovigen tot den strijd, door hen op hunne volkomene zege te wijzen, en hun die te verzekeren' ⁴).

Dus kan nu volgen de genadegroet, de zegen: 'de genade van onze Here Jezus is met u' (20b). En de apostel kan verder gaan met groetenissen, nu namens degenen die met hem zijn (21-24). En hij kan gaan eindigen met een lofprijzing aan God, de alleen wijze die machtig is de gemeente te versterken (25-27). Inderdaad, dat alles kan nu volgen, zoals deze verzen konden volgen op

de voorgaande. Het verband werd niét onderbroken en de hartelijkheid geen moment geschonden en de omhelzing niét tijdelijk beëindigd. Integendeel, nu terugziende mogen we zeggen: door dit vervolg heeft de hartelijkheid en warmte van dat weldadige eerste stuk des te groter intensiteit gekregen. De apostel daalde niet van een hoogvlakte van de broederkus naar stinkende kloven van de kerkstrijd. Hij blééf op die hoogte en nam daar de gemeente nóg verder mee, haar vast houdende in dezelfde oecumenische omhelzing.

En daarmee is het afscheid op het hoogste plan gezet dat maar denkbaar is. Nu krijgt het des te meer betekenis dat de apostel hun aanbeval de onderlinge groet met de heilige kus. Heilig — dat bleek reeds te betekenen: de 'christelijke' begroeting, 'als broeders en zusters'. We zullen er nu bij mogen zeggen, dat het woord heilig in dit verband aangeeft de kus, de omhelzing, de handdruk, het omgangsgebaar dat bepaald is door en in dienst is gesteld van de enigheid der gemeente naar de apostolische leer. De apostel wekt niet op tot diplomatieke schouderklopjes, en formalistische handjesgeveerij, maar tot een gemeenschapsoefening waar ook het onderlinge gebaar en het afscheidssymbool, in dienst zijn gesteld van de bewaring van de enigheid der leer. Want hij beveelt tot de groet met de heilige kus in één adem met de direct volgende groet van al de gemeenten. En het is, wanneer hij die elkaar omhelzende gelovigen voor zich ziet en die elkaar groetende kerken, dat hij in heilige woede ontsteekt over al wat die gemeenschap verstoort. Dus gaat het hem maar niet om een kus, een gebaar, een symbool zonder meer, maar de heilige kus, de geheiligde handdruk, het gebaar dat voortvloeit uit de enigheid des geloofs én dat waarmee de een de ander bemoedigt tot verdediging van de enigheid des geloofs. Het omgangsgebaar is gezet in het kader van de gemeenschapsoefening die wij in het 'kerkverband' kennen en die wordt beschermd door de vermaning tot wering van hen 'die onenigheden en moeilijkheden bewerken' (vers 17).

Daarmee is het christelijk omgangsgebaar bevrijd van alle humanistische oppervlakkigheid en formaliteit; daarmee is het ook onttrokken aan de sfeer der vrijblijvendheid. De apostel bevéélt ook als hij zegt: gróet elkander en doet het zó. Ik zeg niet dat Christus ons daarmee bindt aan dit bepaalde symbool, deze toen en daar gebruikelijke manier van groeten. Kus of handdruk — dat maakt principieel even weinig verschil als bijvoorbeeld doop door onderdompeling of door besprenkeling. Dat is vrijblijvend. Maar niet vrijblijvend is de groet zelf, op de manier die hier of daar gebruikelijk is. En daarmee doorbreekt de apostel ook het kerkelijke formalisme, als zou bijvoorbeeld het Avondmaal plicht zijn maar de groet overgelaten aan ieder voor zich. Het is de avondmaalsgemeente die in al haar leden tot onderlinge groet wordt aangevuurd, die door ál Christus' kerken elders wordt gegroet, die wordt gewaarschuwd tegen al wat én die avondmaalsgemeenschap en die naar symbolen zoekende omgang verstoort.

* * *

Deze woorden mogen dan, commilitones, óns beheersen wanneer wij elkander groeten bij het afscheid voor de vakantie. Dit *briefeinde* verplicht ons bij ons *curusslot*. Het gaat alles zo gewoon: we wensen elkaar goede vakantie en behouden terugkeer in goede gezondheid. We gaan op reis, we gaan rusten en extra werken. We gaan academisch vakantie houden. Maar dat gewone, alledaagse, allejaarlijkse, is gelegd onder de klem van een apostolisch bevel. En het is getrokken in het kader van de strijd tot bewaring van de enigheid des geloofs. Die strijd is nodig om de 'kus' te beschermen. En die kus is nodig om samen de strijd te voeren. Het groetgebaar is geheiligd tot wachtwoord van soldaten in éenzelfde strijd. De groetende heiligen, ook wanneer zij zijn met vakantie gaande academici, zijn commilitones die samen een belofte hebben van overwinning.

Dat onttrekt om afscheid aan alle oppervlakkigheid. En het ontnéemt ons afscheid ook de uitzichtloosheid. Wanneer we aan onszelf waren overgelaten, zouden we de zomervakantie 1965 ingaan zonder hoop en zonder perspectief. Ik doe hier geen onderzoek naar oorzaken en geef geen oordeel over 'partijen', maar duidelijk is voor ieder het feit dát er strijd is en moeite terzake juist van de bewaring van de enigheid des geloofs en het signalement van hen die 'onenigheden en moeilijkheden bewerken'. Die beoordeling en dat onderzoek zijn in concreto hier niet aan de orde, nu ik als rector een cursus sluit. Maar de moeite zelf is een notoir feit. En ook is onmiskenbaar het feit, dat *iedereen* in elk geval met de *satan* als aanstichter van het verdeeldheidskwaad te maken heeft en dat de God des vredes tegen hém strijdt en strijden doet. Dus is onze strijd niet vrijblijvend, zomin als onze vakantie, en onze afscheidsgroet. Wij worden ieder voor zich en allen tezamen met dit alles geplaatst onder apostolisch bevel, vermaan en bemoediging. En daarom besluit ik dit laatste, vrije, college

waarmee de cursus gesloten wordt, overeenkomstig de doxologie waarmee de aposel zijn brief aan Rome besluit:

Hem nu, die bij machte is ons te versterken — naar des apostels evangelie en de prediking van Jezus Christus, naar de openbaring van het geheimenis, eeuwenlang verzwegen, maar thans geopenbaard en door profetische schriften volgens bevel van de eeuwige God tot bewerking van gehoorzaamheid des geloofs bekend gemaakt onder alle volken — Hem, de alleen wijze God, zij, door Jezus Christus, de heerlijkheid in alle eeuwigheid! Amen.

En hiermede verklaar ik de cursus 1964-1965 aan de Theologische Hogeschool van de Gereformeerde Kerken in Nederland, laatstelijk vertegenwoordigd in haar generale synode 1964-1965 te Rotterdam-Delfshaven, voor gesloten.

¹⁾ Gelezen werd vooraf Rom. 16 : 16-27.

²⁾ Vgl. prof. Jager collegedictaat, 297: 'Onder didachè zullen we niet alleen het Evangelie moeten verstaan, maar ook aanwijzingen voor de wandel'.

³⁾ Jager, 299.

⁴⁾ Greijdanus, 676.

Korea

Negende verantwoording.

Op zaterdag 19 juni vermeldde ik als hekkeluis een post van f 5.—. Maar het ging daarbij zoals soms anders: je wilt de deur dicht doen en je draait je om en je ziet dat er nog een paar door moeten. Dan hou je het hek nog even open. De twee waren enveloppen. Eén met erop: Ds Visee en erin: f 12.50 en de ander van buiten: „Ds Visee hongeractie” f 10.—. Het kan best zijn dat ik de inhoud van de ene envelop met die van de andere verwisseld heb - je moet zulke dingen leren doen en ik had er nog nooit twee tegelijk gehad — maar het eindbedrag klopt: f 22.50. Eindstand: f 5281.27 + f 22.50 = f 5303.77.

Dinsdag zette prachtig in: f 166.60. Als er zo'n 60 cent achteraan komen is het vast een collecte. Dat is ook zo: van de leerlingen der Geref. U.L.O. te Rotterdam f 116.60. Prachtig! En daarna nog een rond bedrag van J.H. 974131 f 50.—. Totaal f 5470.37.

Woensdag 23 juni: 970337 H.J.M. f 20.—; 314665 f 10.— L.d.R.; 394204 f 7.50 J.W.V. En een storting van J.H.R. f 20.—. Samen f 57.50. Totaal f 5528.37.

Op donderdag kwamen zes biljetten binnen. Eén storting: f 5.— van J.D.teL.; f 10.— van G.G. 142204, W.N.; f 10.— van 490318 Th.B.; van 230687 J.A.IJ. f 10.—; f 5.— van J.E. 817751; f 5.— van 1085526 J.J.G. Samen f 45.—. Totaal f 5573.37 Zó!

Vrijdagmorgen was het ook weer goed: 497820 F.d.R. f 18.—, 1199009 F.M. f 10.—; 989901 A.P.v.D. f 7.50; M.d.B. — voor de tweede keer — 892259 f 10.—; P.K.K. 867144 f 45.— (2 x f 10.— + 1 x f 25.— no. 5693 - no. 20) en een storting van f 5.— van N.N. te Kampen. Samen f 87.50. Totaal f 5660.87.

En de sluiting op zaterdag was weer best: f 25.— van J.A.M. 41036; f 10.— van N.N. met een briefje achter op het biljet over de toekomst van deze actie, een zaak die reeds besproken werd op de vergadering der redactie. En dan was er een storting van f 50.— van P.D. (?) te M. Samen f 85.—. Eindstand op heden: f 5745.87. Prachtweek, die f 464.10 opleverde.

We gaan door. Giro 903391 t.n.v. G. Visee, Vloedijk 113, Kampen.

Op de biljetten: Korea. Met hartelijke dank, ook uit Korea, voor al die kommetjes rijst.

G. Visee.

Dat staat óók in Hand. 2: „En zij bleven volharden bij het onderwijs (de leer) der apostelen...” vs. 42.

Zonder de leer der apostelen, zonder het Evangelie weten we niets, betekenen we niets en gaan we als kerk te gronde.

Bij het Evangelie blijven

Ja, wat is dat moeilijk, om dan tegen broeders te moeten strijden, die niet willen blijven bij de leer der apostelen, die er nog wat bij willen hebben, het Evangelie en nog wat.

Dat was de strijd van de apostel Paulus, om de gemeenten te waarschuwen, om toch te blijven bij het „sola fide”, door het geloof alléén, het „sola gratia”, door genade alleen. Paulus heeft gevochten en geleden om het Evangelie.

Hij streed tegen de judaïsten, die het Evangelie van Jezus Christus wilden veranderen, dat Evangelie van alleen maar geloven, en die de gerechtigheid-uit-de-wet najoegen en hij schreef onomwonden aan de Galatische Christenen: „Maar ook al zouden wij, of een engel uit de hemel, u een evangelie verkondigen, afwijkend van hetgeen wij u verkondigd hebben, die zij vervloekt! Gal. 1 : 8. Er waren christenen, die er niet rustig op waren, of Jezus' werk wel voldoende was.

Ze leerden: Jezus? zeker. Maar daar moet bij de gerechtigheid uit de wet.

Zo moet de apostel Johannes strijden tegen broeders, die loochenden, dat Jezus Christus echt in 't vlees gekomen was, die ook een andere verlossing hadden uitgedacht, n.l., dat men tot een hogere „geestelijke volmaaktheid” moest komen, het „vlees” moest er aan, maar die in de duisternis, in de zonde leefden.

Onze voorouders hebben eveneens moeten strijden vóór het Oude Evangelie en tégen de roomse leer van de verdienstelijkheid van de goede werken.

Ds. De Cock van Ulrum leerde breken met de „vrijere denkbeelden” van de theologen uit die tijd, met de „liberale” geest en de „Groninger school”, die leerde, dat men niet „Dordtsch gereformeerd” behoefde te zijn.

Toen werden op de preekstoel te Ulrum „de verlichte hoorders” niet meer geprezen om hun godsdienstigheid en braafheid en deugd, maar toen werden ze aan de aard en de zonde van die godsdienstigheid en deugd ontdekt. Toen werden de bedeksels der eigengerechtigheid afgerukt en hun werd aangewezen den komenden toorn te ontvluchten... in den weg der bekering en vergeving der zonden”. A. Janse, „Van Dordt tot '34”, pag. 104.

En zo hebben we in de „Vrijmaking” ook moeten strijden tegen een leer, waarbij je éerst wat bij je zelf moest „constateren” (wedergeboorte of verkiezing) vóórdat je echt mocht vertrouwen op Gods vaste beloften. Terug naar de Schriften. Loslaten alle menselijke vonden en „stellingen”, en onvoorwaardelijk vertrouwen op Gods beloften.

Werkelijk, écht met de Here leven, ook vrezten voor Zijn bedreigingen.

Dat is reformatie!

Dat is de goede strijd des geloofs. Strijden tegen elke leer van „Jezus en nog wat er bij”.

Die strijd moeten we niet moede worden. Dat was de inzet bij de grote reformatie in de 16e eeuw, bij de afscheiding en ook bij de vrijmaking.

En daarom mogen we niet meegaan en meedoen met allerlei vrome en plechtige godsdienstigheid van de mens, ook al lijkt 't nog zo „ernstig”, waar men het Evangelie verloochent en achteruitzet (Rome en allerlei soort romaniserende tendenzen, wereldraad van kerken, alle „oecumenische” gedachten).

Dat moeten we ook vandaag zien en ons houden aan het éne Evangelie.

Maar we moeten ook strijden tegen alle Judoisme in de kerk.

Kerk-bewaring

We schreven: ons houden aan het éne Evangelie.

De reformatie in de dagen van Gideon begon zo goed.

Welk een verlossing gaf de HERE!

Dat zag Gideon aanvankelijk ook goed. Toen de mannen van Israël hem het erfelijk koningschap aanboden, zei Gideon: „ik zal over u niet heersen en ook mijn zoon zal over u niet heersen.” Richt. 8 : 23. Wat was dat een „reformatorisch” woord!

Zo is het: de HERE heerst over ons.

Hij bewaart Zijn kerk.

Maar het ging al spoedig weer mis.

Gideon maakte een efod en plaatste die in Ofra en al was het ook „met de beste bedoelingen”, het liep verkeerd af: „Daar bedreef geheel Israël er overspelig afgoderij mee”, Richt. 8 : 27.

Gideon wees wel de titel af „maar gedroeg zich in feite als een koning en tastte zo het koninkrijk Gods aan” B. Holwerda, seminarie-dictaat, Richteren I pag. 40.

In de grond der zaak was dit gebrek aan vertrouwen op de HERE.

„De hoofdzaak was toch in Israël het vasthouden aan de openbaring in het verleden, het vertrouwen op de HERE op grond van wat Hij in het verleden gedaan had, en het houden van Zijn geboden voor vandaag. En God zorgt dan wel voor morgen”, B. Holwerda. Dictaat Richteren I, pag. 40.

En dan slaat de HERE Israël, omdat het niet op Hem vertrouwt.

De HERE slaat met de „gesel”: Abimelech. „Zo voltrekt God de vloek over Israël zelf, door ontbinding van binnen uit, zonder machten van buiten af”, B. Holwerda, a.w. pag. 48.

't Begon zo goed, maar het duurde niet lang, of er was van reformatie niet veel meer te bespeuren.

Reformatie is terugkeren tot de HERE, Hem vertrouwen en voor Zijn aangezicht wandelen in het Verbond.

En: Hem hoe langer hoe meer liefhebben — voortgaande reformatie.

Hem erkennen als onze Vader, Die in Christus Jezus over ons heerst.

Gebonden aan Zijn Woord, want Gods Woord gaat boven alles.

Maar dan ook vertrouwen en geloven, dat de Here de kerk vergadert en niet een mens.

Geen enkele andere „leider” of „heerser” erkennen dan Hem alleen.

Wee een kerkvolk, dat zegt: „als we die man niet hadden...”!

Want dan is 't praktisch zo, dat „die man” het moet doen en dan kan de Here Christus Zich wel terugtrekken...

De Here Christus bewaart en niet wij.

Door Zijn Geest en Woord.

Wij stellen de „basis” van de kerk niet vast, dat doet de HERE.

We mogen die basis niet te ruim maken (oecumenisch streven) maar ook niet te eng (club van gelijkgezinden).

Onderling wantrouwen, verkeerd over elkaar spreken en schrijven, de broeder met één klap in de hoek slaan, verwoest de kerk.

Partij-ijver maakt blind en hard.

We moeten leren kerk te zijn en kerk te blijven, kerk van Christus.

Het hoofd koel houden

Het gevaar is aanwezig, dat we gaan speuren naar afwijking en afval en, als we dan wat ontdekt hebben, daarover nogal de trompet steken.

Want als we op een verkeerde manier het kwaad gaan opsporen en bestrijden, wordt het middel nog erger dan de kwaad.

Leerzaam voor ons is Richt. 19-21.

In Gibeon was een „dwaasheid” begaan.

Een „dwaasheid in Israël” was een bekende term in Israël, een „kerkenordelijke” term voor: openbare zonde.

Dat was duidelijk een heel erge zonde daar in Gibeon.

Toen werd Israël bijeengeroepen, om deze ernstige zaak te bespreken, we zouden zeggen: „de generale synode” kwam bijeen.

De aanklager werd gehoord.

Benjamin was niet ter vergadering gekomen. Maar de zaak wordt vol ijver aangepakt: er moet tucht geoefend worden.

Dat is ook zo. Alleen de vraag is: hoe!

De HERE had rechters doen aanstellen in de steden, naar hun stammen! (Deut. 16 : 18). Zó was de „kerkenordening”! 't Ging eerst Gibeon en dan Benjamin aan. De kerkenordening „voorzag” best! Als Israël er zich maar aan hield!

Maar de Israëlieten gaan hun gang zonder Benjamin, tegen de K.O. in, in afwijking van de bepalingen des HEREN. Ze gaan knoeien met de tucht. Straks trekken ze op tegen Benjamin. Vrijwel heel Benjamin wordt uitgerooid. In afwijking van de „K.O.”. Maar 't was „voor de kerk”! Ja, ja!

Tenslotte redt Israël zich er uit met trucjes, meten met twee maten, 't schaken van meisjes, uitroepen van Jabes.

't Wordt gewoon een bende, een chaos.

Oorzaak: het hoofd niet koel gehouden!

En dan schreit Israël wel „voor het aangezicht des HEREN”, als 't zware slagen te incasseren krijgt, maar Israël ziet niet, dat de tucht verkeerd wordt toegepast.

„Men gaat jammeren, maar ziet toch de zonde niet... De Here is hier bezig om Israël door de nederlaag (tegen Benjamin) te ontdekken aan de fout, dat ze de normen voor het kerkelijk leven opzij zetten. Maar was het niet mooi, dat ze een boetedag hielden? Hier is een volk in de eerste tijd van zijn verlossing, aanvankelijk genietend de zegen des Heren. Een vrijgemaakte kerk kort na de vrijmaking. Er is nog veel moois en goeds. Als er een schandaal gebeurt, komen ze meteen voor het recht op. Er is een ijver om de Here te dienen, maar... men gaat de eigenwillige weg op”, B. Holwerda, Richteren Dictaat II pag. 47.

En 't zat met Benjamin ook lang niet goed. Benjamin had zelf naar het gebod des Heren de zaak in Gibeon moeten aanpakken. Maar dat gebeurt niet. Benjamin gooit 't hoofd er tegen in en slaat terug.

Wat kan het een kwaad stichten, als we uit

PERSSCHOUW

Strijd van en tucht in de kerk

In het Groningsch Kerkblad schreef ds. Stam over de strijd welke de kerk in deze wereld heeft te voeren en de tucht welke ze moet oefenen. Hij wees er op dat de kerk op aarde inderdaad strijden moet. Als zij luistert naar de Here en aan zijn bevelen denkt komt die strijd onafwendbaar. Ds. Stam schrijft dan het volgende:

En niet alleen de strijd tegen de wereld-buitende-kerk, maar ook wel eens de strijd tegen broeders-in-de-kerk.

In de eerste Christelijke gemeenten was veel blijdschap en eendracht, maar 't duurde niet zo lang, of de „interne” strijd brak los.

Want de leer der apostelen, het Evangelie moest bewaard worden.

woord en pers vernemen: „dat kan zo niet langer!“, „Ze moeten van de kerk afblijven!“, „Hij ziet de gevaren niet!“, „De tucht moet gehandhaafd worden!“, enzovoort.

Het kan een chaos worden, als we dan „toepakken“, ja, verkeerd aanpakken, onrijpe beslissingen nemen.

Dan wordt de kerk verwoest.

Als God het niet verhoedt!

Wat was Israël druk in de weer (Richt. 19-21), ze kwamen voor de zaak op! En tóch ging 't fout. Zelfs Pinehas, de Hogepriester, stond machteloos!

Calvijn schreef bij 1 Tim. 5 : 24, 25: „dat men moet verdragen, wat men niet terstond kan beteren: dat men mag zuchten, wanneer daar nog geen bekwame tijd is om te beteren: maar dat men tegen de ziekten geen geweld gebruiken moet, als zij nog niet rijp of openbaar zijn“.

En in de Institutie (IV 12, 11) haalt Calvijn Augustinus aan, die van de tucht eens zei (in verband met 't optreden van de Donatisten): „de gehele godvruchtige zeden en de wijze van de kerkelijke discipline moet altijd letten en zien op de enigheid des Geestes in de band des vredes... en als die niet wordt bewaard, zo is het medicijn van de straf niet alleen te vergeefs, maar zij begint ook schadelijk te zijn: en zodoende blijft ze geen medicijn meer.“

Augustinus citeert dan weer Cyprianus, die eens schreef: „laat derhalve de mens met barmhartigheid aantasten, wat hij kan, en laat hij, wat hij niet kan, geduldig dragen en met liefde bezuchten en bewenen“.

Schriftuurlijke woorden!

Het licht der wereld

Dat zeide onze Heiland eens tot Zijn discipelen in de bergrede: gij zijt het licht der wereld, Matth. 5 : 14.

Hoe zijn wij het licht der wereld?

Wel, dan moet het Woord des Heren uit ons midden werklinken in Friesland, Groningen, Holland en Zeeland (zie 1 Thess. 1 : 8).

Zonder het Woord van de Here hebben we geen grond en betekenen we niets. Derhalve: door trouwe verkondiging van het evangelie, de reine bediening van de sacramenten en het gebruik van de kerkelijke tucht, om de zonden te straffen.

En ook door onze goede werken: laat zo uw licht schijnen voor de mensen, opdat zij uw goede werken zien en uw Vader, Die in de hemelen is, verheerlijken (zie Matth. 5 : 16).

En zo keren we weer terug naar het begin van ons onderwerp: beide moeten er zijn: een goede grondslag, 't enige fundament en een oprecht leven voor de Here.

Zie ook Art. 29 van de Ned. Gel. Bel. de kenmerken van de ware kerk en het leven der ware christenen.

Zó zijn de gemeenten kandelaren, zo zijn de christenen kinderen des lichts.

We moeten ook echt kerk zijn door onze godvruchtige wandel.

Anders, als onze werken niet vol zijn, als er geen waarachtig geloof is en kerkelijke liefde, anders is de kerk toch nog dood.

Laten de gemeenten van Christus echte, ware, levende gemeenten van Christus zijn.

Volmaakte gemeenten? Neen.

Een gereformeerde kerk moet elke dag gereformeerd worden.

Met hartelijke instemming nemen we dit artikel vol Schriftuurlijke wijsheid omtrent het leven der kerk over. Deze wijsheid wordt ons in de Schrift zo duidelijk en eenvoudig getoond. Maar — ons arglistige hart is er oorzaak van dat we er zo slecht naar leven. C. V.

KERKNIEUWS

Beroepen te Bunschoten-Spakenburg (als 2e zendeling voor het zendingswerk der Utrechtse kerken): D. J. van Stelten te O.-Loosdrecht.

Bedankt voor Wetsinge-Sauwerd: F. van Dijk te Neede-Eibergen.

Zendingsmiddag Mariëberg. Zaterdag 26 juni j.l. werd in Mariëberg de jaarlijkse zendingsmiddag van de op Irian Barat samenwerkende kerken gehouden, waarvoor veel belangstelling bestond. De leiding berustte bij Ds. J. de Wolff van Enschede-Noord. Het woord werd gevoerd door Ds. G. v. d. Brink van Eindhoven en Ds. H. Poot van Avereest-Dedemsvaart.

Examens. Geslaagd voor het propaedeutisch-examen de heren: B. Wielenga, Lumeijstr. 26a, Rotterdam-C; J. Kruidhof, B 67, Rouveen; M. Mellema, Daalweg 71e, Enschede en J. Horsman, Prinsessestraat 10, Lisse.

Candidaats-examen: geslaagd voor het candidaats-examen de heer T. O. G. M. Bosma, Terwelstraat 4, Goes.

Harderwijk. De dubbele diensten op de zondagen 11, 18, 25 juli en 1 aug. a.s., zoals deze eerder waren bekend gemaakt, kunnen in verband met de preekvoorziening geen doorgang vinden. De diensten op genoemde zondagen zullen derhalve op de normale tijden (9.30 en 5 uur) plaats vinden.

Kerkdiensten 't Harde (Gld.). Vanaf zondag 4 juli j.l. worden de diensten gehouden in het Buurtgebouw, Eperweg 70. De diensten worden gehouden om 9.30 en 2.30 uur.

Kerkdiensten Norg. De Gereformeerde kerk van Assen belegt in juli en augustus kerkdiensten in het Dorpshuis te Norg. De diensten vangen aan om 11 uur en om 5 uur.

Schiedam. Ds. C. Vonk te Schiedam en de andere destijds geschorste ambtsdragers aldaar (of hun familie) ontvingen van de kerkeraden van de gereformeerde kerken (syn.) van Schiedam en Vlaardingen brieven. Ze werden in het Kerkblad van Schiedam gepubliceerd. Hier volgen ze:

Eerst die aan ds. Vonk.

„De kerkeraden van de Gereformeerde kerken van Schiedam en Vlaardingen, in gecombineerde vergadering bijeen op maandag 31 mei '65

Overwegende:

- dat aan de houding van ds. C. Vonk in augustus 1944, welke aanleiding was tot zijn schorsing, een langdurige periode voorafging, waarin hij zijnerzijds, temidden van de toenemende kerkelijke spanningen, daadwerkelijk probeerde de broederlijke gemeenschap te bewaren;
- dat zij reeds bij de schorsing belijdenis gedaan hebben van hun solidariteit in de schuld met heel de gescheurde gemeenschap der Gereformeerde kerken vanwege het gebrek aan liefde tot - en het begrijpen van - en vertrouwen jegens elkander, waardoor de geest der samenbinding was geweken en broeders van hetzelfde huis onmachtig waren elkander te vinden;
- dat het ootmoedig bewustzijn, dat ook zij in het toenmalige conflict te kort geschoten zijn, kennelijk in de gezamenlijke Gereformeerde kerken leeft en ook in eigen kring bestaat;
- dat latere gegevens omtrent het optreden van ds. Vonk in augustus 1944 de vraag wettigen, of de over hem uitgesproken schorsing inderdaad onvermijdelijk was.

Besluiten:

met betuiging van hartelijk leedwezen over hun aandeel in de gemeenschappelijke schuld uit te spreken, dat zij de in augustus 1944 op ds. Vonk van Schiedam toegepaste schorsing niet meer verantwoord achten, en voorts onder mededeling van dit besluit aan ds. C. Vonk te berichten, dat zij hunnerzijds van harte bereid zijn, opnieuw de weg tot elkander te vinden.

Wij vinden het verheugend u nog te melden, dat bovenstaand besluit met eenparigheid van stemmen is genomen en in ons gebed in vertrouwen is voorgelegd aan de Koning der Kerk, opdat Hij u en ons in deze weg Zijn zegen moge schenken.

Inmiddels verblijven wij met hartelijke broedergroeten,

Gereformeerde kerk van Schiedam
w.g. J. N. Nammensma, praeses
w.g. P. J. Baris, scriba.
Gereformeerde kerk van Vlaardingen
w.g. Y. J. Tiemersma, praeses
w.g. G. v. d. Boogaard, scriba.”

De brief die aan de afgezette ouderlingen en diaken (of hun familie) is gericht luidt:

„Het is met innerlijke genegenheid dat wij voldoen aan de ons verstrekte opdracht u van het volgende in kennis te stellen:

De kerkeraden van de Gereformeerde Kerken van Schiedam en Vlaardingen in gecombineerde vergadering bijeen op maandag 31 mei 1965,

Overwegende:

- dat de 16 Schiedamse ambtsdragers, die in september 1944 werden afgezet na de schorsing van ds. C. Vonk, de gemeenschap in feite voor zich opgebroken zagen, zodat zij bij hun beleggen van afzonderlijke godsdienst oefeningen uit nood meenden te moeten handelen, zoals blijkt uit hun brief van 4 september 1944;
- dat deze broeders in feite reeds vóór hun afzetting niet meer als ambtsdragers werden erkend en dat hun geen gelegenheid tot verantwoording werd gegeven;

besluiten:

- dat het verbreken van de broederlijke gemeenschap, die tot het afzetten van 16 Schiedamse ambtsdragers heeft geleid, niet alleen aan deze broeders heeft gelegen, en dat zij over die verbreking van de broederlijke gemeenschap en de daarop volgende afzetting hun hartelijk leedwezen betuigen;
- dat zij hunnerzijds bereid zijn, en dit van harte, de weg tot elkander te zoeken.

Wij vinden het verheugend u nog te kunnen melden, dat bovenstaand besluit met eenparigheid van stemmen is genomen en in ons gebed in vertrouwen is voorgelegd aan de Koning der

Kerk, opdat Hij u en ons in deze weg Zijn zegen moge schenken.

Wij verblijven met broedergroeten,

Gereformeerde Kerk van Schiedam
w.g. Ds. J. N. Nammensma, praeses
w.g. P. J. Baris, scriba,
Gereformeerde Kerk van Vlaardingen
w.g. Ds. Y. J. Tiemersma, praeses
w.g. G. v. d. Boogaard, scriba.”

Br. J. Hess te Schiedam ontving een afzonderlijke brief, die als volgt luidt:

4-6-'65

Het is met blijdschap, dat wij willen voldoen aan de ons verstrekte opdracht het volgende aan u mede te delen:

„De raad van de Gereformeerde Kerk te Schiedam heeft in zijn vergadering van 31-5-'65 uitgesproken, dat hij het betreurt, dat hij op 24-8-'44 niet eenvoudig aan br. J. Hess heeft bericht,

dat z.i. diens opvattingen niet in strijd waren met de leerbeslissingen en dat er zijnerzijds geen bezwaar bestond, dat br. J. Hess bij de doop van zijn kind in de geest van die opvattingen met een eenvoudig ja beantwoordde, en dit besluit ter kennis te brengen aan br. J. Hess en van de kerkeraad van de vrijgemaakte Geref. Kerk.”

Wij mogen nog hieraan toevoegen, dat dit besluit met eenparigheid van stemmen is aanvaard.

Gaarne verblijven wij met broedergroeten en heilbede,

Gereformeerde Kerk van Schiedam
w.g. Ds. J. N. Nammensma, praeses
w.g. P. J. Baris, scriba.”

WELKE PREDIKANT of CANDIDAAT

kan de kerken van Ede en Wolfheze (samen 3 diensten per zondag), voorgaan in de Dienst des Woords op 18 juli?

Brieven aan de scriba van de kerkeraad, De Ruyterstraat 45 te EDE.

VERSCHEENEN:

Ds G. Janssen

AANVAARDT ELKANDER

Deze brochure handelt over de z.g. zaak-Groningen-Zuid en toetst de schorsing van Ds A. van der Ziel aan de normen van het Geref. Kerkrecht. Zij roept op tot geestelijk-nuchtere behandeling van alle moeiten en geschillen, waarschuwt tegen alle exaltatie en wijst nodeloos ingrijpen met tuchtmaatregelen af.

58 pag.

Gebroch. f 3,—

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij

UITGEVERIJ

BUIJTEN & SCHIPPERHEIJN

Valkenburgerstraat 106, Amsterdam.

Te koop gevraagd:

Heid. Catechismus door Prof. Dr. K. Schilder; **Preken Waarheid en Recht; Kerkelijke adviezen** door dr. F. L. Rutgers; **Verzamelde Werken** van Prof. Dr. K. Schilder afd. Preken Deel II. Brieven met prijsopgave onder no. 20 bureau „Opbouw“, Slotlaan 220, Zeist.

Verschenen:

DE JONGSTE AANVAL OP DE VRIJMAKING ALS ACTE VAN TROUW

(Rondom „de zaak Ds A. v. d. Ziel“)

door Ds D. VAN DIJK

en Ds W. G. DE VRIES

Het gaat de schrijvers erom, nu de zaak die de Kerkeraad van Groningen-Zuid met zijn predikant Ds A. v. d. Ziel heeft, steeds meer gaat dienen tot het verwekken van onrust in het hele land, het kerkvolk te laten zien, wat er ten diepste aan de hand is.

Hun streven is, een totaal-blik op deze zaak te geven en in nauwe aansluiting met het verleden te laten zien, welke krachten vandaag aan het werk zijn om door middel van deze zaak het bestaan onzer kerken te bedreigen. Noemde Prof. Dr K. Schilder eenmaal de actie van Ds B. A. Bos, die ook het thema van de samenspreking in het vaandel schreef „een aanval op de Vrijmaking als Acte van trouw, de schrijvers tonen aan, dat het ten diepste ook hier om dezelfde zaak gaat en dat men hierin te maken heeft met de jongste aanval op de Vrijmaking als acte van trouw. Een aanval, die daarom des te gevaarlijker is, omdat hij op langere termijn tracht te werken.

Prijs f 2.50 + eventuele portokosten.

Verkrijgbaar in de boekhandel.

Uitg. J. SCHOLSMA & ZONN,
Grotestraat 21, Bedum. Telefoon 2286-05901.

uit onwetendheid, omdat ik te lamleidend ben om te spreken, verloren zullen gaan in eeuwigheid. Uit die liefde tot de naaste die ik echt wil helpen. Ik heb het gekregen van de Here om niet, en daarom zal ik het toch moeten doorgeven om niet. Als we uit gehoorzaamheid, omdat het gebod daar ligt, gaan evangeliseren, hebben we het al verloren.

Want dan komen we bij die ander met een grimmig gezicht: we komen een gebod volvoeren en wij zullen jou nu wel even vertellen hoe het is. Nee, dan hebben wij het al verloren.

Het is bijna een karikatuur wat ik nu ga vertellen. Een jongen die een oud vrouwtje over de straat hielp (ook dit is een echt verhaal) en toen in gesprek met haar raakte, en met dat oude vrouwtje mee naar huis ging. Toen kwam er een heel verhaal van dat vrouwtje. Ze was vroeger bij de kerk geweest, maar door het lange leven en door haar man ook, was ze er af. Maar nu was ze oud en ze dacht weleens aan die dingen. Toen zei die jongeman tegen haar: "U bent toch wel erg laat, met nu te vragen naar het juiste adres van de ware kerk." Als we zo doen, dan hebben we geen liefde. We moeten gewoon beginnen in zo'n geval, ik

zou haast zeggen, naast die ander te gaan staan en te zeggen: "Mag ik U helpen? Ik heb U iets te vertellen, een boodschap." Die liefde tot de ander is het eerste. Het gaat om die ander; het gaat niet om de kerk of om ons. En als we daar dan geen gebod voor over hebben, dan is het ook allemaal niets.

Door ons gebod zal het moeten gebeuren; in den brede, maar ook heel concreet. Ik zou wel eens willen weten, wie van de echte christenen die op de Picasso-tonstelling geweest zijn, ook gebeden hebben: "Here, deze man leeft nog, zou U hem nog kunnen redden? Mij zal het waarschijnlijk niet lukken om er naar toe te gaan, om hem te spreken, maar zou U kunnen zorgen dat er iemand komt om de boodschap door te geven en zou U kunnen maken dat hij.....?" Wat zou dat een geweldig getuigenis in deze wereld zijn als deze man eens tot geloof kwam.

Willen wij dat niet, de vernieuwing van de wereld? Aan de ellende van vandaag op allerlei gebied, (want wat we vandaag op straat zien en horen, dat zijn concrete dingen) kunnen wij niet burgerlijk voorbij gaan.

De liefde, die moge ons aandrijven. Dank U.

ambt het éérs gesproken, toen Hij zei „Ik noem u Petrus, op deze petra (dit rots-fundament) zal Ik Mijn gemeente bouwen". Maar vervolgens stelde Christus niet Petrus alléén, maar „de 12" in het apostel-ambt. Het Nieuwe Jeruzalem rust dan ook op 12 fundament-stenen (niet op één „petra"), waarop de namen staan van de 12 apostelen.

2. De vloer gelegd door evangelisten

Als Paulus in één of andere stad het getuigenis van Christus verkondigd had (het fundament had gelegd), moest hij zo gauw mogelijk naar een volgende stad. De apostelen beperkten zich tot fundament-legging, Rom. 15 : 20, 23. Hij liet dan echter één of meer medewerkers achter om ná die fundament-legging verder te werken aan de opbouw van een geordende gemeente. Zulke medewerkers waren b.v. (om er slechts 2 te noemen): Timotheüs en Titus. Uit de brieven, die Paulus hun schreef, weten we nauwkeurig hun taak. Zij heetten „evangelisten": „Doe het werk van een evangelist", 2 Tim. 4 : 5.

Wij zouden in onze tijd de zendelingen „evangelisten" kunnen noemen. Ze zijn géén „apostelen", want ze kunnen niet getuigen van wat zij zelf hebben gehoord en gezien. Maar zij zijn ook geen „oudsten-opzieners", want ze zijn niet uit het midden van een reeds bestaande gemeente aldaar gekozen, maar uitgezonden naar plaatsen (streken) waar nog geen gemeente was.

Het moest toch eigenlijk vanzelfsprekend zijn, dat niemand vanuit gevestigde, bestaande, gemeenten van Christus, terug verlangt naar zulke „oud-christelijke" ambten als van apostel en evangelist. Wie een afgebouwd huis heeft, gaat toch niet in de kelder tussen de fundering wonen? Maar in de kamers!

Bij de „afbouw" van het gemeente-huis krijgen Timotheüs en Titus dan ook geen opdracht om „apostelen en profeten" aan te stellen, of opvolgers in hun ambt van „evangelist", Zij moeten, in tegendeel van plaats tot plaats iedere gemeente helpen om tot verkiezing van een nieuw soort ambtsdragers te komen: oudsten, oftewel opzieners (en diakenen, maar wij beperken ons in dit artikel tot de Woorddienst). Die moesten ná de apostelen en de evangelisten de gemeenten dienen in de evangelie-verkondiging.

3. Het voltooid huis: oudsten, opzieners (of wel: herders en leraars)

De apostelen kregen van Christus een leer- en regeerambt, waarvan de reikwijdte zich uitstrekte zo ruim als de wereld is, Hand. 1 : 8. Zo'n algemeen (oftewel oecumenisch, of katholiek) opzienersambt gaf Christus echter slechts voor één keer, voor die ene, eerste generatie. Ná het grondlegend werk van de apostelen, bijgestaan door de evangelisten, heeft Christus het leer- en regeerambt ge-DE-centraliseerd: Timotheüs en Titus kregen immers de opdracht om in alle steden „oudsten" aan te stellen, Titus 1 : 5: iedere gemeente kreeg nu haar eigen kollege van opzieners, die binnen zo'n gemeente hetzelfde gezag droegen als vóór hen de apostelen (het gezag nml. van Christus' evangelie), maar die buiten hun gemeente geen enkele bevoegdheid konden laten gelden.

De gemeenten worden opgewekt, deze — uit haar midden gekozen — ambtsdragers onderdanig te zijn in Christus, en hen als gezanten van Christus' wege te eren, evenals de apostelen en evangelisten, 1 Tim. 5 : 17, Hebr. 13 : 17, 2 Cor. 5 : 20.

Over dit ambt is een ware spraakverwarring ontstaan. Daarom is het nodig over deze plaatselijke ambtsdragers nog enkele opmerkingen te maken:

„Oudsten" oftewel „opzieners"

Christus gaf het leer- en regeerrecht over een plaatselijke gemeente niet in handen van één of twee, maar aan een uit de gemeente gekozen groep of kollege, in 1 Tim. 4 : 14 „het presbyterium" geheten. Ons woord „kerkeraad" is daarvan een bruikbare weergave. (N.V. „gezamenlijke oudsten").

Vrij spoedig na de tijd der apostelen drong onder deze ambtsdragers hiërarchie binnen. (Hiërarchie wil zeggen: heerschappijvorming van „ladderstructuur": al hoger in rang wordende heren en meesters). Deze hiërarchie zou later haar toppunt bereiken in de heerschappij over één „wereldkerk" door één mens (paus), wiens gezag trapsgewijs via aartsbisschoppen, bisschoppen, dekanen, pastoors en priesters neerdaalt naar beneden.

Apostelen en Profeten, Evangelisten, Herders en Leraars

Het kan je in onze tijd overkomen, dat je in de krant leest (b.v. in een advertentie van een Apostolische Gemeente): „...de gemeente zal worden toegesproken door **Apostel...**" Of, dat je van iemand een brief krijgt, ondertekend met „N.N., **evangelist**". In bladen van de Pinksterbeweging leest men ook steeds van **profeten**, die één of andere boodschap van de Heilige Geest doorgeven.

Daar vliegen de mensen achteraan. Dat is „in".

Want dat is zo „oud-christelijk".

Als we maar niet vergeten, dat de ambten van apostel en profeet, en van evangelist, inderdaad OUD-christelijk zijn, en daarom voor wat onze kerkinrichting betreft tot het verleden behoren.

Het was volkomen onjuist, toen Rome — om de bestuursmacht van de Paus goed te praten — begon te spreken van „opvolgers" in het apostel-ambt en van de Paus als „opvolger van Petrus". De apostelen zijn niet opgevolgd in 't apostel-ambt. De kerk heeft in de wereld ook geen „apostolaat" meer te vervullen.

Ook heeft niemand enig bijbels recht om, pleitend voor „een meer bisschoppelijke structuur van de kerk" te verwijzen naar de positie die b.v. Timotheüs en Titus in de oud-christelijke kerk bezaten (Dr Arntzen, „Het primaat van de paus", 31, noot). Want in de eerste plaats: dat deze medewerkers van Paulus een breder arbeidsveld hadden dan één plaatselijke kerk, vloeide niet voort uit hun „bisschopsambt", maar uit hun ambt als „evangelist". En in de 2e plaats: de tijd van het evangelisten-ambt is voorbij, evenals die van het apostel-ambt.

Er blijkt op het gebied van de nieuw-testamentische ambten een grote verwarring te heersen. En daar men dikwijls met onjuist onderscheidende aanhalingen van het N.T. pleit voor een meer hiërarchische kerk-structuur, komt het ons nuttig voor, aan deze ambten enige aandacht te schenken.

Het opschrift van dit artikel werd ontleend aan Ef. 4 : 11. Daar worden de ambten van apostel en profeet, van evangelist, en van herder en leraar tezamen genoemd, als gaven, die Christus bij Zijn hemelvaart aan de gemeente schonk.

Blijkbaar omdat Paulus 5 verschillende ambtsnamen noemt, komen we in opschriftjes boven deze pericoop steeds het woord „verscheidenheid" tegen (NBG, Will. Vert.).

Dat woord achten wij hier niet op zijn plaats. Wel boven b.v. 1 Cor. 12. Daar zegt Paulus met zoveel woorden: „Er is **verscheidenheid** van gaven, maar het is dezelfde Geest", en dan worden ook allerlei gaven en diensten van Christus aan Zijn gemeente opgesomd.

Maar in Efese 4 spreekt Paulus over slechts één van de dienstverleningen in Christus' gemeente: de dienst des Woords, de prediking, het leerambt. Waar de apostel voor die tijd dan nog 5 namen voor gebruiken moest, omdat de Woorddienst toen nog aanwezig was in alle 3 van haar opeenvolgende perioden:

1. de periode der apostelen en profeten.
2. de periode der evangelisten.

3. de periode der herders en leraars. Over elk van deze perioden een kort woord:

1. Het fundament der apostelen en profeten.

De eersten, die door Jezus Christus tot de bediening des Woords geroepen werden, waren Zijn apostelen (Petrus, Jacobus, Johannes enz. Later ook Paulus).

Hun specifieke opdracht was: **Getuigen van wat zij gehoord en gezien hadden** van de Christus, Hand. 1 : 8, 2 : 22, 1 Joh. 1 : 1-4, 2 Petr. 1 : 16, enz. De apostelen zijn a.h.w. de ogen en oren geweest voor de kerk van alle eeuwen. Daarom heeft Christus tussen Zijn opstanding en Zijn hemelvaart door Zijn verschijningen (Thomas!) zorg gedragen, dat alle apostelen eenparig hetzelfde getuigen zouden. Het spreekt vanzelf, dat de apostelen in deze functie ten enenmale onvervangbaar waren, en ook niet „opvolgbaar". Toen de generatie van Christus' tijdgenoten-getuigen was uitgestorven, kon niemand meer, gelijk de apostelen hadden gedaan — „getuigen" van wat hij had gehoord en gezien van de Christus.

K. C. Smouter

Het is daarom onjuist te spreken van „opvolgers in het apostelambt", van „apostolaire roeping" en „apostolaat" ná die eeuw. Wie dat doet, spreekt in anachronismen. De tijd van de apostelen, die getuigden wat zij zélf gehoord en gezien hadden is voor goed voorbij, maakte plaats voor de periode van hen, die het „op betrouwbare wijze hebben **overgeleverd**", Hebr. 2 : 3. Gesteld, dat er nú nog apostelen gekozen en aangesteld moesten worden, hoe zouden die kunnen voldoen aan het criterium, dat de gemeente van Jeruzalem stelde voor dit ambt, Hand. 1 : 21, 22?

De apostelen zagen zich in hun arbeid de weg gewezen door de hulpdiensten van **profeten**. We lezen daarvan b.v. in Hand. 13 : 1, 2. Daar worden 5 profeten uit Antiochië genoemd. Terwijl de gemeente vastte en bad of de Here bekend wilde maken, welke weg het evangelie verder moest gaan, antwoordde de Heilige Geest door die profeten. Deze „gave der profetie" schonk de Here trouwens ook aan de apostelen zelf. Evenals het apostelambt is deze gave der profetie (1 Cor. 14) van tijdelijke aard geweest. Toen door de apostelen de Bijbel was aangevuld tot wat zij nú is (mèt compleet N.T.), nam de H. Geest deze gave terug, als niet meer nodig.

Zó heeft de Here „het fundament" gelegd van de Woorddienst. Door **apostelen en profeten**. Alle gemeenten van Christus zijn dan ook gebouwd op „**het fundament der apostelen en profeten, waarvan Jezus Christus de hoeksteen is**". Tot Petrus heeft Christus over deze „fundamentele betekenis" van het apostel-

De eerste stap in deze richting is geweest, dat reeds in de 2e eeuw binnen het presbyterium (kerkeraad) onderscheid werd gemaakt in eer en aanzien.

Dat ging zó: in Titus 1 heten de plaatselijke regeer- en leer-ambtsdragers éérs „presbyters”, d.i. „oudsten”. Even later noemt Paulus **diezelfde** broeders: „episcopen”, d.i. opziensers”. **DIEZELFDE BROEDERS!** In een eerlijke, dwars tegen de R.K. praktijk indruisende noot bij 1 Tim. 3 : 1 lezen we in de Willibrordus Vertaling, dat met deze 2 benamingen dezelfde mensen werden aangeduid. Zij werden „opziensers” genoemd met het oog op hun functie, en „oudsten” ter aanduiding van hun waardigheid.

Ze waren ook allen **gelijk** in aanzien en functie. In de na-apostolische tijd (aldus nog steeds de Will. Vert.) voltrok zich evenwel déze verschuiving, dat voortaan één man uit dat presbyterium „episcop” werd genoemd, en bóven zijn mede-presbyters gesteld werd: „het eenhoofdig episcopaat”.

Vandaar, dat men tot op de huidige dag onder „bisschop” (afkomstig van „episcopos”) iets geheel anders verstaat dan onder „priester” (afkomstig van „presbyter”) of „ouderling” (de nederlandse vertaling van „presbyter”).

Deze eerste stap in de richting van hiërarchische structuur is ook door de Reformatie vrijwel nergens ongedaan gemaakt. In de Anglikaanse Kerk b.v. werd deze structuur ongewijzigd overgenomen van de Roomse Kerk, en slechts ontgaan van haar papalistische top. Ook op Luther geörieenteerde kerken handhaafden (onder verschillende benamingen) „het eenhoofdig episcopaat”. Van een regering van plaatselijke gemeenten door uit die gemeenten gekozen ambtsdragers is daar geen sprake.

Calvijn keerde in dezen weer tot Gods Woord: iedere gemeente onder een presbyterium, waarbinnen elke ambtsdrager gelijke bevoegdheden heeft. Zonder bevoegdheden buiten de plaatselijke gemeente.

In de Herv. Kerk en de Geref. Kerken (syn.) zijn de bevoegdheden van zo'n presbyterium voor een groot deel gedelegeerd aan regionale (boven-gemeentelijke) organen. De praktijk bij de Geref. Kerken, vrijgemaakt, tendeert dikwijls ook in die richting, ondanks de Kerkenordening.

Wie trouw wil blijven aan de Schriftuurlijke beginselen van kerkregering, die bedenke: de Schrift kent voor de kerken van Christus maar één leer- en regeerambt: oudsten oftewel opziensers, en maar één regeer-kollege: het presbyterium, de kerkeraad, welks bevoegdheden ophouden bij de grens van de plaatselijke kerk.

„Priesters” en „bisschoppen”

Het woord „priester” is ontstaan door ver-nederlandsing van het bijbelse woord „presbyter”, dat eigenlijk „oudste” betekent. Sedert de omzetting van de **maaltijd** des Heren (aan een tafel) in een **offer** (aan een altaar) kreeg dat woord evenwel de betekenis van „offeraar”. De R.K. kerk begint hier in Nederland de onjuistheid van die verschuiving in te zien. De Will. Vert. vervangt het woord „priester” meestal door „oudste”. En er bestaat een korte publikatie van de R.K. Hoogleraar De Groot, waarin wordt aange-toond, dat in het N.T. geen priesters voorkomen, die offeren moeten, aangezien Jezus Christus de enige Priester (Grieks: hiéreus) is van het Nieuwe Verbond.¹⁾ Als zulke inzichten doorwerken in de R.K. kerk, zijn de veranderingen die daaruit voort zullen vloeien niet te overzien!

Het woord „bisschop” is ontstaan door ver-nederlandsing van het bijbelse woord „episcopos”, dat „onziener” betekent. Men heeft er het bijvoegelijk naamwoord „episcopaal” vanaf geleid.

Men spreekt tegenwoordig dikwijls ten gunste van een meer bisschoppelijke- of meer episcopale kerkinrichting, en men bedoelt daar dan mee: dat men „bisschoppen” aan wil stellen (of eventueel, voorlopig, superintendenten of moderators) met zekere boven-gemeentelijke bevoegdheden.

Op grond van de Bijbel kan men zulk een hiërarchische structuur onmogelijk „episcopaal” of „bisschoppelijk” noemen. Ze zagen immers, dat in de bijbelse tijd met episcop en presbyter dezelfde ambtdrager werd aangeduid. En dat deze niet alleen geen „bovengemeentelijke” bevoegdheid had, maar binnen de gemeente bovendien niet eens individuele bevoegdheid. Hij deelde zijn gezag met zijn mede-broeders van het presbyterium.

Er zijn in het N.T. dan ook in het geheel geen aanknopingspunten te vinden voor enige andere

vorm van kerkregering dan de presbyteriale regering door het presbyterium.

¹⁾ In „Eredienst in ontwikkeling”, Brand, Hilversum, 1964, pag. 61-65.

„Arbeiden in het Woord en in de leer”

Het opziensersambt vergt veel tijd van de brs, die ertoe geroepen worden. Wie er bijzondere gaven voor bleek te hebben, werd in Paulus' tijd daarom wel gevraagd zich „full time” aan deze arbeid te geven. Ze gingen dan „arbeiden in het Woord en in de leer” (St. Vert., bevestigingsformulieren). D.w.z.: er hun beroep van maken. Men leide daaruit geen principiële onderscheid af, alsof zulke broeders een ander ambt hadden. Neen, Paulus spreekt in 1 Tim. 5 over „de ouderlingen”, en hij heeft het dan in vs 17 over die ouderlingen, die zo goed zijn geweest, hun maatschappelijke betrekking op te geven, en nu hun beroepsarbeid maken van het opziensersambt. Dat het alléén om dat onderscheid gaat, van „part time” en „full time”, en niet over 2-erlei ambt, blijkt uit de toevoeging in vs 18, dat déze brs dan ook door de gemeente onderhouden dienen te worden.

Het werd in de Geref. Kerken gebruikelijk, de prediking en de bediening der sacramenten, en meer vaste arbeidstaken van het leer- en regeerambt op te dragen aan zo'n vrijgestelde ouderling, die er dan voor geschoold wordt, „predikant”. Zo werd het ook overeengekomen in de Kerkenordening. Echter niet als „beginnel” maar als een maatregel, die om velerlei praktische redenen wenselijk en nodig was in de 16e en 17e eeuw. Waar ook nu nog veel voor te zeggen is. Maar daarom werd toch „de weg tot de kansel” óók opengehouden voor andere oudsten. Die niet speciaal waren opgeleid. Mits men ertoe geroepen wordt. En men daarbij de ordelijke weg (art. 8 K.O.) gaat.

Geve de HERE tot die functies van het ouderlingschap (openbare verkondiging van het evangelie, enz.) aan vele ouderlingen de gaven en de begeerte en de vrijmoedigheid.

Wie het opziensersambt begeert, begeert een voortreffelijk ambt!

TE BERDE

Pas kreeg ik bezoek van een broeder, die mij graag een aantal vragen wilde stellen... Hij zat er mee.

Maar hij bleek alles al te weten.

Hij vond dat in Nederland, en in ónze historisch situatie alle christenen gereformeerd moesten zijn.

Daar heb ik toen wat over nagedacht.

En ik dacht zo, dat deze broeder gelijk had.

Alle christenen gereformeerd.

Zoals — ik ben dóódernstig! — alle komkommers recht moeten zijn. Maar er zijn veel komkommers krom. Toch zijn dat ook komkommers. Sték noemen ze dat.

Alle christenen moeten gereformeerd zijn.

In Nederland.

Buiten Nederland hoeft het dus niet.

Wel in Eindhoven.

Niet in Turnhout.

Wel in Arnhem.

Niet in Wezel, waar het schot viel.

Wel in Middelburg.

Niet in Middleborough.

En in ónze historische situatie.

Buiten onze historische situatie mag een christen dus luthers wezen; of presbyteriaans, of...

Ik heb er lang over nagedacht.

Ik ben namelijk gereformeerd.

En van harte.

Maar dat heeft dus volgens mijn broeder, en ik geloof dat hij gelijk heeft, het een en ander te maken met het feit, dat ik in de Lage Landen geboren en getogen ben en in een bepaalde historische situatie leef. Als ik dus niet in Nederland geboren en getogen was, maar ergens anders, en in een andere historische situatie; of wanneer ik ik naar een ander land verhuisde en in een andere historische situatie stapte, dan gold voor mij niet meer de eis, dat ik, christen blijvende, gereformeerd moet zijn.

Daar heb ik over dóórgedacht.

De eis, die mijn broeder, die met vragen zat en alles al bleek te weten, heeft, zoals u merkt, mij in de nesten gezet.

Niet omdat ik grapjes maak, maar omdat ik hem ernstig nam.

Ik ben ècht ernstig.

Alle christenen moeten gereformeerd zijn.

In Nederland.

In onze historische situatie.

Die eis is dus niet een eis voor alle christenen. Wel voor de christenen in Nederland. Wel voor de christenen in ónze historische situatie.

Als ik mijn broeder nu goed begrijp is dat dus niet een eis van Gods Woord alleen. Maar in deze toegepaste eis spelen dus Nederland en de nederlandse historische situatie mee.

En buiten Nederland en buiten de nederlandse historische situatie moet de eis van de Bijbel dus toegepast worden op dat andere land en op een andere historische constellatie.

Daarover moet ik nog eens nadenken.

Maar zover als ik nu ben, ben ik geneigd mijn broeder gelijk te geven.

Dat ik gereformeerd ben...

Wat is dat eigenlijk?

Dat is ook minder eenvoudig dan ik dacht.

Gereformeerd zijn, dat kan betekenen dat ik lid ben van een gereformeerde kerk. Ik denk daarbij in Nederland en in onze historische situatie aan een gereformeerde kerk, die vrijgemaakt is. En dat betekent toch maar niet, dat er in de kaartenbak van mijn kerk een kaart staat met mijn naam er op. Of schoon... er zijn tegenwoordig veel broeders en zusters, die ondanks die kaartenbak, zeggen dat ik niet gereformeerd ben. Gereformeerd zijn houdt dus nog wat meer in dan lid van een gereformeerde, vrijgemaakte kerk zijn. Dan ben ik nog niet goéd gereformeerd, nog niet goéd vrijgemaakt.

Wat wordt het allemaal moeilijk...

Want wie maakt nou voor mij uit wat goéd gereformeerd is en goéd vrijgemaakt?

Daar zat ik...

In zak en as...

Daarom heb ik eens gevraagd aan iemand, die het eens was met die broeder, die daarover begon. Ik vertelde hem de si-tu-atie. En kreeg ten antwoord op de vraag: wanneer ben ik nu goed gereformeerd en goed vrijgemaakt?

Het antwoord was: als je het eens bent met de belijdenis, met de Drie Formulieren van Enigheid. Die heb ik toen maar weer eens gelezen en tegen mezelf gezegd: daar ben ik het mee eens. En ik heb mezelf terstond verbeterd. Want met Jansen en Co. kun je het eens zijn of niet zijn. Maar met de belijdenis niet. Je kunt toch als je de apostolische geloofsbelijdenis leest: „ontvangen van de Heilige Geest en geboren uit de maagd Maria”, niet zeggen: daar ben ik het mee eens. Of als je Zondag één gelezen hebt, dan kun je toch niet zeggen: daar ben ik het mee eens. Je kunt alleen zeggen: Ja, dat is ook mijn geloof. Of: dat is mijn geloof niet. Maar toen ik de belijdenis had geraadpleegd, zei ik dat: Dat is mijn geloof.

Ook wat ik daarin gelezen heb van de heilige algemene christelijke kerk.

En mijn conclusie was, dan ben ik dus goed gereformeerd en goed vrijgemaakt.

Maar... een mens zijn gedachten staan niet stil... maar in die hele belijdenis ben ik de woorden: gereformeerd en vrijgemaakt niet tegengekomen.

Nergens.

Wel: Wat is een christen nodig te geloven?

Wel: Waarom wordt gij een christen genaamd?

Wel: Wat gelooft ge van de christelijke kerk?

Wel: Bewaar en vermeerder uw kerk.

Wel: Dat ik, in zonderheid op de rustdag tot de gemeente Gods naastig kome om Gods Woord te horen.

Wel: Dat ik door de doop de christelijke gemeente ingelijfd ben.

Wel: Dat ik door de sleutel van het Koninkrijk der hemelen buiten de christelijke gemeente kan gesloten worden.

Van de Gereformeerde Kerken las ik alleen in de Dordtse Leerregels. In het „Besluit”. Dus niet in de eigen leerregels, maar in het slotwoord van de synode. Maar daar staat dat de Leerregels de rechtzinnige leer brengen en dat deze rechtzinnige, christelijke leer der Gereformeerde Kerken is.

Dat geloof ik.

Ik geloof wat een christen geloven moet, wordt een christen genoemd, ben een levend lidmaat van de christelijke kerk, naar die gemeente van Christus ga ik Gods Woord horen, om haar bewaring en vermeerdering leer ik bidden, door de doop ben ik in haar gemeenschap ingelijfd, uit haar kan ik, niet op elke willekeurige wijze, maar door de sleutel des hemelrijks uitgesloten worden.

Dat is goed Gereformeerd, goed vrijgemaakt.

Als ik het nu goed begrepen heb is dat gewoon christelijk.

Alle christenen moeten Gereformeerd zijn.

In Nederland.

In onze historische situatie.

En de Gereformeerde belijdenis zegt:

Alle Gereformeerde moeten christen zijn.

Daar ben ik het nu mee eens.

Nee, dat is mijn geloof.

PERSSCHOUW

De onrust in de synodale Kerken

Het is bekend dat er in de synodale kerken allerwege onrust heerst over de gang van zaken daar. Speciaal wordt door velen gevraagd of de Schrift nog metterdaad als het Woord van God wordt aanvaard in overeenstemming met de confessie. In verband daarmee wordt vooral de naam van Kuitert genoemd en speciaal diens opvattingen omtrent Gen. I-XI.

In de Mededelingen van de Veren. voor Calvin. Wijsbegeerte schreef prof. Van Riessen over deze kwestie een helder artikel dat we graag aan onze lezers doorgeven.

In het geding is het openbaringskarakter van de Heilige Schrift. De belijdenis, dat de Bijbel, in het hart waarvan het Evangelie van Jezus Christus staat, Gods Woord is, is naar mijn diepe overtuiging de door de Heilige Geest ingegeven bevestiging vanwege kerk en christen van hun grondslag.

De wijze, waarop Kuitert de wetenschap over de Bijbel laat heersen tast deze grondslag zodanig aan, dat de Bijbel niet meer erkend wordt als Gods Woord. Dat was de strekking van mijn artikel, waarbij geïmpliceerd werd, wat ik nu evenzeer wil expliceren, dat Kuitert de gelukkige inconsequentie vertoont om de ontmanteling van de Bijbel door zijn wetenschap een halt toe te roepen bij de grenzen van het Evangelie van Jezus Christus, dat hij met alle christenen belijdt, zodat de Bijbel daar ook voor hem, hoewel hij dit niet zegt, in feite het gezag blijkt te hebben. Woord van God te zijn.

Een theorie over Genesis

In het artikel van Kuitert¹⁾, waartegen ik mij de vorige keer uitsluitend gericht heb, is de betekenis van Gen. 1-3 aan de orde gesteld. Hij meent, dat de christelijke traditie in Gen. 1 : 31 (de goede schepping, zegt Kuitert; er staat evenwel, dat God zag, dat zij zeer goed was) gelezen heeft, wat er niet in zit, terwijl er z.i. meer inzit dan de traditie eruit gehaald heeft (113).

Een paradijstoestand voor een zondeval zit er niet in, meent Kuitert. De dood was er van het begin af, ook duidt Gen. 1 : 2 op chaos en zelfs bedreiging; voorts is de volgorde van schepping en zondeval, zoals in het verhaal gegeven, van geen betekenis (115, 116, 121, 128). Adam en Eva uit Genesis hebben niet bestaan, hetgeen Kuitert in een latere publikatie expliciet stelt²⁾.

De interpretatie van diverse teksten, die hij ter toelichting van zijn standpunt bespreekt, moet ik aan meer deskundigen overlaten. Ik beperk mij tot de opmerking, dat het mij voorkomt, dat hij de teksten laat zeggen, wat bij zijn standpunt past. B.v. maken dichterlijke uitspraken, zoals uit Ps. 89 : 9-13, Ps. 74 : 12-17, Jes. 51 : 9 en andere door hem genoemde teksten, uit zich helemaal niet duidelijk, dat er geen paradijstoestand geweest zou zijn. In Gen. 1 : 2 leest Kuitert met Barth en een lange traditie over chaos en bedreiging. Dat moet men er als een toegift inlezen, meen ik, waarbij ik er dan maar aan voorbij ga, dat geen sterveling iets kan denken bij hetgeen deze chaos wel zou kunnen zijn. Er staat dunkt mij iets over het geschapene (Gen. 1 : 1) in deze betekenis, dat het daaropvolgende in hoofdst. 1 er toen nog niet was. Als derde voorbeeld noem ik het gebruik van Gen. 3 : 22, waar de Here God zegt te willen verhinderen, dat de mens — na de zondeval — van de boom des levens zal eten, zodat hij in eeuwigheid zou leven. Kuitert leidt daaruit af, dat de dood een scheppingsgegeven is. Hoe moeilijk deze tekst voor ons begrip ook mag zijn, dit suggereert de tekst juist niet, maar hij maakt integendeel duidelijk dat de dood na de zondeval zijn intrede doet.

Wij behoeven daar echter niet bij stil te blijven staan en evenmin bij vele moeilijk te begrijpen teksten in dit gedeelte, die in deze bedeling wel een te zware opgave van een dieper verstaan zullen blijven. Het gaat ons n.l. om de vraag, hoe Kuitert tot deze zo radicaal nieuwe opvatting van Gen. 1-3 gekomen is. Ik laat hemzelf aan het woord.

„Eerst de confrontatie met de babylonisch-assyrische scheppingsverhalen heeft het bijbelse scheppingsgeloof uitgelokt. We kunnen ook zeggen: Israël heeft het op zijn buurvolken veroverd” (117). „Zonder de bestaande mythen van de buurvolken, kunnen we zeggen, is het bijbelse scheppingsgeloof niet te denken, en in zijn terminologie trouwens onverklaarbaar. Het is juist de mythologische (dramatische) terminologie die

ons bijna dwingend voorschrijft om uit te spreken dat de schepping (stellig) tot de hoofdzaken van Israëls getuigenis behoort, maar dat dit getuigenis bestaat uit een „omwerking”, een in „beslag nemen” van wat de buurvolken in dit opzicht hebben voortgebracht” (118). „Het scheppingsverhaal heeft niet te maken met een (al dan niet geopenbaarde) beschrijving van een oertoestand”. Israël „wist van de verhalen die de buurvolken hadden over het ontstaan van de wereld, en aan die verhalen heeft het... net zo lang gebogen en gewerkt totdat het een verhaal (daarom een verhaal!) geworden was dat paste bij deze God, Israëls God, de God van het bondgenootschap, die de wereld... tot een behuizing voor zijn menselijke bondgenoten” heeft geschapen. Gen. 1-3 is dus een verhaal, door Barth een sage genoemd (122).

Twee conclusies liggen voor de hand. Deze theorie, een stuk wetenschap dus, gaat ervan uit, dat Gen. 1-3 een menselijk getuigenis is en niet Woord van God. De theorie concludeert, dat dit gedeelte van de Bijbel niet vertelt, wat gebeurd is, maar omgewerkte folklore van de burens is, waarin slechts betrouwbaar is, dat de God van Israëls verbond ook de God is, die de wereld schiep.

Blijvend in het vlak der wetenschap zou de niet deskundige lezer wel eens willen weten, waarom het niet ook omgekeerd toegegaan kan zijn, n.l. zo dat de mondelinge overlevering van de geschiedenis der schepping bekend werd bij de buurvolken en door dezen voor hun afgodsdiensten misvormd werd. Misschien wordt dat over tien jaar de theorie. Zij zal dan even speculatief zijn als de in bespreking zijnde. Dat is eigen aan de wetenschap.

Daarom gaat het ons evenwel niet. In Kuiterts beschouwing wordt niet aan de Bijbel maar aan de wetenschap, die zich daartoe onafhankelijk opstelt, ontleend, dat Gen. 1-3 bestaat uit verhalen, of zoals Barth zegt, sagen, rondom een betrouwbare kern. Lezen we n.l. dit gedeelte, dan wordt de lezer nergens duidelijk gemaakt, dat dit slechts een verhaal is, terwijl tot Gen. 12 toe uit geen tekst afgeleid kan worden, dat het verhaal teneinde zou zijn en de vertelling der geschiedenis daar zou beginnen. De Schrift legt in deze theorie dus niet zichzelf uit, maar de wetenschap legt hier de Schrift tegen zichzelf uit. In Gen. 2 : 4 staat: „Dit is de geschiedenis (of wording) van de hemel en de aarde toen zij geschapen werden.” Het is tekenend, dat Kuitert deze tekst, die hij zou moeten lezen als: „dit is niet de geschiedenis...”, niet bespreekt.

Deze theologie, die zich in de verhouding tot de Bijbel autonoom als een wetenschap opstelt, laat de autoriteit van de Heilige Schrift wijken voor die der wetenschap. Zij zegt ons, dat hetgeen geschreven staat, niet is, wat het betekent, zoals wij het lezen, en zij wil ons ook niet beter leren verstaan, wat er staat, maar zij wil ons duidelijk maken, dat God iets anders bedoelde dan Hij te boek liet stellen. Dat zou een ernstige beschuldiging zijn, ware het niet, dat Kuitert de laatste bijzin afwijst, omdat hij van mening is, dat het slechts bijbelschrijvers waren, die de Bijbel schreven.

Ook al zou het bij deze interpretatie van Genesis slechts om bijzaken gaan — de historische volgorde van schepping en zondeval is warempel geen bijzaak maar raakt het hart van de bijbelse boodschap — dan heeft toch deze theologie de eerste stap gezet op een weg, waarop het vertrouwen op Gods Woord, de Bijbel n.l., relatief is gemaakt. Het is immers afhankelijk geworden van de theologie. Zij maakt uit wat er staat en zij maakt uit wat bijkomstig is, zodat we het zoals het er staat wel kunnen vergeten.

In de theorie van Kuitert is nergens sprake van de Bijbel als Gods Woord. Dit deel van Genesis is voor hem het werk van de bijbelschrijvers met hun beperkte kennis en historische bepaaldheid van mensen in Israël van de vijfde eeuw voor Christus, mensen die vermoedelijk geen belangstelling hadden voor het ontstaan van de wereld, priesterscholen, die Gen. 1 als een theologische (!) leer schreven (118, 120, 127). God heeft er in zoverre mee te maken, dat Israël met God mocht omgaan en van wat het in deze omgang leerde getuigenis aflegde door de verwerking tot een verhaal rondom een betrouwbare kern, welke kern er thans door deze theologie weer uitgehaald wordt.

Terwijl ik overtuigd ben, dat Kuitert hier dwaalt, moet ik nu ook op de innerlijke tegenstrijdigheid in zijn theologie wijzen. Er is dus een betrouwbare kern in dit deel van Genesis, n.l. ruwweg deze dat de God van het verbond met Israël de God is die de wereld geschapen

heeft. Dat kan de wetenschap ons nooit aantonen en we moeten dus vragen, hoe Kuitert tot dit inzicht, deze geloofsuitspraak komt. Mij dunkt uit niets anders dan uit de Bijbel. Maar nu tikt deze theologie ons op de schouder: „Zo eenvoudig is het niet, want door mij is uitgemaakt, wat deze kern is en dat b.v. Gen. 2 : 4 niet tot deze kern behoort en niet betekent wat de tekst zegt.” Dan vragen wij vervolgens: „Waar haalt u het gezag vandaan om zo over de Bijbel te regeren?” Ik kan mij niet voorstellen, wat daarop nog te antwoorden zou zijn.

Het is dus wel een gelukkige inconsequentie, dat Kuitert ergens de wetenschap een halt toeroept, maar mocht iemand hem tegenwerpen, dat ook de schepping een mythe is, dan ligt er geen verweer meer in het „Er staat geschreven” en dan zal Kuitert op grond van de autoriteit, die hijzelf zijn theologie verleende, de vraag naar het feitelijk of mythologisch karakter van de schepping wetenschappelijk ter discussie moeten stellen.

Tussen existentiële theologie en fundamentalisme

Wij moeten nu nagaan, of de verhouding, die bij Kuitert bestaat tussen zijn theologie en Genesis, ook betekenis heeft voor de Heilige Schrift als zodanig, waarbij wij ook een beter inzicht in zijn methode verwachten. Ik wend mij daartoe tot zijn laatste boek, dat ik in mijn vorig artikel nog niet in beschouwing genomen had³⁾.

Kuitert wil de huidige christenen helpen in hun onzekerheden (218). Zij moeten naar zijn mening bevrijd worden van metaphysica, fundamentalisme en biblicisme (165, 174, terwijl zij daarbij geen prooi mogen worden van de existentiële theologie van Bultmann c.s. Daartussen ligt voor Kuitert de nieuwe weg, de benadering die de Bijbel recht kan doen (165). Uitvoerig bestrijdt hij de existentiële theologie, omdat zij het geloof en zijn relatie tot het Evangelie reduceert tot de existentie, terwijl zij aan het waarlijk geschieden van wat in het Evangelie bericht wordt voorbijgaat. In zijn afwijzing van het existentialisme kunnen we Kuitert met dankbaarheid bijvallen.

Maar de argeloze lezer, die, omdat hij geen metaphysicus, fundamentalist of biblicist wil zijn — wat dat allemaal ook mag betekenen — zou concluderen, dat hij dan verplicht is Kuiterts weg te volgen, mag ik geruststellen. Want dit is een schoolvoorbeeld van de manier, waarop de logische wet van het uitgesloten derde niet mag worden toegepast. Er zijn nog meer mogelijkheden, zoals we zullen zien.

Het Traditum

Waarop stelt de christen nu zijn vertrouwen? Kuitert meent, dat we voor deze kwestie bij de traditie als het overgeleverd geloofsgoed (159) (het traditum) moeten inzetten. Zij getuigt van historische, in het verleden plaats gehad hebbende gebeurtenissen naar hun zin en strekking (176). Deze traditie is in eerste instantie de Bijbel, maar zij houdt meer in. De christelijke waarheid komt tot ons in het traditum, dat vanuit een bepaald gezichtspunt ook verkondiging is (196). Zij is dus een historische waarheid en ook onaf, daar zij pas in het eschaton volledig doorzien zal worden (185). Maar hoe kan de christelijke leer waarheid heten als de christelijke waarheid historisch is?, vraagt hij (166). De historiciteit van de christelijke waarheid betekent niet, dat er geen vaste, betrouwbare waarheid zou zijn. Die vastheid belijden wij met heel de christelijke traditie, zowel de bijbelse als de daarop volgende. Het fundamenteel-aspect ligt in de historische continuïteit (168). Dat klinkt weinig overtuigend voor wie niet reeds op andere gronden dan de overlevering overtuigd werd. Vandaar dan ook, dat Kuitert later op de vraag, hoe het traditum, dat zo historisch is, het geloof kan stichten en baten, antwoordt, dat de Geest van de aanwezige Christus d.m.v. het traditum gehoor schept bij de gelovigen (204).

Uiteraard, maar de christen wil weten, welke de bron is, die zijn geloof inhoud geeft en waarop hij kan vertrouwen. Wie zou zeggen, dat dit de Bijbel is, vindt Kuitert niet aan zijn zijde. Deze bron is voor hem het traditum, de gehele overlevering van geloofsgetuigenissen, die in de verkondiging tot ons komt. Deze traditie mag niet door de term canon vervangen worden, omdat daaraan de gezagsvraag van de Heilige Schrift vastzit, die juist in het geding is (159).

Men mag wel concluderen, dat de Bijbel in deze beschouwing geen uitzonderingspositie inneemt en dat het zwaartepunt voor de vastheid van de christen is verplaatst van de Bijbel naar het traditum. Dat brengt ons tot de klemmende vraag, wat voor Kuitert de Bijbel is.

De Bijbel

Zijn opvatting van de Bijbel blijkt duidelijk uit het volgende citaat: „Van huis uit is m.a.w. dat wat wij canon noemen — i.c. het Oude en Nieuwe testament — niet minder toeëigenings- en doorgeefgestalte van het geloof, dan al die toeëigenings- en doorgeefgestalten die daarop gevolgd zijn. Structureel ligt hier geen verschil, willen we tenminste blijven bij de aard van Gods Zelfopenbaring zoals we die menen gevonden te hebben. Er is gezagsverschil, te weten dat verschil wat de eerste oog- en oorgetuigen markeert en tot uitzondering maakt boven alle anderen die van hun getuigenis afhankelijk zijn” (196).

Hij zegt het bij deze summere opmerking te willen laten en merkt in een noot op, dat hij volledigheidshalve kort op deze kwestie is ingegaan. Men wrijft zijn ogen uit, want van deze kwestie hangt de hele beschouwing, hangt de vervanging van de Bijbel door het traditum n.b. af.

Structureel is er dus geen verschil tussen Johannes, Paulus, Augustinus en de dominee, die zondag gepreekt heeft. Het gezagsverschil is uitsluitend gelegen in het dichterbij of veraf staan van het historische feit, waarom het gaat. In deze volgorde neemt het gezag dus gradueel toe: De dominee, Augustinus, Paulus, Johannes.

Beslissend in het citaat is natuurlijk de aard van Gods Zelfopenbaring. Deze voltrekt zich historisch in de omgang van God met de mensen, en impliceert een historische respons, n.l. in de toeëigening. Deze respons van de bijbelschrijvers is de Bijbel. „Wij hebben in de Schrift Gods Zelfopenbaring in de vorm van Israëls kennis daarvan, d.w.z. in een vorm die onlosmakelijk verbonden is met een bepaalde cultuur-historisch definieerbare tekst” (174. Zie ook 168).

Ten overvloede trek ik de conclusie: de Bijbel is het menselijk, belijdend antwoord op de Zelfopenbaring van God in de omgang met de bijbelschrijvers. Hij is dus als zodanig niet Gods Woord⁴⁾. Vandaar dat het traditum de Bijbel vervangt. Gods omgang met de mensen gaat immers voort. Ook in de preek, zodat ik mij voortaan met meer eerbied daaronder zou moeten stellen dan ik gewend ben. Dat is volgens Kuitert's opvatting ook maar beter ook, want zij die de theologie niet kunnen hanteren, kunnen zoals nog zal blijken, de Bijbel niet goed lezen.

Het is nu deze gedachtengang, die ik uit de grond van mijn hart afwijs. Maar dat behoort de lezer niet te interesseren. Van belang is, dat de Heilige Schrift op vele plaatsen getuigt Gods Woord te zijn (b.v. Joh. 10:35; Hand. 24:14; 2 Tim. 3:16; 2 Petr. 1:20; Op. 22:18). Kuitert besteedt aan dit zelfgetuigenis van de Schrift geen woord.

Jezus Christus zelf leert ons in de eerbied waarmee Hij de Schriften aanhaalt en blijkens Zijn verlangen om deze Schriften te vervullen, dat zij Gods Woord zijn en niet een belijdenis mensenwoord, dat met behulp van de theologie eerst ontleed dient te worden om uit de historische verpakking het betrouwbaar getuigenis te halen. Nooit gaat Hij, Gods Zoon, zo te werk.

De zaak en de verpakking

Het ligt immers voor de hand, dat nu Kuitert de Bijbel opvat als het getuigenis van de mensen, hij onderscheid moet maken tussen dit getuigenis en zijn historische klankbodem, ofwel tussen de eigenlijke zaak en het verpakkingsmateriaal (174, 175, 185). De zaak is het getuigenis van de geschiedenis zoals die in haar betekenis ons wordt overgeleverd. Deze zaak is het fundament van de kerk. Zij is verpakt in het historische materiaal, is daarmee onlosmakelijk verbonden.

Maar dit materiaal impliceert de subjectiviteit van de getuige en het behoort zodoende open te staan voor historisch kritisch onderzoek, dat de theologie dan ook toe moet laten, wil zij wetenschappelijk blijven (184, 161). Het materiaal is van dezelfde menselijke aard als alle historische overleveringen.

De theologie

Kuitert acht het uiteenhalen van de zaak en de verpakking moeilijk en hij wil het vaststellen van de eigenlijke zaak, behoudens het aangeven van de hoofdlijn, onbesproken laten (189, 175). Weer laat hij ons dus op het critieke punt in de steek.

Maar in elk geval kan slechts de theologie deze arbeid nauwkeurig verrichten (185). Zij stelt zich daartoe, zoals ons reeds bleek, onafhankelijk van de Bijbel daarboven op om ons te vertellen, waarom het in de Bijbel nu eigenlijk gaat en wat het feilbare verpakkingsmateriaal is.

Het is ons een behoefte om te weten, wat deze theologie, die ons voor verdwalen in de verpakking moet behoeden, nu eigenlijk is en op grond waarvan zij zulk een autoriteit bezit. Wij noteren, dat Kuitert haar niet gelijkstelt met het geloof. We geloven niet vanwege theologische argumenten (17). Dat is evenwel wat te mooi voorgesteld, want de theologie komt de gelovigen wel aanzeggen wat de zaak en wat de verpakking is en dat het onzin is om in het verpakkingsmateriaal z'n vertrouwen te stellen.

Maar wat is dan deze theologie? Op de plaatsen, waar daarvan sprake is in het boek van Kuitert worden we niet veel wijzer. Ook daar laat hij ons in de steek. Wat kan het betekenen, dat zij zich beweegt tussen de polen van geloof en openbaring? (38). Is zij soms middelares? Zij behoort wetenschappelijk te zijn, maar is zij meer dan een wetenschap? Men zou het wel denken, want het historisch-critisch onderzoek mag geen verkapte theologie worden (181). Voor het overige is deze theologie in geheimzinnigheid gehuld, en zal zij wel sui generis zijn, wat dat dan ook mag zijn.

De verlegenheid van deze beschouwing van Kuitert moge opnieuw uit een experiment blijken. Stel dat iemand beweert, dat hij op Kuitert's weg meegaat, maar dat ook het verhaal van de opstanding historisch bepaald verpakkingsmateriaal is. Antwoord Kuitert vanuit zijn theologie, dan zal hij dat standpunt evenveel recht moeten toekennen als het zijne. Maar zal hij voorwetenschappelijk tewerk gaan dan zal hij antwoorden, dat de opstanding tot de zaak zelve behoort, omdat zij een hard historisch feit is. Voorwetenschappelijk, want wij vragen vervolgens: Hoe komt u daaraan? Laat mij het antwoord geven, dat Kuitert niet kan geven: Uit de Bijbel, omdat hij Gods Woord is. Dat is het bevrijdende geloofsantwoord, waarbij elke christen ook Kuitert, leeft, maar dat zijn theologie niet toelaat.

Het is inderdaad een gelukkige inconsequentie bij Kuitert, dat hij in zijn ontmanteling van de Bijbel het Evangelie blijft belijden, terwijl zijn theologie, als een wetenschap de bodem aan deze belijdenis ontnemt.

Van de „leken”

Het is niet voldoende, dat we opmerken, dat op het standpunt van Kuitert de bijbel niet meer Gods Woord genoemd kan worden. Ook op de gevolgen moeten we letten.

Op dit standpunt leest de christen de Bijbel verkeerd, hij verstaat niet wat hij leest, hij weet de verpakking en de zaak niet uit elkaar te halen. Zo verliest hij zijn vertrouwen in Gods Woord en kan hij dit Woord ook niet meer toepassen in de praktijk van zijn leven. Hij heeft bij het gebruik van teksten zijn hoofd dan ook maar een paar maal gestoten te hebben op de aanwezigheid van een geleerde om het verder maar te vergeten, dat de Bijbel een lamp voor zijn voet is, het licht op zijn pad. Natuurlijk zal hij vervolgens de Bijbel ook maar dicht laten en zal hij zichzelf degraderen tot de leek, die over deze zaken pas iets kan zeggen, als een theoloog het hem voorzegt.

Het functieverlies van de Bijbel in het leven der christenen is een van de meest schrikwekkende verschijnselen van deze tijd. Het is de eigenlijke oorzaak ervan dat de christen zozeer begint te lijken op de wereldse mens en zozeer vervreemd van hetgeen de Bijbel ons tekent als het leven van de christen. Hoe goed ook bedoeld, Kuitert helpt de christenen niet in hun onzekerheid, maar hij versterkt deze juist, omdat hij Gods Woord tot een mensenwoord maakt, dat zonder theologie gelezen, een bron van misverstanden voor de gelovigen is.

Teneinde de critici moeite te besparen wil ik opmerken, dat dit artikel slechts wil bestrijden dat de Bijbel een mensenwoord zou zijn, omdat hij n.l. het Woord van God is. Voorts wil ik opmerken, dat de theologie als zodanig zeer waardevol is en de gelovigen grote diensten kan bewijzen; dat de wereld een miljoen jaren en wat mij betreft tien miljoen jaren bestaan kan hebben; dat er een menselijke kant aan de Bijbel zit, zodat het voor het lezen helpen kan, alhoewel niet onontbeerlijk is, dat we de omstandigheden van het leven van de bijbelschrijvers leren kennen; dat het voor de theologie een moeilijke vraag is, hoe Gods Woord in kan gaan in menselijke woorden; dat er belangrijke en onbelangrijke zaken in de Bijbel staan; dat er verschrijvingen, slordigheden e.d. in de Bijbel kunnen voorkomen, zonder dat deze er in enig

opzicht twijfel aan behoeven te wekken, dat de Bijbel Gods Woord is.

H. v. R.

¹⁾ H. M. Kuitert: De Goede Schepping. In: Geloof en Wetenschap, 1963, p. 109-135. Dit artikel werd als voordracht gehouden voor de Christelijke Vereniging van Natuur- en Geneeskundigen.

²⁾ Verslag van de Conferentie over Evolutievraagstukken. Chr. Paed. Studiecencentrum, 1967, p. 34.

³⁾ H. M. Kuitert: De Realiteit van het Geloof, Kampen 1966.

⁴⁾ Kuitert zegt dan ook nergens in dit boek, dat de Bijbel Gods Woord is. Men heeft mij er evenwel op gewezen, dat deze uitdrukking wel voorkomt in het boek voor de catechisatie: In de kring, door G. P. Hartvelt en H. M. Kuitert. Onder het hoofd „De bijbel als Gods Woord” (77) staat daar dat we in drieërlei zin van Gods Woord kunnen spreken: Jezus Christus, de Schriften en de prediking. Dat de derde op dezelfde wijze benoemd wordt als de tweede is in overeenstemming met het hier besprokene. Maar het wekt verwarring, dat in deze gevallen een gelijkheid gesuggereerd wordt. Want niet de prediking zelf is Gods Woord, maar Gods Woord wordt op menselijk feilbare wijze gepredikt. Wat Kuitert betreft, bleek ons, dat hij op dergelijke wijze de Bijbel beschouwt.

BOEKBESPREKING

Het primaat van de Paus, door Dr. M. J. Arntzen, Uitgave van de Willem de Zwijgerstichting, 's Gravenhage 1966, 77 pag. f 3,—

Onder Paus Johannes XXIII wekte het 2e Vaticaans Concilie grote verwachtingen in zake erkenning van het eigen gezag van bisschoppen en concilies, en inperking van de absolute macht van de Paus. Men verwachtte niet minder dan een verandering van de Roomse Kerk in de richting van de Reformatie, althans van „het episcopale stelsel” (bisschoppelijk bestuur) dat b.v. de Anglikaanse Kerk kent.⁴⁾

Zijn deze verwachtingen bewaarheid? Aan die vraag is Arntzen boekje gewijd. Hij stelt in zijn inleiding „...ondanks alle harde feiten blijft men geloven, dat er veel veranderd is in de r.k. kerk. Terwijl er in feite niets veranderd is, althans niets wezenlijks”. Van deze stelling levert A. het overvloedig en overtuigend bewijsmateriaal.

De hoofdmoot is dan ook Hoofdstuk I „Historische uiteenzetting”, waarin uitvoerig wordt ingegaan op de discussies, die vooraanstaande R.K. auteurs hierover voeren. A. levert hier een wezenlijke bijdrage aan „het gesprek met Rome”.

Bovendien bespreekt A. de huidige stand van zaken met betrekking tot het pauselijk primaat tegen zijn historische achtergronden, vanaf de 2e, 3e eeuw. Eenmaal voorbij de „wissel” van heerschappijvoering over Christus' kerken, is de weg naar het volstrekt eenhoofdige kerkbestuur heel begrijpelijk. Men kan de kerkgeschiedenis over papalisme dan wel episcopalisme (en conciliarisme) letterlijk alles laten zeggen, zoals A. opnieuw laat zien. Ook de Reformatie in al haar schakeringen kan zich op de traditie beroepen, en dat in ononderbroken „concensus”, want verwerping van alle heerschappijvoering over Christus' gemeenten is er ook altijd geweest.

De sterkste „historische rechten” heeft uiteindelijk het caesaro-papisme. De keizers sedert Constantijn de Grote hebben zowel de concilies als de paus in het zadel gebracht, en ze — naar het hùn goed dacht — tegen elkaar uitgespeeld. Deze factor komt in A.'s boek helaas niet tot haar recht. Zie hierover: Dr. E. Hatch, The Organisation of the early Christian Churches (Oxford Lectures).

De machtsstrijd tussen de patriarchaten en die tussen papalisme en episcopalisme (conciliarisme) is in feite nooit beslist. Ook Vaticanum I en II hebben de aanspraken van een eigen bisschoppelijk gezag niet tot zwijgen kunnen brengen. Als A. de rivaliteit tussen deze 2 hiërarchische machten bespreekt, geeft hij — terecht — aan het volstrekt papalisme de eer van de grootste duidelijkheid. De verdedigers van de collegialiteitsgedachte ontkomen nooit aan tweeslachtigheid, 56.

Wij achten het een ernstig gemis (dat zich wrekt in de conclusies!), dat het historisch gedeelte voorbij gaat aan de eerste stap

vroege Christenheid deed op weg naar het absolute pausdom. Die stap was: de opkomst van "het eenhoofdige episcopaat", reeds aanwijsbaar bij Ignatius (Heussi, '49, (10c), nadat het ene ambt van presbyter-episcop (oudste-opziener) in tweeën gesplitst was (de "oudsten" onder één "bisschop").

Rome erkent deze eerste stap tegenwoordig wel als "na-apostolische ontwikkeling", blijkens kantt. Will. Vert. op 1 Tim. 3:1. En dáárover zal nu "het gesprek met Rome" dienen te gaan.³⁾ Want hier ging de wissel om naar hiërarchische kerkregering als zodanig.

Maar of Arntzen op dat punt een goede gesprekspartner namens de Reformatie met Rome kan zijn? Zijn boekje geeft er veeleer blijk van, dat hij die "wissel" met Rome al gepasseerd is, A. voert nml. het pleit voor "meer bisschoppelijke structuur" van de kerk, en beveelt als eerste stappen in die richting aan: invoering van een moderator of superintendent.²⁾ Waar die eerste stappen eindigen heeft A. in zijn historisch deel zo duidelijk laten zien! Hij baant trouwens de weg naar uiteindelijke aanvaarding van het primaat van de paus met stellingen als deze: Luther (28-31) en Calvijn (36) wezen niet het pausdom op zichzelf, maar het empirische pausdom af. Op grond van praktische bezwaren, 29, 33, die niet met die positie als zodanig mee hoeven komen, en ook van Roomse zijde worden erkend, 68 noot. We krijgen nu en dan de indruk, dat deze feitelijke gebreken hem des te meer leed doen, omdat A. zo'n eenhoofdige machtsinstantie eigenlijk wel zeer begerenswaardig acht: "Het is bijzonder jammer, dat de ex cathedra uitspraken van de laatste tijd geen algemene weerklank vinden in het hart van de belijders van Christus", 31.

Wij begrijpen deze openheid voor een machtsinstantie bij A. goed, tegen de achtergrond van zijn bezorgdheid over de ontwikkeling van de Geref. Kerken (syn.) die hij dient¹⁾. Arntzen tracht al jaren "de machten" (classes, synoden, deputaten, curatoren) van zijn kerken te mobiliseren tegen de invloeden van Kuytert, Koole, Rossouw-Hartvelt, Berkhouwer. En dat tevergeefs. Verwacht hij nu van een meer hiërarchische structuur een trouwere wacht bij de apostolische overlevering? Ik dacht, dat hij uit de feiten van de kerkgeschiedenis beter wist. Juist bij Rome slijpt iedere vorm van Modernisme door de mazen van het pauselijke net (pag. 53!), om maar te zwijgen van het ongehoofde en bijgeloof, dat de pauselijke stoel zelf heeft uitgezaaid, b.v. door de Bijbel van haar uniek gezag te beroven, en onder de Paus te stellen, met "de traditie".

Het doel van A.'s boekje bracht mee, dat het hooftdeel historisch van karakter is. Maar Hoofdstuk II "Schriftuurlijke gegevens" is niet alleen veel korter (dat valt te billijken) maar ook zeer teleurstellend. Nml. wat betreft de argumenten voor "de meer bisschoppelijke structuur", die A. bepleit. In feite bespreekt hij alleen — op traditioneel-reformatorische wijze — de gegevens, die Rome voor het primaat van Petrus en zo van de Paus pleegt aan te voeren.

Aan het begin van het hoofdst. lezen we: "We moeten altijd open staan voor hetgeen de H.S. zegt. Ook als zou blijken, dat er in de bijbel aanknopingspunten zijn voor een meer bisschoppelijke structuur van de kerk", 67, verg. 6. Maar juist in dit opzicht biedt het hoofdstuk in 't geheel niets. Welke "aanknopingspunten" hij bedoelt kan de lezer gissen uit enkele opmerkingen — in 't voorbijgaan — vóór het hoofdstuk over de "Schriftuurlijke gegevens". Hij bedoelt b.v. "de positie van Timotheüs en Titus", pag. 31 noot. Zie hierover elders in dit nummer mijn artikel "Apostelen en profeten, evangelisten, herders en leraars."

Om de auteur geen onrecht te doen, geven we U na bovenstaande kritiek van pag. 27, noot 36, graag ook het volgende door: "Voor ons als reformatorische christenen is zowel de heerschappij van een concilie als die van een paus verwerpelijk. Het Woord Gods moet heersen, en dat staat boven concilies en pausen. In het r.k. systeem heerst uiteindelijk de mens over het Woord..." Ook ontbreekt het in dit boekje niet aan herinneringen aan het oer-christelijke gegeven, dat tegen menselijke uitspraken (van pausen of bisschoppen of concilies) altijd beroep over blijft op Gods Woord.

Wij kunnen A.'s zoëven geciteerde afwijking van zowel papalisme als conciliarisme (episcopalisme dus in feite: een concilie is een vergadering van bisschoppen) niet rijmen met zijn pleidooi voor "meer bisschoppelijke structuur". Mogelijk wijst deze tegenstrijdigheid op

een innerlijke ontwikkeling bij A., die hij zich misschien niet helemaal bewust is.

K. C. Smouter

Breda

¹⁾ Arntzen is bekend door 2 reeksen publicaties: a. (over de Roomse Kerk) "Een bijdrage tot de theologie van Andreas Osiander", diss. 1956 — "Biecht en vergeving van zonden", 1961 — "Rome en onze gewetensvrijheid", 1963. Verschillende artikelen in "Woord en Wereld". b. (over de ontwikkeling in de Geref. Kerken, syn.): "De crisis in de Geref. Kerken", 1965 en aansluitende artikelen in "Woord en Wereld".

²⁾ Arntzen acht de vorm van kerkregering (episcopaal of presbyteriaal) minder belangrijk, 31.75. Dit zal wel samenhangen met het schema zichtbaar-onzichtbaar, van waaruit hij de kerk beziet, 19, 22, 69. Dit dualisme brengt mee, dat men "het onzichtbare" voor "wezenlijk" houdt, en de zichtbare structuren voor niet essentieel, zoals het anthropologisch dualisme „de ziel" (het onzichtbare) voor het wezenlijke van de mens houdt en „het lichaam niet essentieel acht. ³⁾ Van Roomse zijde wordt tegenwoordig ook wel erkend, dat het apostel-ambt "eenmalig" was, en dat die schakel in de keten van de pauselijke pretentie derhalve onjuist is, die de Paus tot opvolger van Petrus in 't apostel-ambt verklaart. Ook dit argument is gesprek met Rome dubbel en dwars waard!

⁴⁾ Wij gebruiken in dit artikel de woorden „episkopaal" en „bisschop(pelijk)" in de gangbare, maar onjuiste betekenis. Zie nader in dit nummer het artikel „apostelen en profeten, evangelisten, herders en leraars."

☆☆☆

Het grondbeginsel der Reformatie, door ds. P. P. Goossens.

Reeds in november 1966 zond de vereniging S.O.S. de brochure met bovenstaande titel als dubbelnummer van „De broederband" ter bespreking aan ons blad toe.

Eerst na de jaarwisseling was er tijd om aan een korte bespreking te denken. Maar de eerste lezing wekte reeds een bepaalde weerstand, die na herhaalde lezing tot weer-zin aangroeide.

Deze brochure is verkrijgbaar à f 1.50 bij de Administratie H. J. Meijerink te Hardenberg. Giro: 1314313.

Zoals de titel zegt wil dit geschrift handelen over het grondbeginsel der reformatie: dat zal zonder twijfel zijn het bekende schriftwoord: Men moet Gode meer gehoorzamen dan den mensen. Hand. 5 : 29. Allerlei vragen rondom dat grondbeginsel worden hier aangestipt: natuurlijk het bekende art. 31 der K.O., omtrent het-voor-vast-en-bondig-houden of het-niet-voor-vast-en-bondig-houden van kerkelijke besluiten, de vraag of een kerkeraad overheidsgezag heeft en op welke wijze dat dan functioneert, ambtsindividualisme en ambtsbesef, de zeggingskracht van zo genoemde meederheidsbesluiten van kerkeraden enz. enz.

En dat alles wordt hier niet als een theoretische aangelegenheid ter sprake gebracht, maar toegespitst op twee zaken die in onze kerken naar het oordeel van de schrijver op bepaalde punten parallel lopen n.l. die van ds. A. van der Ziel en de kerkeraad van Groningen-Zuid en die van ds. S. J. P. Goossens en de kerkeraad van Zwolle. Het is vooral de hantering van artikel 31 k.o. in deze beide zaken, die hier op het tapijt gebracht wordt.

De schrijver heeft een bepaalde methode: we worden voortdurend geconfronteerd met meningen van deze en gene en tussen de citaten-roffel uit kranten en brochures door vinden we opmerkingen van de schrijver zelf. Al met al een enigszins verward verhaal.

Maar dat daargelaten: ons grootste bezwaar is de stijl, de wijze, waarop met anderen wordt omgegaan. De hautaine wijze van oordelen over deze en gene is een afkerig makende zaak. Niet met vreugde schrijf ik het neer: afgedacht van de inzet van de „strijd", die ds. P. P. Goossens meent te moeten strijden, de wijze waarop hij dat doet is verre van bijbels.

Dat vraagt uiteraard bewijs.

Het volge hier: één van de mensen, die er in deze brochure heel slecht afkomt is ds. D. van Dijk, em. predikant te Groningen.

Felle kritiek op hetgeen hij schrijft en geschreven heeft wordt gegeven. Men vergeve ons dat we niet gaan schrijven over de voor velen duidelijke inconsequenties die bij ds. Van Dijk in de loop der jaren zijn te constateren. Een ander mag het aanbevelenswaardig noemen dat een man als ds. D. van Dijk ophield met zogenaamd „leiding geven" en schrijven, dat alles neemt niet weg dat we protesteren tegen de wijze waarop ds. P. P. Goossens (nauwelijks 31 jaar, toen hij deze brochure schreef) te keer gaat tegen een man als ds. D. van Dijk (bijna 80 jaar). Jongere mensen mogen menen dat ze betere inzichten hebben en consequenter zijn dan ouderen, ze mogen die mening van ouderen bestrijden en de

fouten duidelijk pogen aan te wijzen, het kan toch niet bijbels genoemd worden, als uit een dergelijk betoog de volgende bloemlezing te maken valt:

„pure ketterij" (blz. 8), „valse leer, die hij al jaren gedreven heeft met zelfs nagenoeg dezelfde woorden" (10),

„publiek (onder het mom van bescheidenheid) de confessie bestrijdend" (17), „de leer van ds. D. van Dijk werkt onmiddellijk kerkverwoestend en schroeit het broederhart toe, zodat men in de Kainshouding vervalt" (19), „dwaalleer van ds. D. van Dijk" (21), „misleidende voorbeeldjes waarmee door ds. Van Dijk de soevereiniteit van Christus geloofchend wordt" (23), „ds. Van Dijks valse leer, waar de Kains houding van afdruipt" (49).

Genoeg. We stoppen ermee. Het zal de lezer duidelijk zijn, dat hier niet alleen een mening van een ander wordt beoordeeld en gekwalificeerd en verworpen, maar dat de betrokkene zelf wordt aangetast.

En als men dan juist hiertegenover de pluimstrijkende wijze ziet, waarop over o.a. ds. Veldman van Rotterdam-Delfshaven gesproken wordt (blz. 1) en over Prof. J. Kamphuis: „het verbaast ons van een scherpzinnig man als Prof. K." (7), „we zeggen dit niet om Prof. Kamphuis onaangenaam te zijn, maar slechts..." (38), „hoe voorzichtig en sympathiek Prof. Kamphuis zijn woorden ook tracht in te kleden" (49), dan wijft men zich wel de ogen uit. Wat beoogt deze man toch met dit schrijven?

Wat is eigenlijk de inzet en wat de tendentie? Denkt hij werkelijk op deze wijze een Gode aangename strijd te kunnen voeren en meent hij werkelijk zo op de zegen van boven te mogen hopen?

Ik weet wel, dat ds. P. P. Goossens hierin niet alleen staat en dat hij het niet van vreemden heeft geleerd, maar van eigen broeders: Het is onder ons zo langzamerhand een bepaalde stijl geworden en in onze pers wordt zo geschreven: mensen die een andere mening hebben worden afgekraakt, in eigen kring soms onmogelijk gemaakt, aan de kaak gesteld en soms op zeer ongethische wijze uitgerangeerd en dat alles met gebruikmaking van de naam des Heren.

We mogen het derde wetswoord van Sinaï er nog wel eens op nalezen en de woorden van onze hoogste Profeet in rekening brengen: „Oordeel niet, opdat ge niet geoordeeld wordt; want met het oordeel, waarmede gij oordeelt, zult gij geoordeeld worden en met de maat, waarmede gij meet, zal u gemeten worden" Matth. 7 : 1, 2.

Ook de schrijver van deze brochure is in dat kwaad gevallen. We kunnen blijkbaar niet meer met elkaar omgaan op een goede manier, er schijnt geen toetsing van meningen meer mogelijk op christelijke, liefdevolle wijze: de manier van veroordeling, verkettering werkt wrevel en verbittering en twist in de hand. En dat zijn nog steeds vruchten van de wijsheid, die aards en ongeestelijk is (Jac. 3 : 13-18).

Voorts gaat heel dit schrijven uit van een schijnbaar-geen-enkel-probleem-kennen en alles vanuit een zwart-wit schema beoordelen en van het standpunt: als we ons maar houden aan dit of dat artikel, dan is er geen narigheid.

Na lezing van deze pennevrucht komt heel sterk de vraag op: gelóven we het nog met elkaar, dat de oorzaak van alle ellende niet allereerst is gelegen in de afwijking of vermeende afwijking van grondbeginselen en artikelen en bepalingen, maar in ons eigen rotte hart, dat denkt zo goed te zijn, in ons eigen botte verstand, dat meent helder en scherpzinnig te kunnen denken en in de arglistigheid van ons mensen, die we zo graag voorbij willen zien?

Is er één man, staande in een kerkelijk geding, die kan en mag zeggen voor God en mensen: ik ben volkomen onschuldig? Ik heb gedaan alles wat ik kon doen?

Ik lijd alleen maar onrecht? Ik heb geen onrecht gedaan en geen bedrog is in mijn mond gevonden?

Dat weiger ik te geloven.

En voorts meen ik, dat we in onze kerken, in de kerk van Christus, de zaak niet redden met een sluitende theorie over art. 31 K.O. Een dergelijke theorie heb ik trouwens nog nooit en nergens gelezen of gehoord.

Als het zal gaan, dan moet het gaan in de vreze voor God. Dat laatste kan een slogan zijn, een dooddoener, een gemeenplaats. Maar als het dat niet is, zal het daarin waarachtig wel gaan! En daarheen moeten we terug.

Daarnaar moeten we jagen. Naar genezing, sanering van de zieke verhoudingen tussen mensen, die zeggen van God en van Christus te zijn. En ieder zal moeten erkennen dat hij daarin te kort schiet en uit die erkenning gaan handelen. En niet permanent als rechter tegenover en boven de anderen gaan staan, maar begeren één te zijn met de kinderen Gods, eerst met hen met wie we op één hoop geworpen zijn door de dwaasheid van vroegere synoden en daarna kunnen we dan verder zien.

Als we die eenheid in Christus weer opnieuw waarachtig geloven gaan (en dus beleven!) dan gaan we ook samen op weg om mensen, die we zien dwalen, in de geest der zachtmoedigheid terecht te helpen en dan doen we dat in het

weten dat er een belofte is, juist daarvoor: Wie iemand tot inkeer brengt, weet... dat hij diens ziel van de dood zal behouden en tal van zonden bedekken. Jac. 5 : 20.

En als we dat allen zouden willen in de zaak-Groningen-Zuid en de zaak-Zwolle, of noem het voor mijn part de zaak-Van der Ziel en de zaak-Goossens en als allen zich werkelijk op weg wilden begeven naar elkaar om, gebogen hebbende voor God in de hemel en in de bereidheid om te buigen (en niet te doen-buigen!) voor elkaar alles door te spreken, de beschuldigingen, de feiten, de zonden, de vonnissen, de ellenden, juist als kinderen van één God en Vader, dan ging er wat gebeuren in Nederland.

Want van allen, die in Christus zijn, mag het bovenstaande gevraagd worden. Die ook alleen zullen er in zijn kracht toe komen. En we mogen toch overtuigd zijn dat we zo elkaar zullen vinden of dat de werkelijk-goddelozen er uitspringen.

Maar dan zullen we eerst ervan overtuigd moeten zijn, dat het op een andere manier niet gaat. Ook niet op de manier van deze brochure.

Ik wil dat nog even adstrueren met datgene wat gezegd wordt aan het adres van de kerkeraad van Zwolle.

We gaan natuurlijk de controverse die deze raad met ds. Goossens (S. J. P.) heeft, niet bespreken in ons blad. Alleen willen we wijzen op het volgende: als ds. P. P. Goossens een relaas geeft van wat er gebeurd is na de Gen. Syn. van Bunschoten-Spakenburg, een relaas van feiten, met interpretatie, met commentaar, dat als logische conclusie wordt voorgesteld, dan verbazen we ons.

Ik geef enkele citaten:

„De Zwolse kerkeraad heeft de terugkeer van ds. Goossens schadelijk genoemd voor het werk des Heeren op O. Soemba/Savoe, hem deswege de terugkeer verboden; heeft hem geschorst, afgezet, hem (en zijn gezin) het brood uit de mond gestoten, zodat — als het aan de Zwolse kerkeraad gelegen had — ds. Goossens en de zijnen allang de hongerdood gestorven waren” (blz. 53/54).

„De Zwolse kerkeraad beweerde wel, dat hij een open en christelijk gesprek met ds. Goossens begeerde; en de Zwolse kerkeraad liet niet na gans Nederland van zijn „hartelijke begeerte” op de hoogte te stellen, doch de werkelijkheid is, dat Zwolle helemaal geen „open en christelijk gesprek tot herstel van de verbroken verhoudingen” wenste, maar juist alles heeft gedaan om een dergelijk gesprek met ds. Goossens onmogelijk te maken. Het was een gehuichelde begeerte, voorgewend en gepubliceerd uit propagandaverwegingen” (55).

Tenslotte komt deze conclusie: „Zwolle heeft geen gelegenheid ongebruikt gelaten om wereldkundig te maken, dat alle pogingen om met ds. Goossens tot een „open en christelijk” gesprek te komen, afgestuit waren op de harde onwil van ds. Goossens om de Zwolse kerkeradsleden als broeders te aanvaarden. En het land werd vervuld met ach-en-wee „uitgestoken broederhand” weigerde.

Zo werd uit het mislukken van het „open en christelijk gesprek” ook weer Zwolse propaganda-munt geslagen” (59).

Nadat ik dit alles gelezen had, heb ik mijn ogen uitgewreven en opnieuw mijn stukken (ik ben sinds juni 1958 lid van de Zwolse kerkeraad en heb al het bovenstaande meegemaakt!) nagezien en gedacht: ben ik en zijn de anderen met mij zulke schoften en schurken? Want een beter woord is er niet voor, als ds. Goossens hier gelijk heeft. Dan hebben wij de band aan Jezus Christus (dat is de broedernaam) gebruikt om onze eigen begeerten (een gesprek met ds. G. onmogelijk te maken) te verwerklijken. En dat zou eenvoudig goddeloos zijn.

Maar ik zeg voor de anderen en voor mijzelf uit de grond van mijn hart: dat is niet waar! Dat zijn leugens! We hebben een christelijk gesprek gewild en wij willen dat nog. Maar wie zo de feiten leest en interpreteert en de gevoerde correspondentie bekijkt als ds. P. P. Goossens doet, die leest met boze ogen. En die luistert met boze oren naar wat anderen hem influisteren.

Ik wil zeggen: zo komen we er nooit! Als alle grote woorden blijven staan, die in kerkelijke geschillen gesproken zijn en geschreven worden, dan worden het eeuwige woorden en dan zullen we met die grote woorden nog één keer voor de rechterstoel van onze God moeten verschijnen.

Deze bespreking is te lang geworden. Het is ook niet wat men noemt een objectieve bespreking. Maar het kon niet anders. Het raakt ons te zeer. Ik kan niet anders zeggen dan dit: ik vind dit een slechte brochure.

Ik wil eindigen met de bede, dat de weg toch open moge komen dat allen, die, waar dan ook in onze kerken (en we kunnen tot onze schande nog al een paar plaatsen opnoemen) geschillen hebben, het grondbeginsel der reformatie zullen volgen: Gode meer gehoorzamen dan den mensen. Dat betekent ook, dacht ik, dit gebod gehoorzamen: elkander opzoeken en de zaken doorspreken, samen-spreken, zolang we nog onderweg zijn, want als we het eindpunt hebben bereikt, dan zijn we te laat.

Z. G. v.O.

De vereniging van 1892, door H. Bouma, v.d.m. Uitgave van „De Vuurbaak”, Groningen.

Ds. Bouma van Assen heeft ons verrijkt met een studie over de Vereniging van 1892, die bijzondere gebeurtenis in de 19de eeuw, waarbij twee niet kleine kerkengroepen zich samenvoegden, nl. die welke haar ontstaan vond in de Afscheiding van 1834 en volgende jaren en die, welke door de zgn. Doleantie tot stand was gekomen. Deze vereniging in een land, dat zoveel kerkelijke breuken kent, vond plaats op 17 juni 1892, dus vijf en zeventig jaar geleden. Bouma's boek is wel bedoeld als een „erezuil”, ter gedachtenis aan dit werkelijk grootse gebeuren, waarin zich kennelijk de kracht van de gemeenschap der heiligen deed gevoelen, ook al was er niet vreemd aan een zeker „Calvinistisch imperialisme”, zo kenmerkend voor het Calvinistische reveil van het einde der 19de eeuw, zie b.v. het spreken van Dr. L. H. Wagenaar, Acta der derde voorlopige synode van nederduitse Gereformeerde Kerken, 1891, pag. 76 en 77, en de levensbeschrijving van Dr. H. Bavinck door Dr. R. H. Bremmer.

Ds. Bouma heeft vooral gebruik gemaakt van de Acta der van weerskanten gehouden synoden, daarnaast van andere bronnen, waaronder enkele ongedrukte, waardoor zijn werk des te waardevoller is geworden.

Hij is tewerk gegaan met de hem eigen nauwkeurigheid, van deze scriba van enkele generale synodes algemeen bekend. Zonder opzettelijke controle kwam ik slechts één onjuiste opgave van een datum tegen, nl. die van de Conferentie met dolerende ambtsdragers, pag. 53.

Naast de nauwkeurigheid treft een prettig aandoende bescheidenheid. Ds. Bouma refereert de gang van zaken, de feiten, zonder de lezer zelf met zijn meningen en oordelen te hinderen. Daardoor leest zijn boek vlot en krijgen we een duidelijk en aaneengesloten beeld van de geschiedenis rondom de vereniging van beide genoemde kerkengroepen. Slechts een enkele keer maakt hij een opmerking van critiek of bijval. Eén uitzondering vormt de beoordeling van de tegen de vereniging ingebrachte bezwaren en het oordeel van de (Christelijke Gereformeerde) Synode hierover, die zeer evenwichtig en objectief is, al moet wel gezegd, dat ds. Bouma hier langs de rand van de afgrond van het purisme gaat, nl. waar het betreft het 5de ingebrachte bezwaar van de predikanten van Lingen en Wisse, om als gereformeerd te erkennen, wat door voorgangers der dolerende kerken werd geleerd omtrent de Wedergeboorte en de Doop. In dit opzicht was ook bij de Afscheidenen niet alles even helder. Trouwens in heel de historie der Gereformeerde Kerk divergeren hier de standpunten.

De ondertitel van ds. Bouma's geschrift luidt: „Een episode uit de geschiedenis van het oecumenische streven van de „afgescheiden” en de „dolerende” kerken in Nederland”. Hij schreef zijn boek „met de bedoeling dat wij de koers van ons voorgelicht leren verstaan, opdat wij hierdoor de rechte koers mogen blijven volgen”, in een tijd, waarin het gonst van streven naar kerkelijke eenheid.

Mede hierom bevredigt de beminlijke bescheidenheid van de auteur, waar het betreft zelf-aan-het-woord-te-komen, toch niet in alle delen. Hij laat het aan de lezer zelf over op te maken, welke de koers is geweest. Het was toe te juichen geweest, dat hij in eigen scherpe tekening de verschillen tussen „afgescheidenen” en „dolerenden” had aangegeven, met name waar het de beschouwing van de kerk betreft en duidelijk had aangegeven in eigen formulering, hoe men zich dienaangaande uiteindelijk heeft opgesteld. Op dit punt is hij zelfs wel iets kort in het doorgeven van de gegevens uit de Acta.

Op pag. 126 en 127 wordt de commissoriale reactie van dolerende zijde op de Leeuwarder voorwaarden weergegeven; daarbij wordt het een en ander vermeld over de zaak van het reglement van 1889, de opleidingskwestie en tot slot wordt meegedeeld dat er ook tal van vragen rijzen over de verhouding tot de Hervormde Kerk en dat de commissie dienaangaande graag nadere informatie wenst.

Welke deze vragen zijn, deelt ds. Bouma echter niet mee. Slaan we de opgegeven plaats in de Acta op, dan lezen we: „Sommigen onzer ontvingen den indruk, alsof deze bepaling (van de voorslag van de Chr. Geref. Synode te Leeuwarden, G. J.) bedoelde, dat wij het beginsel der doleantie veroordelen zouden, en met de

dogmatische toepassing van het begrip Valsche Kerk, op het Synodaal instituut zouden meegaan. Dit kan echter o.i. Uwe bedoeling niet geweest zijn, daar de considerans het goede standpunt inneemt, van geene der partijen te noodzaken, het standpunt van de wederpartij voor hare rekening te nemen, en alzoo eene streep te halen door haar eigen verleden, en voor zonde te verklaren, wat zij zelve uit overtuiging deed.” Plaatsruimte ontbreekt me om verder te citeren, maar het is duidelijk, dat hier een uiterst belangrijke zaak wordt aangesneden, die gekend moet worden om te weten hoe de dolerenden met de afgescheidenen in zee zijn gegaan. M.i. is hier bij ds. B. een omissie. Het zich wat op de vlakte houdend antwoord van de commissie der Afscheidenen vermeldt ds. B. op pag. 89 evenmin. Wat dit zo aangelegen punt betreft is zijn weergave van het antwoord van dolerende zijde op het tweede beding der afgescheidenen ook nodeloos bekort, pag. 131.

Evenmin vermeldt hij op pag. 130 het 3e punt dat de commissie van dolerende zijde aan de orde stelt. Het raakt „een geringe formulering”, zegt hij. Het betreft hier de uitdrukking: van de Ned. Herv. Kerk „tot de Kerken der scheiding of der Doleantie overgaan”. De commissie merkt echter op, Acta pag. 90: „Gelijk Gij gevoelt ligt in dit woord overgaan een beginsel, dat wel past bij de Kerken der scheiding, maar strijdt met de oeconomie van de Kerken der doleantie”.

Uit dit alles is wel duidelijk, dat men van dolerende zijde de voorslag van Leeuwarden heeft geaccepteerd, maar onder uitdrukkelijk zeggen, dat men voor zich daarmee het beginsel der Scheiding niet accepteerde, maar eigen beginsel handhaafde.

Dit gaf natuurlijk weer zijn moeilijkheden bij de Synode der Afscheidenen. De Dolerenden toch accepteerden de voorslag van Leeuwarden met aantekeningen in de geest van: zo vatten we dit op. Bouma verhaalt daarvan, pag. 146-149. Vooral de beschouwing van de zgn. achtergebleven gereformeerden was hier in geding zegt hij. M.a.w. de kerkbeschouwing!

Bavinck erkent, dat dienaangaande de gevoelens metterdaad uiteenlopen, maar dat de beide standpunten praktisch zeer dicht bij elkaar komen, zo deelt Bouma mee. Maar daar hij deze kwestie niet voldoende naar voren getrokken en belicht heeft, zal de doorsnee-lezer hier niet zoveel wijzer van worden noch de portee van deze zaak voldoende doorkrijgen.

Op verbluffend geniale wijze heeft de Chr. Geref. Synode zich uit de moeilijkheden weten te redden door uit te spreken „dat de Voorlooperkerken heeft voldaan aan de voorwaarden, door de Synode der Christelijke Gereformeerde Kerk, inzake de vereeniging gesteld, door het Leeuwarder voorstel onveranderd aan te nemen”, Bouma, pag. 149. Terecht merkt de auteur op dat de Chr. Geref. Synode verklaart zich allerminst gebonden te achten aan de „consideranten” van de Synode der Dolerenden en dat zij zich daar voorzover nodig van distantieert. Zij staat slechts voor eigen woorden.

Maar het is natuurlijk duidelijk, dat de Synode van de andere zijde zich bij de aanneming van de Leeuwarder voorwaarden niet distantieerde van haar consideranten. Ds. J. C. Sikkkel verklaarde ter synode: „Naar mijn overtuiging is in het concept het beginsel der Christelijke Geref. Kerk als ook het onze bewaard”. En dr. L. H. Wagenaar, na de toelichting der Chr. Geref. deputaten: „Geen nieuw dogma over de valse kerk is geëischt; maar alleen, dat wij ook onzerzijds geen dwang zouden aandoen aan de Christelijke Geref. Broeders. Met die toelichting kan ik mij gansch vereenigen.”

Trouwens, de Leeuwarder Synode der Chr. Gereformeerden had in háár considerans uitgesproken, „dat zij zelf vaststond in de overtuiging dat de scheiding van 1834 en vervolgens een werk Gods was, zowel recht als plichtmatig naar Zijn Woord en de Geref. Belijdenis”, „de doleantie met haar Kerk- en Rechtsbeschouwingen voor rekening” liet „van de Ned. Ger. Kerken”, maar „nochtans bereid” was „om in weerwil van dat onmiskenbaar verschil toch met het oog op en krachtens de eenheid in Belijdenis en Kerkregering” wilde pogen te komen tot vereniging, Bouma, pag. 114-116.

M.a.w., de vereniging is tot stand gekomen „op den grondslag van de gemeenschappelijke belijdenis der Drie Formulieren van Enigheid” en „van de Gereformeerde Kerkenordering”, zonder dat de éne partij haar beschouwingen aan de andere opdrong, zonder dat een van beide haar „beginsel” prijs gaf; of concreet gezegd,

zonder dat men het eens geworden is in de benoeming van de Hervormde Kerk als valse kerk vanuit de belijdenis der Kerk in artt. 27-29 N.G.B. Wel werd men het eens over de praktische gedragslijn inzake de Hervormde Kerk.

Graag had ik gewild dat ds. Bouma, die het bovenstaande wel gedeeltelijk weergeeft, dit toch scherper voor de aandacht van zijn lezers had gebracht, zowel door een iets vollediger weergave van de Acta in dezen als door een eigen conclusie. Het betreft hier toch een wel uitermate belangrijke zaak. De duidelijke weergave daarvan was voor de huidige situatie in onze kerken ook van eminent belang geweest. Nu is de lezer teveel op eigen concluderen aangewezen. Hoe fout dat kan zijn toont de recensie van Drs. D. Deddens in „Gereformeerd Gezinsblad” van 21 juni, waarin ná lezing van Ds. Bouma's boek onvervroren wordt geponeerd dat „in de lijn der vaders blijven”, ook wat 1886 en 1892 betreft, betekent of roepen tot vrijmaking als „afscheiding naar art. 28 N.G.B.”, dat niet mond-dood gemaakt mag worden. De oproep tot vrijmaking is goed, als we haar zelf ook handhaven, maar dit beroep op 1886 en 1892 is er toch wel geheel naast.

Interessant is het te vermelden, dat in de bepalingen bij de Vereniging wederzijds is overeengekomen: „De Kerken en Classes zullen arbeiden, om ook die groepen van Gereformeerde belijders, die tot dusver óf op zich zelve stonden óf eene eigen organisatie vormden, tot aansluiting aan ons kerkverband te bewegen; mits altoos na behoorlijk onderzoek, of zij, ook wat haar oorsprong betreft, de ware gestalte van eene Kerk van Christus, naar de Gereformeerde Belijdenis en Kerkenordening, vertonen”, II, 7.

Maar dit valt reeds buiten het bestek van deze recensie.

We zijn ds. Bouma dankbaar voor zijn boek, dat als eerste een toch vrij volledig overzicht biedt van de arbeid tot vereniging van de kerken uit afscheiding en doleantie. Zijn geschrift is goed gecomponeerd, duidelijk en helder geschreven, met de liefde van de historicus en de nauwkeurigheid, voor zulk een werk vereist. De Vuurbaak gaf het behoorlijk uit voor de prijs van f 7.90, ledenprijs f 6.25 tot 1 jan. 1968. Het verscheen vóór de 17de juni — zie het begin van deze recensie. We hebben ons gehaast het te recenseren, maar de verzenddatum — 5 juni — was te laat om voor genoemde 17 juni dit werk in de pers te bespreken. Het worde veel gelezen en bestudeerd. Een uitstekend boek!

Amsterdam

G. Janssen

☆☆☆

Tilanus vertelde mij zijn leven,
door drs G. Puchinger.
Uitgave J. H. Kok N.V., Kampen.

De mening van drs Puchinger, ook tegen Tilanus uitgesproken, dat „onze contemporaine geschiedenis tamelijk arm is aan persoonlijke gedenschriften” is juist.

Het geldt overigens niet alleen van onze parlementaire geschiedenis. Het geldt ook van onze kerkgeschiedenis. Het zou nuttig zijn als b.v. de hoogleraren Jager en Veenhof hun memoires publiceerden.

De titel van dit boek geeft precies de inhoud weer. De in 1966 overleden leider van de C.H.U., dr H. W. Tilanus, heeft in de periode van 1965 tot zijn overlijden aan drs Puchinger zijn leven verteld. Deze vertelde memoires zijn niet afgemaakt, omdat dr Tilanus onverwacht stierf.

Het verhaal van Tilanus' leven is daarom van belang omdat hij een vrij grote periode in onze parlementaire geschiedenis kon overzien en daarover uit eigen ervaring kon oordelen. Reeds in 1922 werd hij lid van de Tweede Kamer. Bovendien heeft hij op die geschiedenis zijn invloed gehad.

Dr Tilanus komt in dit zonder enige opsmuk vertelde levensverhaal naar voren als een edel christen met een kinderlijk geloof en een scherpe blik. Het eerste moet er dan ook wel zijn om het tweede te kunnen hebben.

Zijn edel karakter komt duidelijk te voorschijn in zijn afkeer van alle onrecht. Hij maakte zich niet snel kwaad. Maar als hij het deed, was er dan ook alle reden voor.

Als voorbeeld hiervan moge genoemd worden zijn verontwaardiging over de omzetting van „De Nederlander”, het orgaan van de C.H.U. voor de oorlog, in „De Nieuwe Nederlander”, een orgaan van de doorbraak na de oorlog. Hij schreef daarover aan Prof. Haitjema dat hij het „geestelijke diefstal” vond. En terecht.

Zijn gevoel voor verhoudingen bleef echter

ook in zulk een conflict spelen. Ook zijn verlangen zich in alles aan het woord van God te houden. „Men raadde mij aan proces aan te gaan, maar dat kon ik niet opbrengen. Moesten christenmensen, die nog tijdens de oorlog met elkaar samengewerkt hadden, tegenover elkaar voor de rechter komen? Ik zei **nee** en wilde liever schade lijden” blz. 243).

Interessant is het te zien hoe de kerkelijke verhoudingen in zijn leven een rol hebben gespeeld. Een van zijn grootvaders, die hij zelf zijn geestelijke vader noemt, ging mee met de Doleantie. De vrouw van deze grootvader niet. Zij was volgelingen van Hoedemaker en wilde de Hervormde kerk niet verlaten. Zijn ouders gingen niet met Kuiper mee, maar bleven orthodox hervormd.

Ontroerend is wat hij vertelt over het levens-einde van deze grootvader. „Op 6 maart 1912 stierf mijn grootvader in hoge ouderdom. De Heer nam hem weg, en voldeed aan zijn wens, want hij had veel geleden en verlangde te sterven. Treffend was zijn spreken, dat meer bidden was. Hij was los van al 't aardse, en verlangde naar huis. Steeds streng calvinist, had hij toch zijn zaligheid te wettisch opgevat en moest hij op zijn sterfbed leren, dat alles **genade** is, dat ook hij nergens op **rekenen** mocht, dat ook hij **afhankelijk** was, **en ook zondaar!** Treffend was voor mij dit geloofsproces” (blz. 58).

Het komt me voor dat dr Tilanus in dit leven één van de gebreken van het Calvinisme à la Kuiper scherp heeft aanvoeld. Een bepaalde houding die velen een afkeer deed krijgen van dr Kuiper en zijn methoden. Dat betekende bij Tilanus niet een afkeer van de Gereformeerden of een hervormd kerkisme, wat ook wel veel is voorgekomen. Hij noemde zijn oudste zoon naar zijn grootvader. „Ja het kan merkwaardig lopen; maar zo komt het dat mijn oudste zoon, het tegenwoordig Kamerlid, genoemd is naar één der vurige voorstanders van de Doleantie, een aanhanger van dr Kuiper, een strijder voor de Anti-Revolutionaire Partij, een voorvechter van de Vrije Universiteit maar ik heb daar nooit spijt van gehad” (blz. 59).

Met veel eerbied spreekt hij over Prof. dr H. Bavinck. Van kerkelijk gedrijf, ook als dat van hervormde kant kwam, moest hij niets hebben (blz. 224).

Opvallend is ook wel zijn nuchter oordeel. Begonnen als officier was hij het tegenovergestelde van een houwdegen en dacht diep na over de vragen van het pacifisme. Hij ging die vragen in zijn denken niet uit de weg. Voorstander van de Volkenbond was hij te zakelijk om er hoog gespannen verwachtingen van te hebben. Geen partijgenoot van Colijn, weet hij over Colijn een evenwichtig oordeel te geven. Hij verbloemt zijn fouten niet, vooral niet die van vlak na de oorlog (blz. 180), maar weet toch dat het oordeel over Colijn positiever kan luiden dan momenteel vaak gegeven wordt.

Het oordeel over het laatste kabinet dat Colijn vormde, het vijfde kabinet Colijn, wordt met deze woorden gegeven: „Ik wil u wel zeggen dat we allemaal schrokken vanwege de samenstelling”. Ik herinner me dat in A.R.-kring de wijze waarop dit kabinet door de kamer-weggewerkt werd, niet gewaardeerd werd, omdat deze methode constitutioneel onjuist werd geacht een mening die ook dr Tilanus heeft maar dat er toch ook wel van opluchting sprake was dat dit kabinet van Colijn verdwenen was. Gelukkig was men er niet mee. Het ging toen anders dan nu. Zelfs eigen partijgenoten hoorden van te voren heel weinig bij een kabintest-formatie. „We waren, nu achteraf bekeken, toch eigenlijk grote kinderen in die dagen: we hoorden meestal pas iets wanneer het gebeurd was” (blz. 171).

Van belang is de briefwisseling die plaats vond tussen Jhr. de Geer en dr Tilanus, na de terugkeer van de Geer in Nederland. De brieven staan in extenso afgedrukt. Dr Tilanus was toen in gevangenschap. Een gedeelte dat ik met extra belangstelling las, omdat hij een deel van die gevangenschap met mijn vader op één kamer doorbracht. Het is goed dat deze brieven bewaard zijn. Ze geven een heldere kijk op de motieven van de Geer. Maar ook een heldere kijk op de opvattingen van dr Tilanus.

We kunnen drs Puchinger dankbaar zijn dat hij bij dr Tilanus aangedrongen heeft op het vertellen van zijn levensverhaal, waaraan wij dit boek te danken hebben. Een ieder die enige belangstelling heeft in de geschiedenis van ons land, doet goed dit boek te lezen.

Amelink

Zie het Land. Een geïllustreerde atlas van de Bijbel, door F. H. Hilliard, in nederlandse vertaling van A. van der Worp, 1967, Bosch en Keuning (4to, 64 pag., geb.). Prijs: f 16,50.

Het begrip „atlas” heeft gedurende de laatste jaren een geheel nieuwe inhoud gekregen. Duidde het aanvankelijk een collectie kaarten aan, voorzien van een begeleidende tekst, die de (historische) topografie van een bepaald gebied toonde, vandaag aan de dag omvat het veel meer: het is in klein bestek dikwijls tevens een geïllustreerde cultuurgeschiedenis van een bepaald land of een bepaalde historische periode. Deze begripsverruiming is, mits het topografische hierbij niet volkomen secundair wordt, toe te juichen. Met name in de oudheid zijn de topografie en de geschiedenis zo nauw met elkaar verbonden, dat een scheiding alleen nadelig kan werken. Bovendien biedt een atlas, welke rekening houdt met de historische ontwikkeling van een land of volk, een ideaal raam, waarbinnen aan allerlei culturele verschijnselen aandacht kan worden besteed.

Op het gebied van Palestina kreeg deze nieuwe interpretatie van het begrip atlas gestalte in de bekende (grote en kleine) **Atlas van de Bijbel** van Grollenberg, welke een grote collectie foto's en een vrij uitvoerige begeleidende tekst bevat. De nieuwe atlas van dit type, door Bosch en Keuning uitgegeven, is speciaal ontworpen voor onderwijsdoeleinden. Als zodanig vervangt hij o.a. de vroeger algemeen op school (en catechisatie?) gebruikte atlas van Dr. A. van Deursen, die voor velen het land van de Bijbel een tastbare grootheid heeft gemaakt. De nieuwe atlas bevat een groot aantal kaarten, foto's, tekeningen, chronologische tabelletjes enz. De uitvoering is modern. Naast de duidelijke kaarten vindt men, in een moderne lay-out, tekeningen en platen, die het mogelijk maken de verschillende perioden uit de geschiedenis van Israël enigszins te proeven.

De korte verklarende opmerkingen, met zorg vertaald door A. van der Worp, bieden betrouwbare informatie over de afbeeldingen en noemen de voornaamste historische ontwikkelingen, zonder te vervallen tot een opeenstapeling van geleerde informatie. De talrijke, soms zeer gedetailleerde kaarten, zijn niet „stom”, maar zijn voorzien van nadere aanduidingen door middel van lijnen en pijlen, en verwijzen naar de bijbelgedeelten waarop de desbetreffende kaart betrekking heeft.

Het boek, dat stevig is ingebonden en keurig uitgevoerd, leent zich m.i. uitstekend voor gebruik op school en catechisatie, al is de prijs gezien de omvang wat aan de hoge kant (er wordt bij afname van 20 stuks of meer een korting verleend van 10% en meer). Wanneer bij het godsdienstonderricht niet slechts de leerstellige waarheden aan de orde komen, maar ook terdege beseft wordt dat Gods openbaring een geschiedenis doorliep, met een bepaald volk, in een bepaald land, en in een bepaalde tijd, en dat daarom de heilsgeschiedenis van Israël in O.T. en N.T. ons in direct contact brengt met de levende God, zal men de historische kaders waarbinnen dit gebeurd niet mogen verwaarlozen. Deze atlas zal hierbij, en bij het bijbel-lezen thuis, een nuttige functie kunnen vervullen.

Dat niet alles wat in deze atlas staat geschreven of afgebeeld het einde van alle tegenspraak betekent, is voor wie enigszins op de hoogte is van de problematiek van de historische topografie van Israël duidelijk. Zo zijn de op de kaart aangegeven route van de uittocht en de plattegronden van Jeruzalem en tempel nog steeds niet meer dan de meest waarschijnlijke reconstructie. Wie zich voor deze problemen speciaal interesseert kunnen we thans verwijzen naar het verleden maand verschenen, uit het Hebreeuws vertaald werk **The Land of the Bible. A historical Geography**, van de hand van de israëlsche geleerde Yohanan Aharoni (Londen, 1967, 409 pag., prijs f 32.—). De selectie van illustraties is, vooral waar men zich gezien de omvang van het werk, strenge beperkingen moest opleggen, steeds een moeilijk punt. Sommige hadden wat mij betreft weggelaten kunnen worden (b.v. die op p. 12-13: de kwakkels, de „manna-boom” en de stroomversperring van de Jordaan door een oeverinstorting), andere zouden nuttig geweest zijn, b.v. ter illustratie van de economische basis van Israëls bestaan: beelden uit landbouw en veeteelt, die een belangrijke rol in de verhalen van het O.T. en de spreuken der profeten spelen. Niet alle bij-schriften zijn juist, wat mij met name opviel op

de aan de omringende culturen gewijde pagina's (b.v. Hammurabi ontvangt op zijn wetstele, uit de handen van de godheid, niet de wetten; het langwerpige ronde voorwerp is geen schriftrol, maar de scepter, samen met de ring de babylonische regalia!). Maar deze opmerkingen doen aan de waarde en bruikbaarheid van de atlas niets af.

De spelling der eignamen in de nederlandse editie is in overeenstemming gebracht met de lijst vastgesteld door het Nederlands Bijbelgenootschap en de Katholieke Bijbelstichting. Deze lijst heeft het voordeel de Hebreeuwse uitspraak dichter te benaderen en de traditionele verschillen tussen protestantse en roomse benaming (b.v. Hizkia - Ezechias) uit de weg te ruimen. Daar in de onder ons gebruikte bijbelvertalingen deze naamswijzigingen nog niet zijn doorgevoerd (maar stellig zullen worden), kan deze atlas voorbereidend werken, door het noteren van namen als (ik noem de meest afwijkende vormen): Kafarnaüm, Betel, Penuël en Pekachja.

K. R. Veenhof

KERKNIEUWS

Beroepen: te Driesum c.a.: kand. W. J. van der Linde te Zwolle.

Aangenomen: naar Alblasserdam en Nieuw-Lekkerland: ds. G. Blijdorp te Dokkum en Wierum; naar Hoogezand-Sappemeer: ds. J. de Feyter te Berkum; naar Zoute Spui: ds. J. van der Wielen te Loenen a/d Vecht en Nichtevecht-Weesp.

Bedankt: voor Enumatil: ds. P. van Gurp te Oldehove.

Ds. J. J. Wildeboer. Zondag 25 juni jl. werd in de morgendienst ds. J. J. Wildeboer bevestigd als dienaar des Woords te Winschoten. Zijn bevestiger, ds. G. Mulders te Murmerwoude, had als tekst voor de predikatie gekozen Joz. 1:7a. 's Middags deed ds. Wildeboer intrede met een preek over Efeze 6:19.

Dr. C. van der Waal. Op verzoek van zijn kerkeraad zal dr. Van der Waal van Pretoria (Zuid-Afrika) tot begin augustus in Nederland verblijven, om daar contact op te nemen met kerken, die denken over zending in Zuid-Afrika.

STICHTING HULP GEDUPEERDE AMBTSDRAGERS

Opnieuw vestigen wij uw aandacht op de Stichting Hulp Gedupeerde Ambtsdragers.

Zoals bekend is deze stichting in het leven geroepen om hulp te kunnen bieden, wanneer er in predikantsgezinnen financiële moeilijkheden ontstaan vanwege de huidige kritieke kerkelijke situatie.

Na onze eerste oproep hebben wij van veel kanten betuigingen van instemming, toezeggingen, en giften ontvangen. Een hartelijk dank daarvoor is op zijn plaats.

De kerkelijke problemen spitsen zich toe. De situatie in Kampen is er een dreigend symptoom van. We doen dan ook opnieuw een dringende oproep aan allen onze Stichting daadwerkelijk te steunen. We hebben nu reeds een zeker fonds nodig om in acute moeilijkheden snel de helpende hand te kunnen bieden. Giften kunnen overgemaakt worden op **postrekening 2900 van de AMRO-bank, Nobelstraat, Utrecht ten gunste van Stichting H.G.A.**

Het bestuur van de Stichting is als volgt samengesteld:

J. Kooiman, Breughelstraat 3, Amsterdam, tel. 020-711871, voorzitter.

Drs. J. G. van Oord, Meentweg 124, De Meern, tel. 03406-1961, secretaris.

C. van Drimmelen, Dorpsstraat 136, Barendrecht, tel. 01806-2766, penningmeester.

J. A. Maris, Dorpsstraat 15, Molenaarsgraaf, tel. 01844-201, alg. adjunct.

J. Kevelam, Distributiestraat 2, Groningen, tel. 05900-51262, lid.

Mr. dr. Meulink, Getfertsingel 206, Enschede, tel. 05420-15990, lid.

Mr. W. M. Westerhuis, Van Mellestraat 110, Goes, tel. 01100-5946, lid.

KORT VERSLAG

van de vergadering van de deputaten-curatoren van de Theologische Hogeschool op donderdag 6 juli 1967 te half elf in het ge-

bouw van de Theologische Hogeschool, Broederweg 15 te Kampen.

Aanwezig alle deputaten-curatoren — ds. I. de Wolff komt iets later ter vergadering — en de hoogleraren dr. L. Doekes en J. van Bruggen.

Opening

De president-curator, ds. D. van Dijk, opent de vergadering, leest Matth. 16:13-20 en gaat ons voor in gebed.

Notulen

De secretaris, ds. H. Veltman, leest de notulen van de vergadering van 20 april 1967; de vergadering stelt ze vast.

Ingekomen stukken

a. schrijven van drs. Ph. Roorda dat hij de benoeming tot docent voor de vooropleiding heeft aangenomen; met blijdschap kennis van genomen.

b. tot f. berichten van enkele studenten van hun verloving of van hun voornemen in het huwelijk te treden; de secretaris heeft hen gelukgewenst.

g. een schrijven van de ab-actis van de senaat van "Fides Quadrat Intellectum" waarin hij mededeelt hoe de senaat is samengesteld voor het jaar 1967/1968; v.k.a.

h. mededeling van prof. J. van Bruggen, dat hij is verhuisd naar Fernhoutstraat 3; te Kampen; v.k.a.

i. een verzoek van het prov. gereformeerd fanfare-corps Delfzijl op de schooldag een concert te mogen geven; in handen gesteld van de commissie ter voorbereiding van de Schooldag;

j. mededeling van de bibliothecaris, broeder A. J. Roukema, dat de assistent-conservator van de bibliotheek, broeder B. Meijer, met goed gevolg examen heeft gedaan voor de gemeenschappelijke opleidingscommissie uitgaande van N.I.D.E.R., N.V.B. en N.V.B.A., en dat hij daarmee de basis-opleiding voor middelbaar personeel, werkzaam in wetenschappelijke bibliotheken, tot een goed einde heeft gebracht. Met blijdschap kennis van genomen; de secretaris zal de gelukwensen van deputaten-curatoren aan broeder B. Meijer overbrengen.

k. van student P. K. Meyer het verzoek een subsidie te mogen ontvangen voor de leeskamer; dit verzoek wordt ingewilligd.

l. van de scriba II van de generale synode van Amersfoort-West mededeling van verschillende door de generale synode genomen besluiten; deze worden deels v.k.a., deels wordt de behandeling ervan verschoven naar een volgende vergadering van deputaten-curatoren.

m., n., o. een brief van prof. J. Kamphuis en drs. J. P. Lettinga met een 2-tal bijlagen; een brief van prof. dr. L. D.; en een brief van de raad van De Gereformeerde Kerk te Kampen, scriba J. Bos, met een 4-tal bijlagen, welke stukken alle betrekking hebben op de in de Kerk te Kampen ontstane situatie, waarin ook de Hogeschool en haar docenten betrokken zijn. Met grote droefheid en verontrusting hebben deputaten-curatoren van de uit deze missives blijkende situatie kennis genomen. Hoewel doordrongen van de grote ernst van deze situatie voor de Hogeschool, de hoogleraren, lectoren en studenten, achten deputaten-curatoren zich niet bevoegd de situatie in de Kerk te Kampen te beoordelen, daar deze beoordeling uitsluitend aan de kerkelijke vergaderingen toekomt. Mede als gevolg van de afwezigheid van enige hoogleraren in deze vakantietijd is het thans niet mogelijk tot een verantwoorde beoordeling te komen van de door het gebeuren in de Kerk van Kampen voor de Hogeschool ontstane situatie.

Deputaten-curatoren zijn voornemens op maandag 21 augustus 1967 over een en ander een bespreking te houden met alle docenten der Hogeschool. Zij verwachten dat de hoogleraren en lectoren ook al zouden deputaten-curatoren niet spoedig tot een oordeel kunnen komen over de thans aan de Hogeschool ontstane situatie, hun arbeid aan de Hogeschool getrouw zullen voortzetten.

Zij roepen de voorbede in van alle Kerken en kerkleden voor de Hogeschool der Kerken in deze kritieke periode van haar bestaan, of het de Here moge behagen deze planting van Zijn hand in stand te houden en de eendrachtige samenwerking van alle die aan haar verbonden zijn, te herstellen, ook door eenheid

van samenleving in Zijn Kerk.

p. van de Kerk te Kampen afschrift van een brief aan deputaten-financiële inzake het "omslag-stelsel"; v.k.a.

q. van het werk-comité studie-coördinatie het program voor de cursus "Praktische maatschappijleer", dat in overleg met het Gereformeerd Sociaal en Economisch Verband is vastgesteld. De tegelijk ingezonden aanvraag om subsidie wordt doorgegeven aan de deputaten-financiële.

r. een vertrouwelijk schrijven van de generale synode te Amersfoort-West; verdere behandeling wordt overgedragen aan de nieuw te benoemen deputaten-curatoren.

s. en t. brieven van de Kerk te W. zullen op de volgende vergadering van deputaten-curatoren worden behandeld.

u., v. en w. brieven van de Kerken te U., te W., te A-C. zullen eveneens in de volgende vergadering worden behandeld.

Uitgegangne stukken

De secretaris, ds. H. Veltman, doet mededeling van de sinds de vorige vergadering door hem verzonden brieven.

Verslag over de bibliotheek over het jaar 1966/1967

De bibliothecaris, broeder A. J. Roukema, komt ter vergadering en brengt verslag uit over de bibliotheek over de termijn 1 juni 1966-31 mei 1967. Enkele vragen worden gesteld en beantwoord. De bibliothecaris ontvangt de dank der vergadering.

Instructie voor de docent voor de vooropleiding

Prof. dr. L. Doekes rapporteert in opdracht van de rector, over hetgeen in de instructie voor de docent voor de vooropleiding dient te worden opgenomen. Deputaten-curatoren verenigen zich daarmee. De secretaris zal de volgende vergadering dienen met een concept-instructie.

Volgende vergadering

De volgende vergadering wordt vastgesteld op maandag 21 augustus 1967.

Kort verslag

Het "Kort Verslag" wordt gelezen en vastgesteld.

Sluiting

Na dankgebed bij monde van ds. I. de Wolff sluit de president te 19.30 uur de vergadering.

In opdracht van deputaten-curatoren, F. de Vries, h.t. assessor.

God vertrouwde ons tot onze grote vreugde

ANNA ELISABETH
(Janneke)

toe.

J. BONDT

G. A. BONDT-DE VRIES

Eindhoven, 7 juli 1967
Willem Klooslaan 42

De HERE dankbaar delen wij U met vreugde mede de geboorte van

MARISHKA JOHANNA ANITA

P. VAN VEEN

B. H. J. VAN VEEN-VAN SEVENTER

Oegstgeest, 9 juli 1967
Begonialaan 20

Nu Piet ruim zes jaar oud is, vertrouwde de Heere ons vrijdagmorgen 7 juli een tweede zoon toe.
Wij noemen hem:

GERRIT
(Gert)

Geeft den God der goden eer,
Jubelt voor der heren Heer.
Hij doet wond'ren, Hij alleen
Trouw door alle tijden heen.
ps. 136:2.

H. STOLK

E. STOLK-VAN 'T HOF

Dronten 1967
De Oost 30